

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GELENEKSEL YAPIM TEKNİKLERİ VE MEKAN İLİŞKİSİ:
UZUNGÖL VE TAŞKIRAN ÖRNEKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Gamze AKBAŞ

Ankara-2015

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GELENEKSEL YAPIM TEKNİKLERİ VE MEKAN İLİŞKİSİ: UZUNGÖL
VE TAŞKIRAN ÖRNEKLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gamze AKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zühal ÖZCAN

Ankara-2015

KABUL VE ONAY

Gamze AKBAŞ tarafından hazırlanan ‘‘Geleneksel Yapım Teknikleri ve Mekan İlişkisi: Uzungöl ve Taşkiran Örnekleri’’ başlıklı bu çalışma, 28.08.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zehra Gediz URAK (Başkan)

Prof. Dr. Zühal ÖZCAN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Emel AKIN

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28.08.2015

Gamze AKBAŞ

ÖZ

AKBAŞ, Gamze. Geleneksel Yapım Teknikleri ve Mekan İlişkisi: Uzungöl ve Taşkiran Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Trabzon iline bağlı Taşkiran ve Uzungöl beldeleri, coğrafi bakımdan Doğu Karadeniz'in bölgeye özgü doğal ortamına sahiptir. Bölgedeki kırsal özellik beraberinde kendilerine özgü yapım tekniklerini getirmektedir. Bu doğrultuda, konutların özel bir mimari karaktere sahip olması söz konusudur.

Bu tezde, Uzungöl ve Taşkiran aynı geleneksel malzemelere bağlı kalmalarına ve birbirlerine yakın mesafelerde bulunmalarına karşın, iki ayrı yörede ayrı tipte mekan kurgularının olduğu ve plan organizasyonlarında farklılıklar bulunduğu ve bu çeşitliliğin halen devam ettiği görülmüştür.

Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan konutların mekan kurguları ve konumlandıkları yerleri tespit edebilmek için bir çalışma alanı belirlenmiştir. Çalışma alanında bulunan geleneksel konutların karakteristik özelliklerini anlayabilmek için yapım teknikleri detaylı olarak incelenmiştir. Yapı kullanıcıları ile yaşam biçimleri hakkında birebir görüşme yapılarak, konut biçimlenmesine olan etkileri araştırılmıştır.

Çalışma alanında belirlenen konutlarda, aynı yapı malzemelerinin yapım teknikleri bakımından birbirlerinden ayrılmaları sonucu, malzemelerin uygulanması aşamasında farklılıkların olduğu görülmüştür. Böylece, çalışma sonunda aynı malzeme kullanılarak farklı mekan oluşumlarının nasıl elde edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Trabzon Geleneksel Ev, Malzeme Kullanımı, Yapım Tekniği, Uzungöl, Taşkiran

ABSTRACT

AKBAŞ, Gamze. Traditional Construction Techniques and Space Relations: Uzungöl and Taşkiran Examples. Master Thesis, Ankara, 2015.

Taşkıran and Uzungöl districts of Trabzon City, geographically demonstrate the typical natural environment of Eastern Black Sea region. The rural characteristics of the region bring along the authentic production of building techniques. This situation results with the special architectural housing characteristics in the area.

In this thesis, while researching the impact of the geographical formations and climatic conditions on the shaping of the house, especially the influence of the authentic traditional materials and building techniques on the space setup will be examined.

A special research area has been settled so as to fix the space composition of traditional houses in Uzungöl and Taşkiran together with their location. In order to understand the characteristics of the traditional houses in the study area the construction techniques are examined in detail. Face to face interviews with the users about their lifestyles, has been made to see the effects of the residential modeling.

In the residential areas identified in the study, the results of each of the separation of the same building materials in terms of construction techniques, the implementation phase is comprised of material differences. Thus, how different space formation is achieved by using the same materials are tried to be obtained at the end of the study.

Keywords: Trabzon Traditional Houses, Use of Materials, Construction Techniques, Uzungol, Taşkiran

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında öneri ve görüşleri ile yardımcı olan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Zühal Özcan'a, araştırmanın uygulama sürecinde bilgilerini benimle paylaşan yapı ustası Zafer Şahin'e ve yardımlarını esirgemeyen Mehmet Tahan ve Ahmet Onat'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZ KONUSU BİLGİLERİ

1. ÇALIŞMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ.....	3
1.1. Çalışmanın Amacı.....	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	3
1.3. Tezin Yöntemi.....	3
1.4. Tezin Sınırlılıkları.....	4
1.5. Tezin Önemi.....	4
1.6. Konu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VERİLER

2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE MALZEME KAVRAMI.....	7
2.1. Mekan ve Malzemenin Birleşimi.....	7

2.2. Konutun Biçimlenme Özellikleri.....	8
2.3. Geleneksel Yapı / Yapım Usulleri.....	11
2.3.1. Strüktürel Sistemde “Boğaz Geçme / Kurtboğaz Tekniği”.....	12
2.3.2. Göz Dolgu Tekniği.....	15
2.4. Yapı Bileşenleri ve Malzemeleri.....	16
2.4.1. Taşıyıcı / Strüktür Bileşenleri ve Malzemeleri.....	16
2.4.1.1. Taşıyıcı Dikme ve Kirişler.....	20
2.4.1.2. Döşemeler.....	20
2.4.1.3. Üst örtü.....	21
2.4.1.4. Bölücü Duvarlar.....	23
2.4.2. Taşıyıcı Niteliği Olmayan Bileşenler ve Malzemeleri.....	23
2.4.2.1. Taban ve Tavan Kaplamaları.....	23
2.4.2.2. Kapı, Pencere, Söve ve Kanatlar.....	23
2.4.2.3. Dolap, Ocak vb. Elemanları.....	26
2.4.2.4 Kafes, Korkuluk, Havalandırma Deliği Kapatma Elemanı.....	26
2.4.3. Cephe Açıklıkları.....	27
2.4.3.1. Pencereleler.....	27
2.4.3.2. Kapılar.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN ÇALIŞMALARI

3. UZUNGÖL VE TAŞKIRAN YERLEŞİM DOKUSU.....	31
3.1. Bölgenin Genel Karakteristik Özellikleri.....	31

3.1.1. Coğrafi Özellikler.....	31
3.1.1.1. İklim ve Bitki Örtüsü.....	33
3.1.2. Bölgenin Tarihi Özellikleri.....	34
3.1.2.1. Trabzon Tarihi Özellikleri.....	34
3.1.2.2. Çaykara Tarihi Özellikleri.....	35
3.1.3. Bölgenin Yerleşim Dokusu.....	36
3.1.4. Sosyo-Ekonomik Karakter.....	37
3.2. Uzungöl ve Taşkiran Genel Karakteristik Özellikleri.....	38
3.2.1. Coğrafi Özellikleri.....	40
3.2.1.1. Konum ve Ulaşım.....	41
3.2.2. Tarihi Özellikleri.....	41
3.3. Yerleşim Dokusu.....	42
3.3.1. Yapı, Parsel, Topografya İlişkisi.....	43
3.3.2. Doku, Yapı, Parsel İlişkisi.....	45
3.3.3. Yapı, Doku, Peyzaj İlişkisi.....	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN UZUNGÖL'DE MEKANSAL BİÇİMLENME

4. GELENEKSEL UZUNGÖL EVLERİNİN MEKAN KURGUSU.....	47
4.1 Yapım Teknikleri ve Malzemeleri.....	47
4.1.1 Kurtboğaz Tekniği.....	48
4.2. Cephe Düzenlemeleri.....	49
4.3. Plan Şeması.....	50

4.3.1. Aşhaneli Evin Bodrum Katı.....	51
4.3.2. Aşhaneli Evin Yaşam Katı.....	52
4.3.3. Aşhaneli Evin Çatı Arası.....	61

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN TAŞKIRAN’DA MEKANSAL BİÇİMLENME

5. GELENEKSEL TAŞKIRAN EVLERİNİN MEKAN KURGUSU.....	65
5.1. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri.....	65
5.1.1. Kurtboğaz Tekniği.....	65
5.1.2. Göz Dolgu Tekniği.....	65
5.2. Cephe Düzenlemeleri.....	66
5.2.1. Aşhaneli Ev Cepheleri.....	66
5.2.2. Selamlık Koridorlu /Sokak-içi Ev Cepheleri.....	67
5.3. Plan Şemaları.....	68
5.3.1. Aşhaneli Evin Plan Şeması.....	68
5.3.1.1. Aşhaneli Evin Bodrum Katı.....	68
5.3.1.2. Aşhaneli Evin Yaşam Katı.....	69
5.3.1.3. Aşhaneli Evin Çatı Arası.....	72
5.3.2. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Plan Şeması.....	73
5.3.2.1. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Bodrum Katı.....	73
5.3.2.2. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Yaşam Katı.....	73
5.3.2.3. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Çatı Arası.....	76
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR.....	77

6.1. Değerlendirme.....	77
6.2. Sonuçlar.....	80
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	89
EK-1. Katalog.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	97

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu tez kapsamında kullanılan tanımlara ilişkin kısaltmalar aşağıda verilmiştir.

yy. : Yüzyıl

cm. : Santimetre

km. : Kilometre

m. : Metre

No. : Numara

Akt. : Aktaran

Çiz. : Çizim

Çev. : Çeviri

Vb. : Ve benzeri

% : Yüzde

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Konut biçiminin belirleyicileri.....	9
Tablo 2 : Trabzon ilinin sıcaklık ve yıllık iklim değerleri.....	33
Tablo 3: Trabzon ilçeleri ve Karadeniz Bölgesi illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması.....	38
Tablo 4: Aşhaneli evler ile Koridorlu evler karşılaştırmalı analizi.....	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Resim1: Kurtboğaz geçme tekniği.....	13
Resim 2: Geçme detaylarında bırakılan 1.5 cm. boşluklar.....	13
Resim 3: I kesitli mimari bir eleman olan “baba”	13
Resim 4: Geçme detayı.....	14
Resim 5: Yerel atölyelerde gerçekleştirilen kurtboğaz tekniği.....	14
Resim 6: Göz dolgu örneği.....	15
Resim 7: Ahşap Yığma ve Ahşap Çatkı Sistemi’nde kullanılan teknik farklılıklar ve konut tiplerinin karşılaştırılması.....	16
Resim 8: Kurtboğaz geçme tekniği bağlantı detayı.....	18
Resim 9: Göz dolgu tekniği bağlantı detayı.....	18
Resim 10: Yatay kirişler.....	21
Resim 11: Konutlarda kullanılan çatı çeşitleri.....	22
Resim 12: Aşhaneli Ev ile Koridorlu / Sokak-içi Evlerin çatı tiplerinin karşılaştırılması.....	22
Resim 13: Orijinal kapı sürgüleri.....	24
Resim 14: Kapı üstü bezemeleri.....	24
Resim 15: Pencere lokmaları ve kapı kanadı üzerinde bulunan farklı kültürlere ait motifler.....	25
Resim 16: Ocak ve raflar.....	26
Resim 17: Ahşap Yığma konutlarda kullanılan havalandırma boşluğu	27
Resim 18: Ahşap Yığma konutların çatı arası katı iç görünüş ve dış görünüş.....	28
Resim 19: Ahşap Çatkı Sistemi ile yapılan konutların pencere düzeni.....	28

Resim 20: Mekanlar arası sirkülasyonu zorlaştıran kapı eşikleri.....	29
Resim 21: Karadeniz Bölgesi.....	31
Resim 22: Trabzon' a komşu iller.....	32
Resim 23: Taşkiran / Uzungöl ulaşım.....	32
Resim 24: Uzungöl yerleşim dokusu.....	36
Resim 25: Taşkiran yerleşim dokusu.....	37
Resim 26: Uzungöl yerleşimi.....	38
Resim 27: Uzungöl Filak Mahallesi çalışma alanı.....	39
Resim 28: Taşkiran yerleşimi.....	39
Resim 29: Taşkiran çalışma alanı.....	40
Resim 30: Uzungöl birbirinden uzak konumlanmış mahalleler.....	41
Resim 31: Taşkiran birbirinden uzak konumlanmış mahalleler.....	41
Resim 32: Taşkiran önde Kurtboğaz Tekniği arkada Göz dolgu Tekniği.....	42
Resim 33: Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan betonarme yapılar.....	43
Resim 34: Uzungöl ve Taşkiran parsel durumu.....	44
Resim 35: Uzungöl çalışma alanında yapının ön cephesinin tarım alanı olarak değerlendirilmesi.....	44
Resim 36: Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan konutların arka cephesi.....	45
Resim 37: Uzungöl ve Taşkiran'da parseller arası tedbir alınmaması.....	45
Resim 38: Uzungöl geleneksel konutun girişinde bulunan farklı kültürlere ait inanış sembolleri.....	47
Resim 39: Ön cephe ve zeminde balkon uyarlaması.....	49

Resim 40: Yapıya uygun olmayan plastik borular	50
Resim 41: Aşhaneli Evin Bodrum Kat Planı	51
Resim 42: Yapının iki tarafından dış merdiven ile erişim	51
Resim 43: Aşhaneli Evin Yaşam Katına Giriş Yönleri ve Kesit.....	52
Resim 44: Ahşap iç duvar ve raflar.....	53
Resim 45: Aşhane ile Odunluk bağlantısı / Dış mekan ile Odunluk bağlantısı.....	54
Resim 46: Konutun ortak yaşam alanı olan Aşhane bölümünden görünüm.....	55
Resim 47: Aşhane bölümünün zemininde farklı malzeme uygulamaları.....	55
Resim 48: Aşhane mekanında bulunan pencere deliği.....	56
Resim 49: İç hayattan Aşhane, Dış hayat ve Ambarlarla bağlantısı.....	57
Resim 50: Izgara sistemi ile yapılan İç hayat tavanı.....	57
Resim 51: Aşhaneli Evin Ambar / Saklama Odaları.....	58
Resim 52: Pencerenin bulunduğu Günlük Ambar ve Karanlık Oda / Kışlık Ambar.....	59
Resim 53: Dış hayat Kesit.....	59
Resim 54: Kurutma ve Askılama.....	60
Resim 55: Dış hayatın sol köşesinde bulunan Depolama Odası.....	60
Resim 56: “Kurutmalık / Serander” Plan ve Kesit.....	61
Resim 57: Izgara sistemi ile oluşturulan serander döşemesi.....	62
Resim 58: “İskele” Plan ve Kesit.....	63
Resim 59: İskelenin Dış hayattaki yeri.....	63
Resim 60: İskelenin İç hayattaki yeri.....	64

Resim 61: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Ön Görünüş.....	66
Resim 62: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Islak hacim düzenlemesi.....	67
Resim 63: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Ön Görünüş.....	67
Resim 64: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Bodrum Kat Planı.....	68
Resim 65: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Ana Oda.....	69
Resim 66: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Yan Bölme.....	70
Resim 67: Aşhane bölümünde bulunan ocak.....	71
Resim 68: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Saklama Odası.....	72
Resim 69: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Çatı Katı Kesiti.....	73
Resim 70: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Koridor.....	73
Resim 71: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Giriş Yönleri.....	74
Resim 72: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Sandık Odası.....	75
Resim 73: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Ocaklı Odaları.....	76
Resim 74: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Çatı Kat Planı.....	76

GİRİŞ

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan geleneksel yapılar, mimari bakımdan önemli bir yere sahiptir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin topografik yapısı, diğer bölgelere göre farklılık gösterir. Toplu yerleşimi engelleyen coğrafi özelliği, yapıları özellikle arazinin en uygun ve elverişli yerine konumlandırmayı gerektirir. Bu bakımdan, yerleşimler bölgeye özgü dağınık bir dokuyu oluşturur (Sümerkan, 1989, s. 84).

Uzungöl ve Taşkiran Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan iki belde olup, birbirlerine karayolu ile 8 km. mesafededir. Bölgesel yakınlıkları; aynı fiziksel, iklim ve tarihi özelliklere sahip olmasına olanak sağlar. Her iki beldede bulunan geleneksel konutlar, benzer yaşam koşullarını ve kültürel değerleri içinde barındırmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin geleneksel yapı malzemeleri ahşap ve taştır. Bölgedeki orman varlığı, yerel halkı kuşkusuz birincil malzeme olarak ahşabın ve ardından taşın kullanılmasına yönlendirmektedir.

Tez kapsamında yorumlanan, Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan geleneksel konutlar, işlevsel ve coğrafi koşullara göre inşa edilmişlerdir. Konutlar, bölgenin dokusuyla uyumlu malzemelerin kullanılmasıyla geliştirilen yapım tekniklerinin bir ürünüdür. Bölgedeki yapı ustalarının uzun yıllar boyunca devam ettirdikleri yapım teknikleri sonucu, bölgeye karakteristik dokusunu kazandıran konutları meydana getirmişlerdir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin eğimli arazi yapısı, konutların yerleşimi ve ulaşımı konusunda birtakım zorluklara neden olmaktadır. Bu nedenle, yapı sistemlerinin yerleşim dokusuna yönelik uyumu dikkate alınır. Geleneksel malzemeye bağlı kalıp; dönemin yaşam biçimine ve konutun gereksinimleri karşılamaya yönelik işlevlerine göre farklı yapım teknikleri meydana gelmektedir. Bu doğrultuda, plan organizasyonlarında görülen değişiklikler özgün bir anlatım dilinde yorumlanmıştır.

Bölgedeki geleneksel konutlar, günümüze kadar ulaşmış olmasına rağmen; birçoğu bakımsızlık nedeniyle yok olmaktadır. Bununla birlikte; geleneksel konutlar azalırken, çevre dokusuna uymayan yapıların sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZ KONUSU BİLGİLERİ

1. ÇALIŞMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Trabzon iline bağlı ve birbirlerine oldukça yakın beldeler olan Uzungöl ve Taşkiran’da bulunan geleneksel konutları inceleyerek, bu beldelerden örneklenen mahallelerde geleneksel malzeme kullanımı ve yapım tekniklerini tespit etmek; yapım teknikleri bakımından birbirlerinden ayrılmaları sonucu her iki yörede bulunan konutların plan organizasyonlarında görülen farklılıkları araştırmaktır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; tezin yöntemi, kapsamı ve amacı verilmektedir. İkinci bölümde, mekan ve malzeme kavramı üzerinde durularak, malzemenin mekan kurgusundaki önemi üzerine incelemeler verilmektedir. Üçüncü bölümde, Uzungöl ve Taşkiran’ın yerleşim dokusu üzerine inceleme yapılarak, çevre ve konutların ilişkisi tespit edilmektedir. Dördüncü bölümde, geleneksel Uzungöl evlerinin mekan kurgusu yerinde yapılan incelemelere dayanarak değerlendirilmekte, beşinci bölümde, geleneksel Taşkiran evlerinin mekan kurgusuna ait özellikler açıklanmaktadır. Bu bölümde, Taşkiran ve Uzungöl geleneksel evlerinin aynı malzemeye bağlı kalarak oluşturulan farklı yapım teknikleri ile farklı mekan kurguları yerinde tespit edilerek betimlenmektedir. Altıncı bölüm, mekan ve yapım tekniği ilişkisinin örneklem alan üzerindeki değerlendirme ve karşılaştırmalarını kapsamaktadır.

1.3. Tezin Yöntemi:

1. Bölgenin, yapıların, geleneksel malzeme kullanımı ve mekan kurgusu konularının literatürde taranması ve kuramsal çerçevenin ortaya konması
2. Kuramsal çerçevenin örneklem alan çalışmaları ile bağlanması kapsamında, geleneksel konut yapılarının plan tipolojisi ve cephe özelliklerinin çıkarılarak, kroki düzeyinde ölçüm yapılması, yapı kullanıcıları ile yaşam biçimleri hakkında birebir görüşme

3. Uzungöl ve Taşkiran’a ait fotoğrafların Gamze Akbaş ve Kutluay Planlama tarafından belgelenerek, özgün bir anlatım dilinde yorumlanması
4. Örneklerin planları ve yapım teknikleri ile malzeme kullanımı açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesi

şeklinde özetlenebilir.

1.4. Tezin Sınırlılıkları:

1. “*Ahşap yığma sisteminin*” tercih edilmemesi nedeniyle, “*aşhaneli ev*” örnekleri oldukça kısıtlı sayıdadır. Bu nedenle, araştırma için seçilen örnek sayısı sınırlı kalmaktadır. Bölgede, ahşap yığma sistemini devam ettiren az sayıdaki yapı ustalarından biri olan *Zafer Şahin ise, bu sistemi özellikle camilerde uygulamaktadır.
2. Konutlara ilişkin herhangi bir belgeye ulaşamaması nedeniyle, kesin yapım tarihleri belirlenemediğinden dolayı, tapu kayıtlarında bu yönde bir inceleme yapılması bu tez kapsamına alınamamıştır. Mülk sahiplerinden özel izin alınmasında da zorluklarla karşılaşmıştır.

1.5. Tezin Önemi:

Sivil mimarlık örnekleri içerisinde Uzungöl ve Taşkiran geleneksel konutları önemli bir yere sahiptir. Doğu Karadeniz kırsal mimarisinin en önemli örnekleri arasında yer alan Uzungöl ve Taşkiran geleneksel konutları; yerleşim dokusu, çevre ile olan uyumu ve doğa ile bütünleşen malzeme kullanımı açısından korunması gereken yapılar olma özelliğine sahiptir. Bölgeye ait yapım tekniğinin kuşaktan kuşağa aktarılması ile meydana gelen geleneksel konutlar detaylı olarak incelenmiştir. Bu konutların gelecek kuşaklara aktarılması ile gelişim göstermesinin sağlanması beklenmektedir.

1.6. Konu ile ilgili yapılmış çalışmalar:

Doğu Karadeniz Bölgesi’nin yerleşim dokusu, yapım teknikleri, yapı malzemeleri ve konutlara ilişkin yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir.

* Zafer Şahin, bölgede ahşap yığma sistemini devam ettiren az sayıdaki yapı ustalarından biri olup, Zafer Restorasyon İnş. Tah. Şti. Trabzon’da çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

ALEMDAĞ, L. E. ve AYDIN, Ö. (2014), “*Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sürdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş*” başlıklı makalede, Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki konutların yapım tekniği ve malzemeleri incelenerek, sürdürülebilir tasarım anlayışı değerlendirilmiştir.

BATUR, A. ve GÜR, Ş. Ö. (2005), “*Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari*” başlıklı kitapta, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kırsal alanlarında bulunan konutları analiz edilmiştir.

BURAT, Ş. E. (2012), “*Taşı Taş Gibi, Ahşabı Ahşap Gibi Göstermek: Frank Lloyd Wright’ın Malzeme Teorisi*” başlıklı makalesinde, malzemenin doğasını analiz etmiştir. Her bir malzemenin sahip olduğu özelliklere göre ele alınması gerektiğine değinmektedir.

ÇAKIR, F. A. (2000), “*Doğu Karadeniz Mimari Dokusunun Özgün Seramik Form ve Yüzeylerde Yorumu*” başlıklı tez çalışmasında, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan konutların ahşap mimarisini incelerken; malzemelerin renk, doku ve yapısını göz önünde bulundurmaktadır.

ÇİÇEK, G. (2012), “*Uzungöl’ün Geleneksel Evleri: Evlerin Dönüşüm Sürecinde Analizi*” başlıklı tez çalışmasında, Uzungöl’de bulunan geleneksel konutların yapım tekniği araştırılırken, konutların karakteristik özelliğinin korunabilmesi için yapılan fiziksel müdahaleler incelenmiştir.

ERUZUN, C. (1989), “*Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi*” başlıklı makalesinde, geleneksel konutların biçimlendirilmesinde kültürel değerlerin etkileri irdelenmiştir.

KARPUZ, H. (1999), “*Serander ve Loft: Türk ve Norveç Halk Mimarisinde Eşdeğerli İki Yapı*” başlıklı çalışmasında, Türkiye’nin Doğu Karadeniz Bölgesi ve Norveç’in benzerlik gösteren halk mimarileri karşılaştırılmıştır. Loft ve seranderin, ahşap malzemeye bağlı kalarak aynı teknikle yapılan depolar olduğu irdelenmektedir.

LELOĞLU, S. (1984), “*Anadolu Türk Mimarisinden Karakteristik Bir Örnek: Rize Evleri*” başlıklı tez çalışmasında, toplum kültürünü yansıtan Türk evlerinin, Rize’de bulunan örnekleri incelenmiştir. Bölgedeki konut mimarisinin karakteristik özellikleri analiz edilmiştir.

GÜR, Ş. Ö. (2000), ‘‘Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü’’ başlıklı kitabında, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kırsal mimari örnekleri fotoğraflar ile incelenmiştir. Bölgede bulunan geleneksel konutların plan tipolojisi çizimlerle desteklenmiş olup; konut kültürü ve yaşam biçimleri analiz edilmiştir.

ÖZGÜNER, O. (1970), ‘‘Köyde Mimari, Doğu Karadeniz’’ başlıklı kitabında, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin yerleşim dokusu, bölgeye özgü geliştirdikleri yapım teknikleri, yapı malzemeleri ve konutların plan tipleri incelenmektedir.

SÜMERKAN, M. R. (1989), ‘‘Gelenekselden Betonarmeye Trabzon Kırsal Mimarlığı’’ başlıklı makalesinde, Trabzon’da bulunan köy evlerinin yapım tekniği araştırılırken, çevre ile uyumlu olmayan çalışmaların hızlı bir şekilde artması sonucu kırsal mimarlığın geleceğine dair olumsuz etkileri değerlendirilmiştir.

SÜMERKAN, M. R. (1990), ‘‘Biçimlendirilen Etkiler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri’’ başlıklı tez çalışmasında, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kırsal kesimlerinde bulunan konutların malzeme ve yapı tekniklerini incelemiştir. Özellikle, yapı tekniklerinde görülen farklılıkların nedenini araştırmıştır.

ZORLU, T. ve FAİZ, S. (2012), ‘‘Ekolojik Mimarlık: Doğu Karadeniz Kırsal Konutu’’ başlıklı makalede, kırsal mimari örnekleri üzerinde incelemeler yapılmıştır. Malzeme kullanımı ile gelenekselleşen yapım tekniği ve kültürel değerler irdelenmiştir.

Yapılan çalışmalar; Doğu Karadeniz Bölgesi’nin konut kültürü, yapım tekniği ve plan düzeni konusunda bilim dünyasına çok değerli bulguları iletmiştir. Her kaynak, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin geleneksel yapıları üzerinde detaylı bilgiler vermektedir. Bölgesel yakınlıklarına rağmen, her beldede aynı tip yapım tekniği ve plan şemasına rastlanılmamaktadır. Bu konuya ilişkin bir araştırma yapılmamıştır. Bu tezde ise, Uzungöl ve Taşkiran beldeleri çalışma alanı seçilerek, konutlarda uygulanan farklı yapım teknikleri ve mekan ilişkisi konularında veri üretilmesi üzerinde durulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VERİLER

2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE MALZEME KAVRAMI

Birey, gereksinimleri doğrultusunda, kullanım amacına uygun yaşam alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Böylece, kişiye ait olan ve özgün bir değer oluşturan 'iç mekan' kavramı ortaya çıkmaktadır (Kaptan, 2013, s. 49).

İç mekan konusunda, üzerinde durulması gereken en önemli nokta işlevdir. Bireyin mekan içindeki davranışları ile mekan öğeleri arasında olan ilişkileri bir bütün olarak değerlendirebilmeyi sağlamaktadır.

İşlev, kullanıcının davranışlarını göz önünde bulundurmasının yanında; yaşadığı topluma ait birtakım değerleri de içinde barındırır. Birey tarafından mekana yüklenen anlamlar, belirli bir yaşam biçimini yansıttığı için mekan ile kullanıcı arasında bir bağ oluşmaktadır (Kaptan, 2013, s. 49). Bir yapının biçimlenmesinde; birey, işlevsellik ve toplumsal değerler gibi soyut kavramlar ile birlikte, somut bir kavram olarak ele alınan yapı malzemeleri de önemli bir rol oynamaktadır.

Wright (1975), yapının görünümünde etkili olan en önemli faktörün '*malzemenin doğası*' olduğunu savunur. Özellikle, her malzemenin kendisine özgü bir yapısı olması nedeniyle, yapım aşamasında malzemeye yeni bir biçim vermek yerine, olduğu gibi uygulanması gerektiğini belirtir (s. 193). Böylelikle, malzemelerin yapısı bozulmadan bulunduğu yerin dokusuna uygun ve birbirinden ayrı özelliklere sahip konutlar meydana gelmektedir.

2.1. Mekan ve Malzemenin Birleşimi:

Her bölgenin iklim ve topografik yapısından kaynaklanan etkenler, malzemenin kolay bulunabilmesini önemli ölçüde etkilemektedir. Leloğlu (1987), Kuzey Anadolu'da ahşap, Orta Anadolu'da kerpiç ve taş, Güney Anadolu'da taş ve ahşap, Batı Anadolu'da ise taş malzeme kullanılmasının bölgelere göre değişiklik gösterdiğini açıklamaktadır (s. 246). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ahşap ve taş, oldukça yaygın olmaları bakımından, konutlarda en sık uygulanan malzemelerdir.

Özellikle, yapının taşıyıcı sistemini ağırlıklı olarak, ahşap oluşturur. Çevrede çok sayıda ağaç bulunmasının yanında, dayanıklı ağaç cinslerinin seçilebilme olanağı, ahşabı nitelikli kılmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan konutlarda, insanların çevre ile olan uyumu açıkça görülmektedir. Arazi yapısından kaynaklanan zorluk, bölgede yaşayan insanları doğa ile mücadele etmeye zorlar. Bununla birlikte; doğa, insana gereken yardımı sunar. Çevre ile olan uyumlu davranışı sonucu, malzemeyi konutun yapımında kullanır ve bölgenin kimliğini, yaşam biçimlerini konutlara aktarır.

Okuma yazması olmayan bir yapı ustası, basit araçlar ile geliştirdiği yöntemleri aklında tutar ve bilgilerini kuşaktan kuşağa sözselsel olarak aktarır. Çünkü, yapı ustası, yazılıp çizilemeyen bir yöntem kullanır. Bu durum, usta-çırak ilişkisi arasında gelişen ortak bir kültür olarak devam eder. Yapıyı oluşturan kişinin aklında tutulan yöntemler, geleneksel bilgi halini alır (Aran, 2000, s. 120).

Malzemelerin doğru biçimde kullanılmasının yanı sıra, ekonomik açıdan ölçülü davranılması da gerekmektedir. Belli bir malzemenin eksikliğini, başka bölgelerden gidermek oldukça maliyetlidir. Bu bakımdan, yapı sahibi ve ustası yakın çevrede bulunan alternatif seçeneklerden yararlanmak durumundadır (Vitruvius, 1993, s. 11).

Mekanın biçimlenmesi çevrede bulunan malzemeye bağlı olarak geliştiği gibi, aynı şekilde kullanılan malzemelerin kendi özellikleri de mekanın oluşmasında belirgin bir yer tutmaktadır.

2.2. Konutun Biçimlenme Özellikleri:

Konut, barınak olma işlevinden öte, kullanıcısı hakkında birçok bilgi verir. Biçimlenmesi, yerleşim dokusunun etkisiyle birlikte; yaşam biçimleri, gelenek ve göreneklerin adeta bir yansımasıdır. Konut biçiminin belirleyicileri; çevresel, kültürel, sosyal ve bireysel etkenler olmak üzere dört temel kavram üzerinden incelenmiştir (Batur ve Gür, 2005, s.165).

Çevresel Etkenler	Kültürel Etkenler	Sosyal Etkenler	Bireysel Etkenler
İklim (Malzeme)	Dünya görüşü (Mekan adedi)	Aile büyüklüğü (Konut büyüklüğü)	Bireyin konutla kurduğu ilişkiler (İşlev)
Topografya (Yerleşim dokusu)	Kültürel değerler ve normlar (Toplumun sahip olduğu kurallar)	Sosyo-ekonomik statü (Konut büyüklüğü)	Bağlanma (Birey ve mekan arasındaki ilişki)
Doğal örüntü ve doku (Arazi yapısına göre yerleşen konutlar)	Dil, din ve diğer sınıflama kategorileri (Değer ve tutumlar)	Toplumsal tutumlar/ Ailenin dünya görüşü (Ailenin hiyerarşik durumu)	Eğitim (Kadın-erkek eşitliği konusundaki tutum)
İnsan yapısı (Bireyin görüş ve davranışları)	Yaşam biçimi (Zaman ve mekan kullanımları)	Aile yapısı / roller (Kadının ailedeki birincil önemi)	Bireyin yaşam yoğunluğu (Bireyin sanatsal, kültürel etkinlikleri)
Çevrede varolan malzeme (Malzeme tercihi)	Çevre/mekan kullanma normları (Ekonomik ve tedarik kolaylığı)	Ailenin öz imgeleri (Ailenin umutları)	Bireyin konut deneyimleri (İnsan, eylem, mekan ve donatılar)

Tablo 1: Konut biçiminin belirleyicileri, (Batur ve Gür, 2005).

Tablo 1’de, konut biçimlenmesinin ve temel işlevlerin oluşumunun, farklı etmenlerin bir araya gelmesi sonucunda gerçekleştiği görülmektedir. Bölgenin iklimi, arazi yapısı, çevrede bulunan malzemeler konutun çevresel belirleyicileridir. Arazi yapısına bağlı olarak yerleştirilen konutlar, çevreden temin edilen malzemeler ile inşa edilmektedir. Konut; mekan kurgusu, çevre ile ilişkisi ve bulunduğu bölgenin yaşam şartları hakkında birtakım işaretler veren göstergeler olarak nitelendirilir. Bir konutu değerlendirirken, sadece çevresel açıdan ele almak yetersizdir.

Toplumun kültürel değerleri, dil, din ve dünya görüşü konutun kültürel belirleyicileridir. Konut; toplumun kültürünü, dini inanışlarını ve değerlerini analiz edebilmeyi sağlar. Toplumun dil, din, değerler ve tutumları konutun tasarlama biçimini etkilemektedir.

Kültür, bireyin ait olduğu toplumdan öğrendiği bilgi, gelenek, görenek, davranış, kural, sanat, zanaat gibi öznel ve tinsel ürünlerin birleşimi olarak değerlendirilmektedir (Acıpayamlı, 1978). Toplum yapısını oluşturan bireylerin iletişim ve eylemleri, her topluma göre farklılık göstermektedir. Erinç (2004), toplumun yapısını belirleyen ve kültürün var olmasını sağlayan tek aracın “*bilinç kavramı*” olduğunu savunur. Bu doğrultuda, her toplumun kültürel yapısı, “*bilinç kavramı*” ile paralellik göstermektedir. Toplum bilimci Pitirim Sorokin “*bilinç kavramını*” etkileşim halindeki birey ya da grupların “*farkında olarak*” belli bir amaca yönelik birtakım davranışların ve aralarındaki ortak noktaların bir bütünü olarak değerlendirmektedir (Kongar, 1995). Bu ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan anlamlar, davranışlar ve kurallar belirli bir kültürel yapıyı oluşturmaktadır. Yerinde yapılan gözlem ve araştırmalar, geleneksel konutların, her bölgeye göre değişiklik göstermesinin, kültürel farklılığın bir göstergesi olduğu sonucunu ifade etmek yanlış olmaz.

Ailenin yapısı, sosyo-ekonomik statüsü, aile bireylerinin toplumla ve aile içinde kurduğu ilişkiler konutun sosyal belirleyicileridir. Ailenin büyüklüğüne ve toplumların dünya görüşlerine bağlı olarak konutun büyüklüğü de değişmektedir. Sosyo-ekonomik statü, toplumların eğitim ve gelir seviyeleri ile değerlendirilmektedir. Wherli ve diğerlerinin (1976) (akt. Batur ve Gür, 2005)

alışmasında, sosyal statünün düşmesiyle mutfakta yemek yeme alışkanlığının giderek arttığını saptamıştır (s. 199). Özellikle, kırsal kesimlerde bulunan konutların oda sayıları az tutulup, yemek yeme ve yemek pişirme aktiviteleri bir arada yapılmaktadır.

Bireyin konutla kurduğu ilişki, konuta bağılılığı ve konut deneyimleri bireysel belirleyiciler olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel konutlar, bölgesel gereksinimleri iyi çözümlemiş ustalar tarafından inşa edildikleri için, kullanıcı, mekan, eylem ve donatılar arasındaki ilişkiler uygun biçimde düzenlenmektedir (Batur ve Gür, 2005, s. 207). Bu doğrultuda, her bölgeye göre farklılık gösteren çevresel, sosyal, bireysel ve kültürel etkenler; ait olduğu toplumun izlerini taşıyan konut biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

2.3. Geleneksel Yapı / Yapım Usulleri:

Gelenek; geçmişten gelen ve yıllardır kullanılan bilgiler ile toplumun kültürel yapısına göre farklılık gösteren değerler olarak tanımlanır. Mimarlık; doğanın bir parçasının, yapım aracılığı ile farklı bir mekana dönüştürülmesidir. İç mekan oluşturarak, işlevlerine göre ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemeler yapmaktır (Şenoğlu, 2003, s. 45).

Konut, toplumların farklılık gösteren yaşam biçimlerine cevap verebilecek şekilde gelişmiştir. Bu doğrultuda, mekan kullanımı, her bölgeye göre değişiklik göstermektedir. Her toplumda ayrı karakteristik özellikleri barındıran geleneksel konut, kültür farklılıklarının en önemli göstergesidir.

Toplumun kimliğini yansıtan geleneksel konutlar, bölgeye uygun yapım tekniklerinin bir ürünüdür. Bu bağlamda; Doğu Karadeniz Bölgesi'nin eğimli arazi yapısı, geleneksel konutların yapımında kullanılan “*kurtboğaz*” ve “*göz dolgu*” tekniklerin oluşmasında önemli bir etken olmuştur.

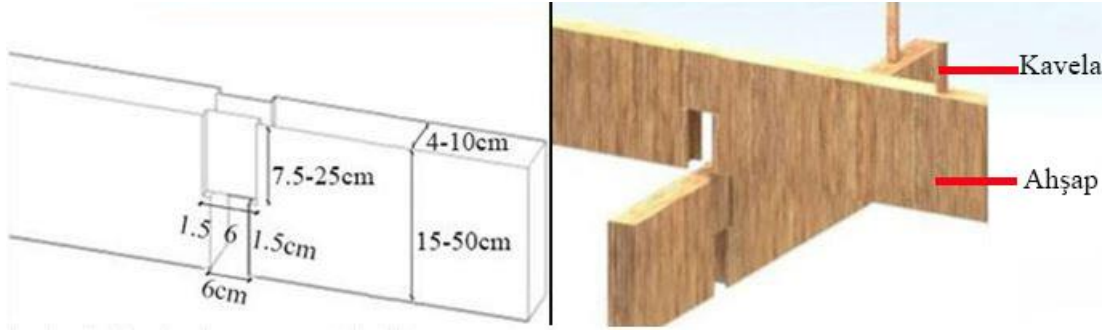
Bölgede “*kurtboğaz*” tekniğı, coğrafi koşulların getirdiğı malzemeye bağılı kalarak gelişen akılcı çözüme dayanmaktadır. “*Göz dolgu*” ise, yöresel alanda en gelişmiş yapı tekniğıdir. Ahşap ve taşın yapıda kullanılmasından öte, yapı cephesine belli bir doku estetiğı kazandırmaktadır (Sözel ve Eruzun, 1992, s. 123).

2.3.1. Strüktürel Sistemde “Boğaz geçme / Kurtboğaz” Tekniği:

Ahşap yığma duvar sisteminin meydana getirdiği bir teknik olan kurtboğaz, yapılara kendilerine özgü karakteristik özelliğini kazandırmaktadır.

Kurtboğaz tekniğinin uygulamaya geçmeden önce hazırlanışı zahmetlidir. Hazırlama sürecinde öncelikle, ağaçlar kesilerek tomruk halinde havuzlara atılır. Bunun sebebi; ağacın içindeki kimyasal ve zehirli maddelerin arıtılmasıdır. Ağaç, zehirli maddeyi atmaya başladığında suyun rengi koyulaşır. Suyun rengi değiştiğinde havuz suyu değiştirilir. Bu işlem, ağaç içindeki kimyasal maddelerden arındırılıncaya kadar devam eder. İşlem süresi, ağacın cinsine göre 3-6 ay arasında değişiklik göstermektedir. Ağacın tomruk halinde havuzlardan alınmasının ardından yerel atölyelerde kalas haline getirilir. Kalasların eğrilmemesi için özel istif odalarına alınarak kurutulma işlemi uygulanır. Kurutulma işlemi de altı ay kadar sürmektedir. Özel odalarda fırınlama yapılarak malzeme kullanıma hazır hale getirilir. Ahşabın hazır hale getirilmesi, mevsim şartlarına göre 2-3 sene kadar sürmektedir. Bu işlemdeki en önemli husus, işlem ne kadar uzun tutulursa malzemenin o kadar sağlam bir hale gelmesidir. Bu açıdan, malzemenin hazırlanma sürecindeki en önemli detay bekleme zamanıdır (Zafer Şahin, kişisel görüşme, Ekim 2014). Malzemenin hazırlanma sürecinin ardından uygulama kısmına geçilir. Aşağıda, yerinde yapılan incelemelerde, kurtboğaz tekniğinin uygulanışı adım adım tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bodrum katta kullanılan yığma taş duvarın üstüne, 2-3 sıra ahşap dizilerek beden duvarları oluşturulur. Bunun nedeni; en alt kata dizilen kalasların kiriş görevi üstlenmesidir. Kiriş görevini gören kalasların dizilmesinden sonra, 15-50 cm. uzunluğunda ve 4-10 cm. kalınlığındaki ahşaplar, kurtboğaz denilen geçme sistemi ile birbirlerine geçirilerek yapı yükseltilmeye başlanır (Resim 1). Bu geçmeler bir tür tuğla görevi görür. Ahşabın ölçüleri kısmen evin büyüklüğüne, kısmen ağacın boyutlarına bağlı olarak değişmektedir. 1.5 cm. boşluk bırakılarak yapının daha sağlam olması sağlanır (Resim 2).

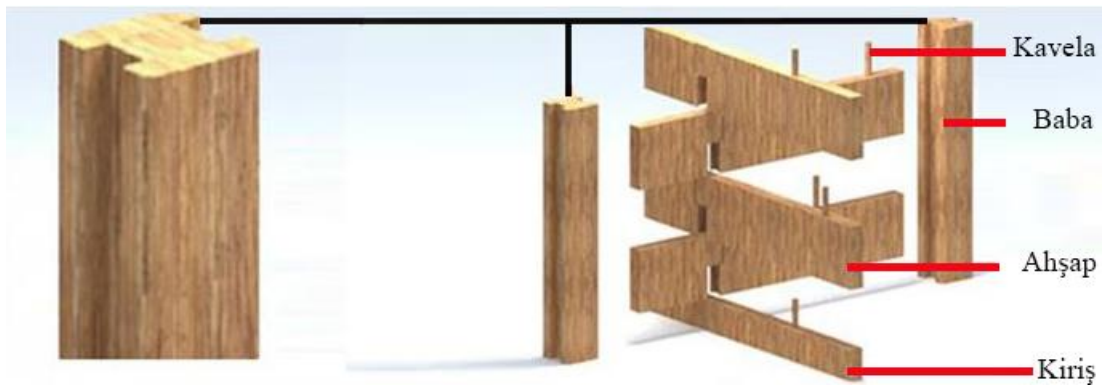

Resim 1: Kurtboğaz geçme tekniği

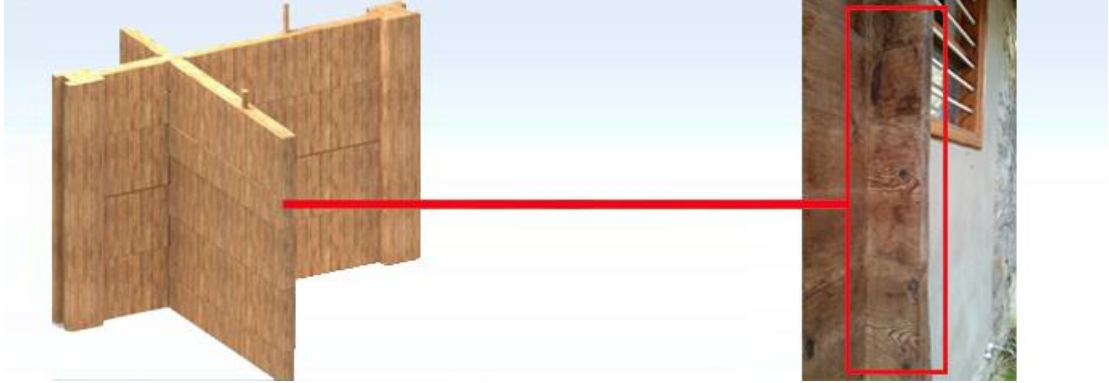
Resim 2: Geçme detaylarında bırakılan 1.5 cm. boşluklar

Köşeler için kullanılan parça ‘baba’ olarak adlandırılır. ‘Baba’ çoğunlukla ebat olarak 10-20 cm. kalınlığındadır. Mimari eleman olan ‘baba’, evin yükünü taşır, kolon görevini görür ve I kesitlidir. Pencere, kapı oluşturmak ve odaların köşe dönüşleri için kullanılır (Resim 3, 4).

Resim 3: I kesitli bir mimari eleman olan ‘baba’

Ağaçların, havuzlarda bekletilerek içindeki zararlı maddelerin atılması ile ömrü uzatılmaktadır. Böylelikle, böceklenme engellenmektedir. Malzemenin ömrünü daha da arttırmak için, son yıllarda kimyasal esaslı maddeler (pinoteks) kullanılmaktadırlar. Sandık, dolap vb. eşyalarda; servi, ardıç gibi koku yayan ağaçlar tercih edilmektedir. Çünkü bu ağaçlar, kendileri koku yaydıkları için böceklenme yapmaz.

Resim 4: Geçme detayı

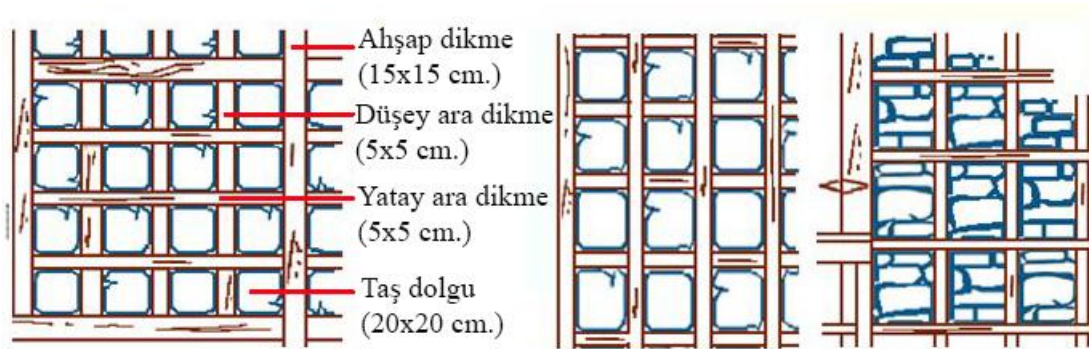
Kurtboğaz tekniğinde, malzemenin hazırlanması ve yapım aşaması; eskiden tamamen basit el aletlerinin kullanıldığı el işçiliğiyle zahmetli ve uzun bir süreçte gerçekleştirilirken, günümüzde yerel atölyelerde ahşap makine ve teçhizatlarından da istifade edilerek, bu süreç daha kısa sürede tamamlanabilmektedir (Resim 5).

Resim 5: Yerel atölyelerde gerçekleştirilen kurtboğaz tekniği

2.3.2. Göz Dolgu Tekniği:

Ahşap çatki duvar sistemi, ahşap dikmeler ve kirişler kullanılarak yapı ağırlığının zemine aktarıldığı sistemdir. Göz dolgu, bu duvar sisteminin meydana getirdiği bir tekniktir (Resim 6). 15x15 cm. boyutunda ana taşıyıcı dikmeler, 3 m. aralıklarla yerleştirilmektedir. Ana taşıyıcı dikmelerin arasına, ortalama 20 cm. aralıklar ile ara taşıyıcı dikmeler yerleştirilmektedir (Uluengin, 1998, s. 116). 5x5 cm. boyutundaki yatay ve düşey ara taşıyıcı dikmeler ile bölünerek, kare şeklinde boşlukları meydana getirmektedir. Düşey taşıyıcıların birbirlerine yaklaştırılmasıyla ve sayıları arttırılan dikmeler, dolgu malzemesinin kalıcılığının arttığını ifade etmektedir. Boşlukların içleri, bölgede bulunan taşlar ile doldurulur. Bağlayıcı malzeme olarak kil kullanılmaktadır (Sümerkan, 1989, s. 85).

Resim: 6: Göz dolgu örneği, (Özgüner, 1999).

Göz dolgu teknik, dikmelerin sık aralıklarla yerleştirilmesi sonucu yapının kolayca yükselmesini sağlar. Dikme uzunluğu ağacın en verimli kullanımı açısından 3 m. ile sınırlıdır. Ayrıca, bölgeden temin edilen taş, herhangi bir işlem ya da işçilik gerektirmez. Kurtboğaz tekniğinin, yapım teknik ve malzeme kullanımı açısından göz dolgu tekniğine göre daha erken dönemde uygulanmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Göz dolgu tekniği, kare veya dikdörtgen modüllere ayrılabilirdileri gibi her göz arası köşegen bölünerek üçgen şekilli de olabilirler. Bu türe “*muska*” adı verilir. Muska dolgu, Trabzon Taşkiran ve Uzungöl’de örneğine rastlanılmaması nedeniyle ayrıntılı olarak ele alınmamıştır.

2.4. Yapı Bileşenleri ve Malzemeleri:

Kırsal yerleşimde bulunan konutların sürdürülebilir özelliğini koruması, bölgede yaşayan ustaların uzun süre boyunca gözlemleyerek fark ettiği malzeme özelliklerini tanımaları ve malzemeyi yerleşim dokusuna göre kullanmalarının sonucudur. Yapı ustaları, yapı malzemeleri tercihini yakın çevreden yaparak, yapı alanına tedarik kolaylığı sağlarken, ekonomik açıdan elindeki olanakları değerlendirmeyi tercih eder (Aran, 2000, s. 194-198).

2.4.1. Taşıyıcı / Strüktür Bileşenleri ve Malzemeleri:

Bölgenin iklim ve coğrafi koşulları nedeniyle, en rahat biçimde elde edilen ve bu nedenle ekonomik olan ahşap ve taş kullanılarak, yöreye özgü yapım tekniklerinin oluşmasına olanak sağlanmıştır. Tezin araştırma konusu kapsamında, bu bölgeye özgü taşıyıcı sistem olarak, ahşap ve taş, iki farklı teknikte kullanılarak ‘‘ahşap yığma sistemi’’ ve ‘‘ahşap çatkı sistemi’’ meydana getirmektedir. Ahşap yığma sistemi, kurtboğaz yapım tekniğini ortaya çıkaran daha eski bir teknik durumundayken, ahşap çatkı sistemi daha gelişmiş göz dolgu tekniğini ortaya koymaktadır (Resim 7).

Resim 7: Ahşap Yığma Ve Ahşap Çatkı Sistemi’nde kullanılan teknik farklılıklar ve konut tiplerinin karşılaştırılması

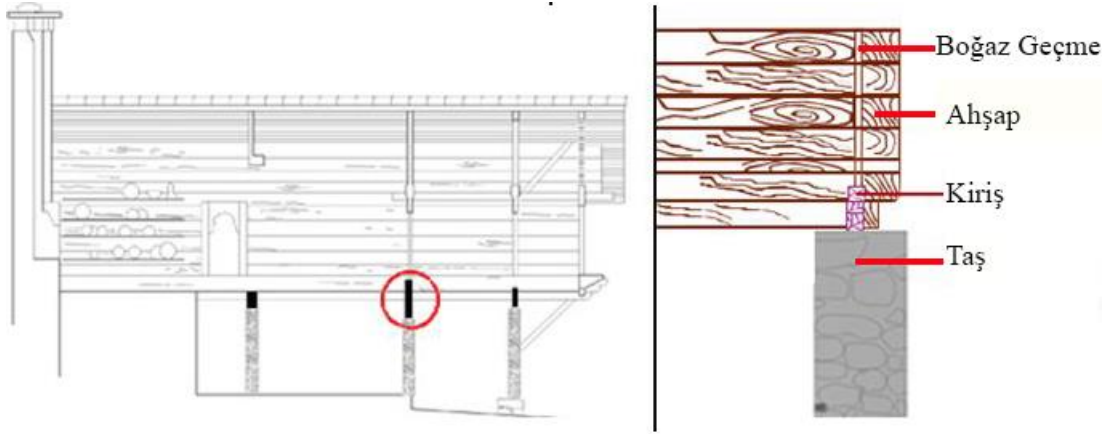
Roth, (2000), ‘Bir yapının en görünür kısmının strüktürü ya da onu ayakta tutan sistemi’ (s.42) olduğunu belirtir. Strüktür malzemelerinin tercihi ve kullanım biçimi geleneksel konutların karakteristik özelliğini oluşturmada önemli bir faktördür.

Ahşap yığma tekniklerinin en eskisi kuşkusuz çantı ya da yığma ahşap yapım olarak adlandırılan tekniktir. Bu teknik üzerindeki dallar ve çıkıntılar temizlenmiş yuvarlak kesitli ağaç gövdelerinin üst üste yerleştirilmesi biçiminde uygulanır. Sistemin ayakta durabilmesi için, köşelerde her bir ağacın kendisine dik konumda uzanan elemanla geçme oluşturması gerekmektedir (Başgelen, 1993, s.91).

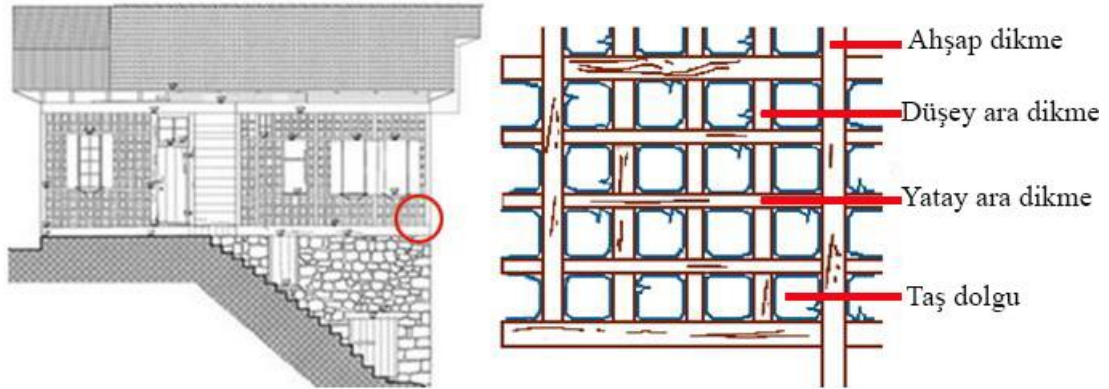
Ahşap:

Ahşap, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kullanılan birincil malzemedir. Ahşap yığma ve ahşap çatkı sistemleri, yapım teknikleri bakımından birbirlerinden ayrılmaları sonucu, taşıyıcı malzemelerin uygulanması aşamasında farklılıkların görülmesine neden olur. Her iki teknikle yapılan duvarların bodrum katı 50 cm. kalınlığındaki moloz taştır. Göz dolgu teknik ile yapılan konutlarda, taş duvar yaşama katında devam ederken, Kurtboğaz tekniği ile yapılan konutların yaşam katında ahşap malzemenin uygulandığı görülmektedir.

Ahşap, 'kurtboğaz teknikte'; yığma olarak, 'göz dolgu teknikte'; dikme ve kiriş olarak kullanılır. Ahşap yığma sistemde kullanılan her bir ahşap, 15-50 cm. uzunluğunda ve 4-10 cm. kalınlığındadır. Ahşap çatkı sistemde ise, 3 m.'yi geçmeyecek şekilde 10x10 cm. veya 10x15 cm.'lik taşıyıcı dikmeler ve onları bağlayan yatay kirişler ile strüktür hazırlandıktan sonra, 5x5 cm. boyutlarındaki düşey ve yatay ahşaplar, ortalama 17-20 cm. aralıklarla yerleştirilerek kare şeklinde boşluklar oluşturmaktadır (Resim 8, 9). Ağaç cinsi, strüktür açısından çok önemlidir. Yerinde yapılan incelemelerde, ağaç cinsinin, yapıların dayanıklı ve uzun ömürlü olmasını sağlayan önemli bir etken olduğu görülmüştür.

Resim 8: Kurtboğaz Geçme Tekniği Bağlantı Detayı, (Sözen ve Eruzun, 2011), (Yeniden Çizilerek).

Resim 9: Göz Dolgu Tekniği Bağlantı Detayı, (Zorlu ve Faiz, 2012)

Yerinde yapılan görüşme ve incelemelerde, kestane ve ladinin en sık kullanılan ağaç türleri olduğu tespit edilmiştir. Uzungöl ve Taşkiran gibi rakımın yüksek olduğu yerlerde ladin ağacının sayısının kestaneden daha fazla olmasından dolayı, yapılarda daha çok tercih edilmektedir. Ladin ağacının, kestane ağacında olduğu gibi, böceklenmeyi önleyen ve dayanıklı bir yapısı vardır. Yapının strüktür, kapı ve pencere elemanlarında aynı ağaç cinsleri uygulanmaktadır. Bununla birlikte, servi ağacının yapraklarında bulunan öz kokularının, böceklenmeyi ve nemi tamamen engellemesi nedeniyle, sandık ve dolap benzeri elemanlarında kullanımı tercih edilmektedir (Mehmet Tahan, kişisel görüşme, Ekim 2014).

Taş:

Ahşaptan sonra en çok kullanılan malzeme taştır. Öcal ve Dal, (2012), doğal taşın taşıyıcı gücünün sağlam olması, olumsuz hava koşullarına karşı dayanıklı ve doğada yaygın şekilde bulunması, uzun yıllar boyunca yapı sisteminin en temel malzemesi olarak kullanılmasının gerekçesi olarak tanımlamaktadırlar (s. 9).

İklim, coğrafi koşulların şekillenmesinde ilk sırada yer almaktadır. Buna bağlı olarak, bölgeye özgü malzemeleri meydana getirirken, bir ağacın ya da taşın cinsini de belirler. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bir taşın özelliği, diğer bölgelere göre değişiklik gösterir. Bölgenin nemli olması yapılarda ilke olarak zemin katta taşın kullanılmasını gerektirmektedir. Neme karşı dayanıksız olan ahşap ile toprak arasında taş malzeme kullanılarak bir tür izolasyon sağlanmaktadır. Evlerde yapılan incelemelerde biri arka duvar olmak üzere üç tarafından yaklaşık 50 cm. kalınlığında taşıyıcı bir taş duvar ile çevrelendiği gözlemlenmiştir. İklimle bağlı olarak, bölgede bulunan taşın cinsi, yapının sağlamlığı açısından olumlu yönde etkilemektedir. Sümerkan (1989), yapılarda taşın dolgu elemanı olarak kullanılmasında '*andezit*' ve '*bazalt*' gibi taş cinslerinin seçilmesinin yaygın olduğunu savunur (s. 83). Bazalt, andezit, riylit ve trakit gibi ince taneli hızlı soğuyan taşlar, sert, dayanıklı, sık dokulu ve su emmeyen yapıya sahiptir (Öcal ve Dal, 2012, s. 15).

Kil:

Dolgu elemanı olarak kullanılan taşın bağlayıcı malzemesi olarak kullanılır. Kilin bağlayıcı özelliğini arttırmak için kireç ile birlikte uygulanmaktadır (Sümerkan, 1990, s.67).

Kireç:

Kireç, göz dolgu sistemde 20x20 cm.'lik boşlukları, çevreden temin edilen taşlar ile doldurmak için bir bağlayıcı malzeme olarak kullanılmaktadır. Vitruvius, (1998), kirecin, kum ve su ile karıştırıldığında sağlam bir yapıya kavuşmasının en önemli nedenini şu şekilde açıklamaktadır: Kirecin elde edilmesini sağlayan kayalar, tüm cinsler gibi dört maddeden oluşmaktadır. Hava oranı yüksek olanlar yumuşak, su

oranı fazla olanlar nem nedeniyle sağlam, toprağı fazla olanlar sert ve ateş oranı yüksek olanlar gevrekler (s. 32).

Kum:

Harç malzemesi olarak kullanılır. Vitruvius, (1998), öncelikli olarak, ocak kumunun tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. *Ocak kumu yapısı gereğı çabuk kurur ve taşıyıcılık açısından oldukça sağlamdır. Fakat, kumun kazılabileceğı ocaklar yoksa, dere yataklarından, çakıldan ve deniz kenarından eleyerek çıkartılmalıdır. Bu tür bir yöntem, kumun yavaş kurumasına ve taşıyıcılık yönünden zayıflamasına neden olur. Özellikle, deniz kumunun tuzlu yapısı yüzeylere uygulandığında zarar verir (s. 31).

2.4.1.1. Taşıyıcı Dikme ve Kirişler

Ahşap çatkı sistemi ile iskelet bir çerçeve oluşturulmaktadır. Bu çerçeve ana taşıyıcıdır. Dikmeler, 10x10 cm. ya da 10x15 cm. boyutlarında kesilir ve yine benzer boyutlardaki yatay kirişlerle birbirlerine bağlanırlar.

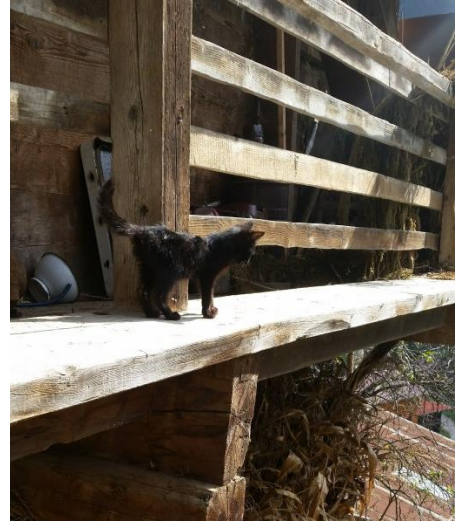
Ahşap yığma sistemi ise, ahşapların üst üste geçme tekniğı ile yığılarak yapılır. Yapının tümü taşıyıcı niteliktedir. Yörede bu ahşapların boyutları, 15-50 cm uzunluğunda ve 4-10 cm. kalınlığında olup, “geçme” kullanılarak birbirlerine bağlanır ve masif bir ahşap duvarı oluştururlar.

2.4.1.2 Döşemeler:

Her iki yapı sisteminde gerçekleştirilen geleneksel konutların taban ve tavan döşemelerinde ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Tabana bindirilen dikmeler, tercih edilen ağaç cinsinden dolayı yük taşıyabilecek sağlamlıktadır (Resim 10). Mekanların boyutları arasında farklılıklar olması, tüm dikmelerin aynı hizada atılmamasına neden olmaktadır. Bu durum, her mekanda ahşap kaplamaların aynı yönde olmamasına yol açmaktadır. Ortalama 5x20 cm. boyutlarında ölçülen yatay kirişlerin, belirli bir ağırlığı kaldırabilecek kuvvete sahip olmasına dikkat edilmektedir. Bu bakımdan, yatay kirişlerin uzunluğu 3 m. civarındadır. Buna bağlı

* Kumun kaliteli olduğunu anlayabilmenin yöntemi, ele alındığında çatırdaması gerekmektedir (Vitruvius, 1998, s. 31).

olarak, her bir katın yüksekliği, ortalama 2.80 cm.'ye varan ölçülerde kullanılarak, yapının taşıyıcı sisteminde çıkabilecek olumsuz bir durum en aza indirilmektedir.

Resim 10: Yatay kirişler

2.4.1.3. Üst örtü:

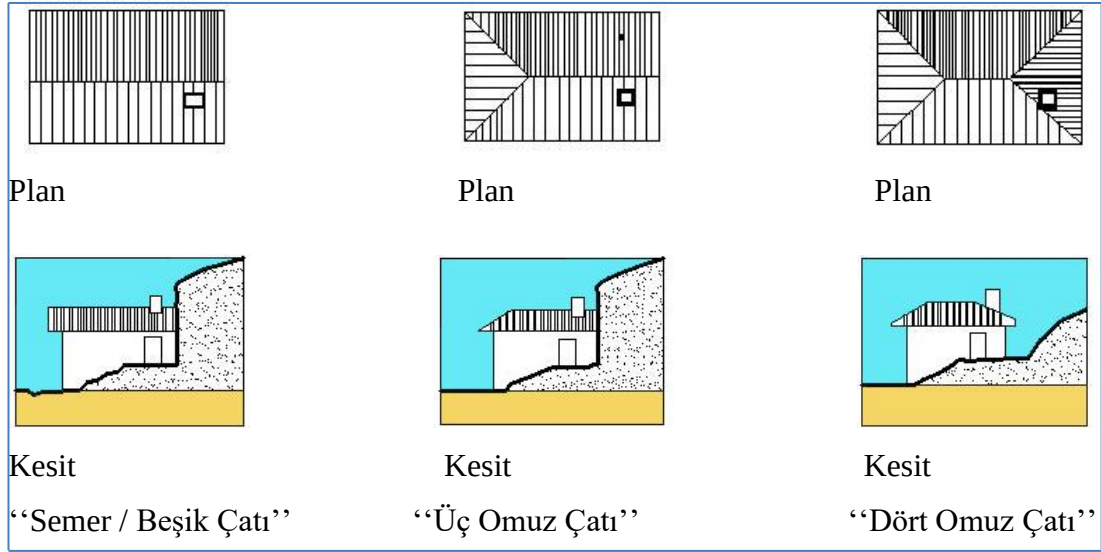
Üst örtü, yapıyı dış etkenlerden gelebilecek her türlü olumsuz etkilere karşı koruyan mimari bir elemandır. Çalışma alanında, çatıların formları konutların karakteristik özelliğini gösteren elemanlar arasındadır. Bölgenin yağışlı olması, üst örtüde suların hızlı biçimde uzaklaştırma ihtiyacını doğurmuştur.

Sümerkan (1989), Karadeniz'deki çatı tiplerini şu şekilde açıklamaktadır: Bol yağış alan Karadeniz'de tüm evlerde eğimli çatı kullanılır. Çatılar sudan arınım açısından üç çeşittir (Resim 11).

- Semer / Beşik (iki yöne eğimli) Çatı: Bu çatı tipi iç yörelerdeki yüksek köylerde daha çok görülür. Çatı arası depolamaya elverişlidir. Eğik mahyaları olmadığı için hartama* ile kaplamada kolaylık sağlar.
- Üç omuz (üç yöne eğimli) Çatı: Çatı arası özel bir önlem alınmadan kullanılabilir. Yukarı yöne eğim verilemez.

* Akyüz, (1995), Hartama, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, uzunluğu 80cm ve kalınlığı 3mm-2cm'e varan tahtaların yatay olarak üst üste dizilmesiyle yapılan bir çatı örtüsüdür (s. 39).

- Dört omuz (dört yöne eğimli / kırma) Çatı: Genellikle, sahile yakın köylerde görülür. Örtü olarak, kiremit kullanılmıştır (s. 85).

Resim 11: Konutlarda kullanılan çatı çeşitleri, (Sümerkan, 1989), (Yeniden Çizilerek)

Yerinde yapılan incelemelerde, çatı biçimlerinin yapılarda iki farklı plan tipine işaret ettiği saptanmıştır. Aşhaneli evlerde ‘beşik çatı’, koridorlu evlerde ‘üç omuzlu’ çatı biçimi görülmektedir (Resim 12). Bu durum, üst örtünün fonksiyonu ile birlikte, yapının mimari karakterinin belirlenmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir. İki farklı plan tipinde de çatı malzemesi alaturka kiremittir. Her iki türde de yapının arkası doğal eğime yaslandığı durumlarda çatı biçimi üç omuz şeklinde bitirilir.

Resim 12: Aşhaneli Ev ile Kordiorlu / Sokak-îçi Evlerin çatı tipleri karşılaştırması

2.4.1.4. Bölücü duvarlar:

Ahşap yığma ve ahşap çatki sistemleri bölücü duvarlarda aynı tekniği kullanmaktadır. Her iki tipteki geleneksel konutlarda kurtboğaz tekniği uygulanmaktadır. Bu teknikte, geleneksel malzeme olan ahşaba bağlı kalarak, yaşam katının mekanlar arası bağlantıları sağlanır.

2.4.2. Taşıyıcı Niteliği Olmayan Bileşenler ve Malzemeleri:

Dolap, ocak, raf gibi sabit elemanlar ile birlikte; kapı, pencere ve kanatları, taban ve tavan kaplamaları gibi yapı bileşenleri de taşıyıcı olmayan elemanlar olarak değerlendirilmektedir.

2.4.2.1. Taban ve Tavan Kaplamaları:

Konutların, yaşam katı ve çatı arasının taban ve tavan kaplamalarında 20 cm. genişliğinde 3 cm. kalınlığında tahtalar uygulanmaktadır. Kaplamalar, mekanın kısa yönüne paralel olarak uygulanmıştır.

Daha eski yapılarda, çantı evin orta mekanının tabanında sadece sıkıştırılmış toprak kullanıldığı da gözlemlenmektedir. Bu durum; bireyin, orta mekan ve çevre arasındaki kullanım sıklığını açıkça göstermektedir. Kırsal kesimde yaşam biçiminin konut ve çevre ile olan iç içe özelliği, mekanın işlevine göre malzeme farklılığının görülmesine neden olmaktadır.

2.4.2.2. Kapı, Pencere, Söve ve Kanatları:

Kapı, pencere, söve ve kanatların yapımında kullanılan malzeme her iki sistemde de benzerlik gösterir. Kapılarda bulunan bezemeler, genellikle iç kapıların üst kısımlarında ve kapı sürgülerinde görülmektedir (Resim 13, 14).

Resim 13: Orijinal kapı sürgüleri

Resim 14: Kapı üstü bezemeleri

Yerinde yapılan araştırmada, ahşap yığma sistemi ile gerçekleştirilen bir yapının kapı kanatları üzerinde farklı kültürlere işaret eden motifler tespit edilmiştir. ‘Süleyman mührü’ olarak adlandırılan altı köşeli yıldız motifi ile Arap harfleriyle yapılmış bir gösterimin birlikte bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda, ‘*pencere lokmaları*’ olarak adlandırılan bezemeler sadece bu yapı sisteminde bulunur (Resim 15).

Resim 15: Pencere lokmaları ve kapı kanadı üzerinde bulunan farklı kültürlere ait motifler

Kapı kanatlarının üzerinde bulunan motif, *Taşkiran Merkez Camii'nde de görülmektedir. Demir, (2004), Trabzon bölgesinin ahşap camilerinde tespit etmiş olduğu üçok, altıok benzeri oyma süsleme motiflerinin Türk boylarının sembollerinden olduğunu, Mühr-ü Süleyman diye adlandırılan altı köşeli yıldız motiflerinin de Yahudi inanışlı Hazar Türklerinden esinlenmiş olabileceğini belirtmektedir. Ahşap işçiliğinde becerikli olan Hazarya'lı ustaların daha henüz ortaçağlarda bu bölgede çalışmış olabileceklerini ahşap †camilerde rastlanan geometrik şekiller ve bitki motiflerinin Hazarya'lı ustaların işlerinden esinlenerek kalmış olabileceğini düşünmektedir. (s. 168-188).

Uzungöl ve Taşkiran'da yapılan incelemeler doğrultusunda konutların taş temel üzerine ahşap yığma ya da ahşap çatki sistemi ile inşa edildiği görülmüştür.

* Yapılan incelemelerde Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan Camii'ler, bölgede geleneksel olarak kullanılan yapım tekniğinin uygulandığını göstermektedir. Malzeme, iklim, yer şekilleri ve yapım tekniği mimariye etki eden faktörler olarak gözlemlenmiştir. Yöreye uygun yapım tekniği ile inşa edilmesine rağmen, doğu tarafına yapıya uymayan bir minare eklenmiştir. Minber üzerindeki kitabeden yapının H. 1228, M. 1813 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır (Karpuz, H. 1990 s. 283).

* Kırsal alanda yer alan camilerde son cemaat yeri olmayabilir. Ancak bazı örneklerde, namaz öncesi ve sonrası oturma amaçlı kullanılan 'hayat' kısmı vardır. 'Hayatlı' plan tipine sahip olan camilerde giriş cephesinde yani manzara yönündeki cephede revaklı oturma ve namaz vakti bekleme amaçlı mekan bulunur (Sümerkan ve Okman, 1999).

Kırsal mimarinin, camilerin biçimine de yön vermesi bölgenin sivil mimarisinin oluşmasına olanak sağlaması doğru bir saptama olacaktır.

2.4.2.3. Dolap, ocak vb. elemanları:

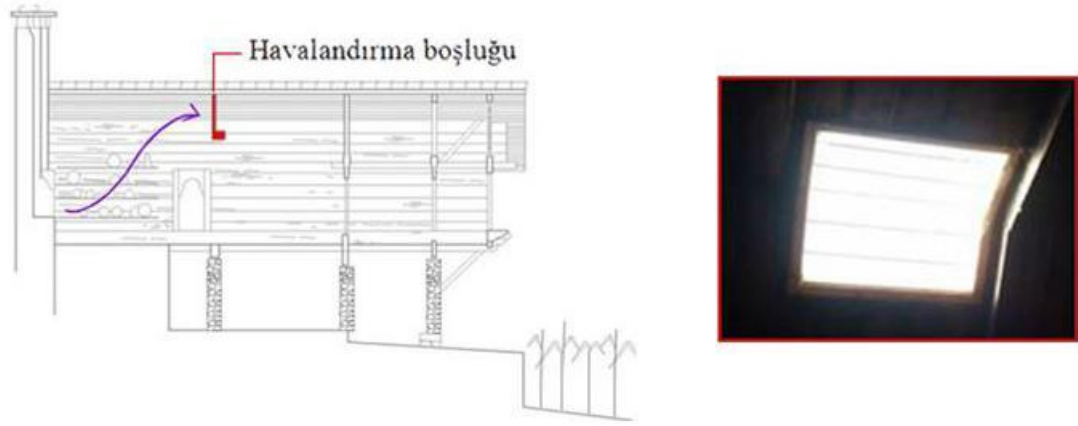
Ocak, yemek pişirme ve ısınma eylemlerinin gerçekleştirildiği sabit bir elemandır. Ocakta dayanıklı bir malzeme olan taş kullanılmaktadır. Ocak, 120 cm. genişliğinde ve 70 cm. derinliğindedir. Bir diğer sabit eleman olan raflarda ise ahşap kullanıldığı görülmektedir. Mutfak eşyalarını yerleştirmeye yarayan bu raflara yerel dilde ‘terek’ denilmektedir. Sabit bir boyutu bulunmamakta, kullanıldığı yere göre boyutlanmaktadır. Ocağın yer aldığı zeminde taş malzemenin uygulandığı gözlemlenmiştir (Resim 16).

Resim 16: Ocak ve raflar

2.4.2.4. Kafes, korkuluk ve havalandırma deliği kapatma elemanı:

Yığma sistem ile inşa edilen evlerin ocak bulunan mekanında, cepheye açılan hiçbir açıklık bulunmamaktadır. Yapıya karakteristik özelliğini kazandıran çatıdaki aydınlatma boşluğu ile havalandırma ve aydınlatma işlemi sağlanmaktadır (Resim 17). Evlerde yapılan incelemelerde bu aydınlatma deliğinin cam ve demir kafes ile kapatıldığı saptanmıştır. Bölgenin bol yağışlı olması bu yapılarda herhangi bir açıklık bırakılmaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat, erken dönemlerde ne şekilde kapatıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ahşap bir kapak kullanılmış olması, akla gelen ilk çözümdür.

Resim 17: Ahşap Yığma konutlarda kullanılan havalandırma boşluğu, (Sözen ve Eruzun, 2011), (Yeniden Çizilerek).

2.4.3. Cephe Açıklıkları:

Bu başlık altında pencere, kapı, havalandırma deliği gibi cephede açıklık oluşturan elemanlar ve kullanılan malzemeler ele alınmıştır.

2.4.3.1. Pencereleler:

Oda Pencereleleri:

Ahşap yığma ve ahşap çatkı sistemi ile yapılan konutların pencereleri çoğunlukla 70 cm. genişliğinde ve 110 cm. yüksekliğindedir. Ahşap yığma tekniğinde, pencere ve kapı boşlukları mimari bir eleman olan dikme ile bırakılır. Boşluğun içerisine 6 cm. genişliğinde ahşap pencere sövesi yerleştirilir. Pencere boşlukları bırakılırken, geçmelere olan mesafesi göz önünde bulundurulur. Ahşap çatkı sistemde; pencere, dikmelerin arasına yerleştirilirken, dikmelerin birbirine bağlanmasını sağlamaktadır. Cepheden bakıldığında, pencerelerin bir düzen içerisinde devam ettiği algılanmaktadır.

Her iki tip geleneksel evin bodrum katlarında pencere bulunmamaktadır. Aynı zamanda, yaşam katlarında, demirli pencere ve ahşap iki kanatlı kepenkli pencerelerin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle, evin manzaraya bakan odalarına yerleştirilmesine dikkat edilir.

Çatı Arası:

Yığma sistemde yapılmış olan evlerde, çatı katının alın duvarlarında bulunan boşluklar, içerideki hava döngüsünü sağlayarak saklanan ürünlerin bozulmasını ve böceklenmesini önlemektedir. Yapılan görüşmelerde, boşlukların 4x25 cm. arasında olmasının nedeni ise kuş vb. hayvanların içeriye girmesini engellemektir (Resim 18).

Resim 18: Ahşap Yığma konutların çatı arası katı iç görünüş ve dış görünüş

Ahşap çatkı sistemi ile gerçekleştirilen konutların çatı katı pencereleri, yaşam katında bulunan pencerelerden daha küçük olup, 50 cm. genişliğinde ve 70 cm. yüksekliğindedir (Resim 19). Çatı arası pencere açıklıklarının her iki tip geleneksel evde farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Resim 19: Ahşap çatkı sistemi ile yapılan konutların pencere düzeni, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

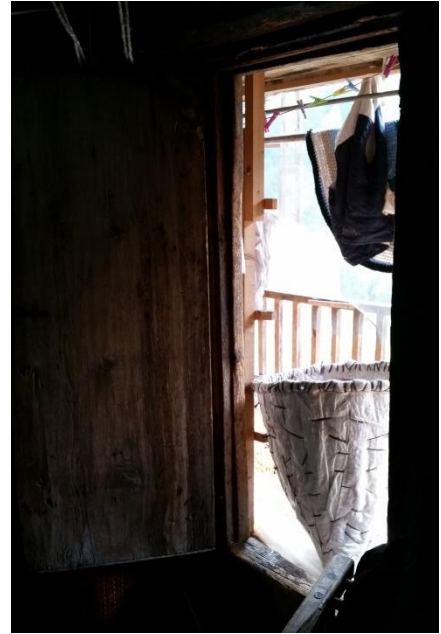
2.4.3.2. Kapılar:

Giriş:

Her iki tür geleneksel evin inşasında, kapı ve pencere boşlukları dikkate alınarak yapılır. Giriş kapıları, bodrum katının ön cephesinde ve yaşam katlarının her iki yan cephesinde mevcuttur. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap olan giriş kapılarının kanat yüksekliği 190-195 cm., genişliği 70-75 cm. ve kalınlığı 5 cm. olarak belirlenmiştir.

İç Kapılar:

İç kapıların yüksekleri 180-190 cm. ve genişlikleri ortalama 70-75 cm.'dir. Her iki tip geleneksel evde bölücü duvarların kurtboğaz tekniği ile yapılmış olması, kapı eşiği yüksekliklerinin 20 cm.'e ulaşmasına neden olmaktadır (Resim 20). Bu durum, odalar arası bağlantıları olumsuz yönde etkilemektedir.

Resim 20: Mekanlar arası sirkülasyonu zorlaştıran kapı eşikleri

Çevreden temin edilen malzemeler, bölgenin dokusuna uyumlu olmasından dolayı, kolay uygulanabilmesine ve birleştiklerinde sağlam yapıların oluşmasına olanak vermektedir. İkinci bölümde değinilen bilgiler örneklem alanda araştırılarak,

tespit edilmiştir. Bu nedenle yere özgü tespitlere geçmeden önce örneklem alanın yerleşim dokusu araştırması verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN ÇALIŞMALARI

3. UZUNGÖL VE TAŞKIRAN YERLEŞİM DOKUSU

3.1. Bölgenin Genel Karakteristik Özellikleri:

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Uzungöl ve Taşkiran beldeleri; coğrafi yapısı, iklimi, sosyo-ekonomik durumu ve tarihi özellikleri bakımından benzer yerleşim dokusuna sahiptirler.

3.1.1. Coğrafi Özellikler:

Doğu Karadeniz Bölgesi, Anadolu yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan sıradağlar ile iç bölgelerden ayrılmıştır (Karpuz, 1999, s. 72). Doğu Karadeniz Bölümü, Gürcistan sınırından başlayıp, Ordu ilinin Melet Çayı'na kadar sürmektedir. Dar bir kıyı şeridinin gerisinde hizalanan dağlar, birbirine paralel olarak iki sıra halinde uzanır (Resim 21, 22). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bazı şehirler kıyı kesiminde bulunmaktadır. Kıyı şeridinde; Rize, Trabzon ve Giresun, gerisinde; Artvin, Gümüşhane ve Bayburt illeri yer alır. (Genç, 2001, s. 5).

Resim 21: Karadeniz Bölgesi, (Duran, 2010).

Trabzon, Doğu Karadeniz'in topografya, iklim ve çevre koşullarını içinde barındıran bir ildir. Güneyinde, ortalama 2500 m. yüksekliğe sahip Zigana ve

Soğanlı dağları bulunur. Dağlar sahilden başlar ve yükselerek devam eder. Yaklaşık 25 km. içeri girilmesiyle birlikte, yükseklik 1500 m.'ye ulaşır. Nem ve yağış oranının fazla olmasının nedeni, iç kesimlerde bulunan yüksek dağların yağmuru sürekli olarak tutmasıdır (Sümerkan, 1999, s. 85).

Resim 22: Trabzon' a komşu iller, (Sümerkan, 1989).

Resim 23: Taşkiran / Uzungöl ulaşım, Google Earth ve www.illerarasimesafe.com Erişim Tarihi: 5 Ekim 2014

Çaykara adını, Solaklı Deresi ve Yeşilalan derelerinin birleştiği yere yakın taşların arasından çıkan Çaykara Suyu'ndan almıştır. Trabzon iline 76 km. uzaklıkta bulunan Çaykara, denizden 280 m. uzaklıkta ve 25 km. içeridedir. Oldukça dağlık bir

ve kayalık bir yapıya sahip olan Çaykara, Of ilçesinden Bayburt iline doğru uzanan vadinin içinde kurulmuştur (Resim 23). Uzungöl ve Taşkiran Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Trabzon ili Çaykara ilçesinde bulunan iki beldedir. (<http://caykara.page.tl/CAYKARA.htm>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2014).

3.1.1.1. İklim ve Bitki Örtüsü:

Karadeniz Bölgesi'nin, denize olan yakınlığı ve kıyıya paralel uzanan dağların bulunması, iklimi etkileyen etmenlerin başında gelmektedir. Bölgede, yağış miktarının fazla olması, ılıman bir iklimin görülmesine neden olmaktadır (Genç, 2001, s. 7).

AYLAR	Ortalama Sıcaklık	En Yüksek Sıcaklık	En Düşük Sıcaklık	Ortalama Açık Gün Sayısı	51.3
				Ortalama Bulutlu Gün Sayısı	173.8
Ocak	7.4	25.9	-7.0	Ortalama Kapalı Gün Sayısı	140.1
Şubat	7.0	26.6	-7.4	Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	6.4
Mart	8.3	35.2	-5.8	En Yüksek Kar Örtüsü Kalınlığı (cm)	41.0
Nisan	12.0	37.6	-0.8	Ortalama Sisli Gün Sayısı	9.4
Mayıs	15.8	38.2	4.7	Ortalama Dolulu Gün Sayısı	0.8
Haziran	20.2	36.6	9.2	Ortalama Kırğılı Gün Sayısı	3.6
Temmuz	23.1	32.6	14.3	Ortalama Orajlı Gün Sayısı	16.9
Ağustos	23.2	38.2	13.5	Hakim Rüzgar Yönü	Güney
Eylül	20.1	32.2	7.3		
Ekim	16.2	33.8	3.4		
Kasım	12.3	32.8	-1.6		
Aralık	9.2	26.1	-3.3		
YILLIK	14.6	38.2	-7.4		

Tablo 2 : Trabzon ilinin sıcaklık ve yıllık iklim değerleri, (Trabzon İl Raporu, 2013).

Trabzon'un güneyde bulunan Kafkas Dağları, kuzeybatından gelen soğuk rüzgarı engellemektedir. Dolayısıyla, Trabzon'da yazlar orta sıcaklıkta kışlar ılık geçmektedir. Trabzon'un kıyı kısmında ılık ve yağışlı bir iklim tipi yayginken, iç

kesimlerde karasal iklim özelliği hakimdir (Tablo 2). Bu nedenle, iki farklı iklim tipinin görülmesine sebep olmaktadır. (Trabzon İl Raporu, 2013, s. 3).

Trabzon ormanları, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğal dokusunu gösteren en iyi örneklerdir. Trabzon ilinin kıyı kesiminde 10 m. yükseklikten başlayıp, 2000 m. yüksekliğe kadar değişik orman ağaçları bulunmaktadır. 3000 m.'ye kadar devam eden yükseklikte ise, değişik tür bitkilerin yetiştiği görülmektedir. Üst kesimlerde; sarıçam, köknar, ladin, kayın, orta kesimlerde; kayın, meşe, gürgen, kestane, sahile yakın kesimlerde; sarıçam, kayın, gürgen vb. ağaç türlerini görmek mümkündür (Trabzon İl Raporu, 2013, s. 5).

Tablo 2 'de görüldüğü gibi, yağışın fazla olması nedeniyle, çeşitli türlere sahip bitkilerin yetişmesine olanak sağlaması, Karadeniz Bölgesi'ni diğer bölgelerden ayıran önemli bir özelliktir.

3.1.2. Bölgenin Tarihi Özellikleri:

Bölgenin tarihi özellikleri Trabzon genelinde ve Çaykara ile Taşkiran Uzungöl yerleşimleri üzerinden verilmiştir.

3.1.2.1. Trabzon Tarihi Özellikleri:

Konumu bakımından önemli bir yere sahip olan Trabzon, tarihin her döneminde etkisini göstermektedir. M.Ö. 400'lü yıllarda Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Haibler ve Tibarenler yerleşim alanı olarak seçmişlerdir (Tuluk ve Düzenli, 2010, s. 33).

Trabzon, İlkçağ'dan başlayarak, sürekli siyasi çekişmelerin yaşandığı, bir liman kenti olma özelliğini taşımaktadır. Pers'ler ve Büyük İskender'in idaresinden sonra, M.Ö. III. yüzyılın başında I. Mithridates'in kurduğu Pontus Krallığı'nın hakimiyeti ile devam etmektedir. Şehrin, Roma İmparatorluğu idaresi altına girmesiyle, I. yüzyılın ortalarında İran, Doğu Anadolu ve Mezopotamya'ya ulaşımın iyileştirilmesi sağlanmış, böylelikle, ticari hareketliliğin artması, Trabzon'u bir Roma eyaletine dönüştürmüştür. (İslam Ansiklopedisi, 1974, s. 296). Bölgede etkisini giderek arttırmaya başlayan ve Trabzon merkezli yeni bir devlet kurmak isteyen

Türkmenler, 1456'da Trabzon yakınlarına gelmelerine rağmen, ele geçirmeyi başaramadılar. Fatih Sultan Mehmet'in hedefi haline gelen şehir, 1461'de kuşatıldı (İslam Ansiklopedisi, 1974, s. 297).

Fethin ardından, Fatih Sultan Mehmet tarafından, Türkmen boyu olan Çepniler ve Kafkasya kökenli olan Lezgiler şehre yerleştirilmeye başlandı. Trabzon ve civarı, Kanuni dönemi ile birlikte, Batum ile birleştirilerek yeni bir eyalet haline getirilmiştir. I. Selim döneminde, Laz, Çepni ve Gürcüler arasında rekabet yaşanmasına rağmen, birlikte yaşam devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine giren şehrin kiliseleri cami ya da mescide dönüştürüldüğü için müslüman mahalleler kurulmasını, siyasi idarenin bir Bizans kentine İslami kimlik kazandırma çabaları olarak değerlendirmek mümkündür (Tuluk ve Düzenli, 2010, s: 43).

3.1.2.2. Çaykara Tarihi Özellikleri:

Çaykara'nın tarihi, Trabzon'un tarihi ile paralellik gösterir. Birçok kavimlerin yerleşim yeri olan Trabzon, Bizansların idaresinden çıktıktan sonra, Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Lowry (2005), şehrin Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesiyle birlikte yaşanan süreci şu şekilde açıklanmaktadır: 1486 yılındaki Tahrir Defterleri'ne göre, üç ayrı Hristiyan mezhebinin yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu mezheplerin en büyüğü Hristiyanların % 86,67'sini oluşturan Rum Ortodoks'lardır. % 15,46'sını oluşturan Ermeni Ortodokslar ve % 3,87'sini oluşturan Katolik Latinler takip etmektedir. Bu verilere göre, şehirde yaşayan Hristiyanlar, Müslümanlardan daha fazladır. 1486 ile 1523 yılları arasında Müslüman nüfusunda görülen azalmanın nedeni, büyük bölümünün Rumca konuşan bir Hristiyan topluluğun içerisinde din, dil ve etnik açılardan azınlık oluşturdıkları için 'huzursuz olma' duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu durumun bilincinde olan Osmanlı yetkilileri, 1523 yılından sonra, bir takım önlemler aldıkları ve Hristiyanları büyük gruplar halinde İslamiyeti kabul ettirmeye ya da şehirden göç etmeleri yönünde zorlamalar yaptıkları düşünülmektedir. 1523 ile 1553 yılları arasında şehirde Müslüman ve Hristiyan toplumları arasındaki oranın tersine döndüğü görülmektedir. Fakat, 1583 yılında

Müslüman nüfusun çoğunlukta bir şehir olduğu halde etnik açıdan bir Türk şehri olduğu söylenemez. Müslümanların yarısının birinci ya da ikinci kuşak Rum veya Ermeni olması ortak dilin büyük olasılıkla Rumca olduğunun bir göstergesidir.

Trabzon'un Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmesiyle, şehir kimliğinin değişim süreci başlamış oldu. Sayıları giderek artan camilerin ve Müslüman nüfusun, Çaykara'da yaşayan halkı da etkilemesi mümkündür. Bölgede yaşayan Rumların eski geleneklerini devam ettirmelerine rağmen, İslamiyeti kabul ettikleri kaynaklarda yer almaktadır (İslam Ansiklopedisi, 1974, s. 466).

3.1.3. Bölgenin Yerleşim Dokusu:

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bir köyün, nerede başlayıp, nerede bittiği algılanamaz. Dağınık yerleşmenin bir sonucu olan bu durum, merkezle konutlar arasındaki ilişkiyi zorlamaktadır. Merkezin bittiği yerde konutlar başlamaz. Çünkü, merkez bir değil, birden fazla köye hizmet etmektedir (Özgüner, 1970, s. 5). Bölgenin elverişsiz topografik yapısı, yerel halkın evlerini arazinin herhangi bir noktasına konumlandırmasına yol açmıştır. Bu durum neticesinde dağınık bir yerleşim biçimi ortaya çıkmaktadır. Yerel halk, gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde konut biçimi oluşturmaktadır (Resim 24, 25).

Resim 24: Uzungöl Yerleşim Dokusu

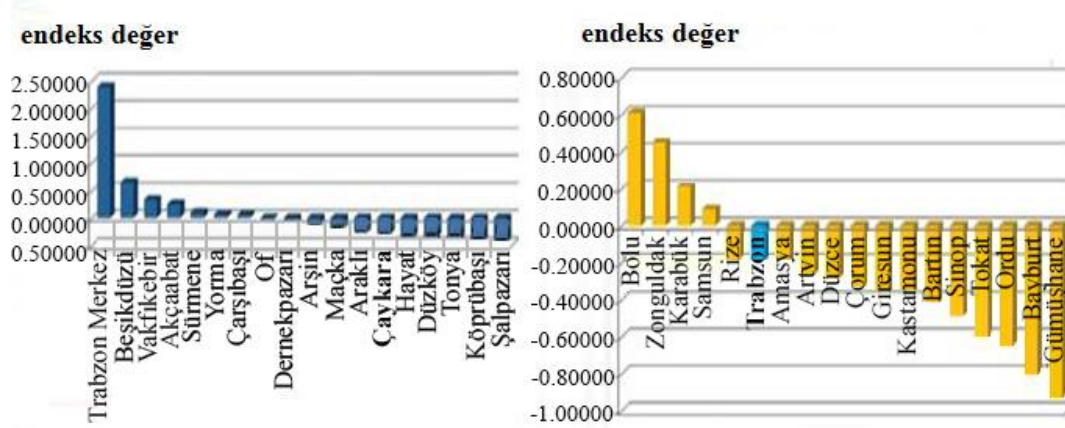

Resim 25: Taşkırın Yerleşim Dokusu, (Taşkırın-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

3.1.4. Sosyo-Ekonomik Karakter:

Arazi yapısı, bir bölgenin yaşam standartlarını belirlemesi bakımından oldukça etkilidir. Bölgede, tarım alanlarının yetersizliği, bölge insanının üretim yapmasını zorlamaktadır. Genç (2001), Karadeniz Bölgesi'nin engebeli arazi yapısına sahip olması, sosyo-ekonomik açıdan ülke ortalamasının altında kalmasının temel nedeni olduğunu belirtmektedir (s. 26). Tarımsal arazinin küçük parçalar halinde olmasıyla birlikte, sanayi birimleri için uygun alanların yetersizliği de söz konusudur.

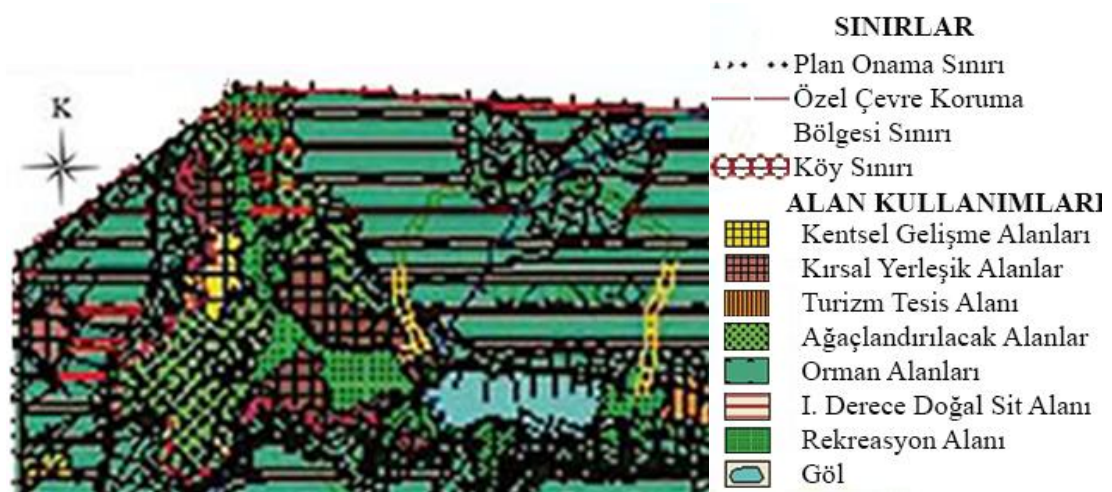
Doğu Karadeniz Bölgesinin temel sorunu, sadece fındık ve çay bitkilerine bağımlı bir ekonominin, başka alanlarda üretim yapabilmeyi olanaksız kılması olarak açıklanabilir (Doğruel ve diğerleri, 1996, s. 51). İç kesimlere doğru gidildikçe hakim olmaya başlayan orman alanları, hayvancılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle, konutların bodrum katı, ahır ve samanlık olarak düzenlenmektedir. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan illerin gelişmişlik düzeyi, Tablo 3'de verilmektedir. Altıncı sırada bulunan Trabzon'un, sosyo-ekonomik açıdan yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Yetiştirilen ürün sayısının kısıtlı olması, ve kıyı kesiminden uzaklaştıkça hakim olmaya başlayan dağlık arazi yapısı, ekonomiye olumsuz yönde etki etmektedir.

Tablo 3: Trabzon ilçeleri ve Karadeniz Bölgesi illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, (DPT, 2003).

3.2. Uzungöl ve Taşkiran Genel Karakteristik Özellikleri:

Çaykara; Trabzon'un sahilinden uzaklaşarak, iç kesimlere doğru uzanan bir ilçesidir. İlçenin iki beldesini oluşturan Uzungöl ve Taşkiran'da ortalama 800 m.'ye varan yüksekliklerde konut yerleşimlerini görmek mümkündür.

Resim 26: Uzungöl Yerleşimi, (Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı, 2013-2017).

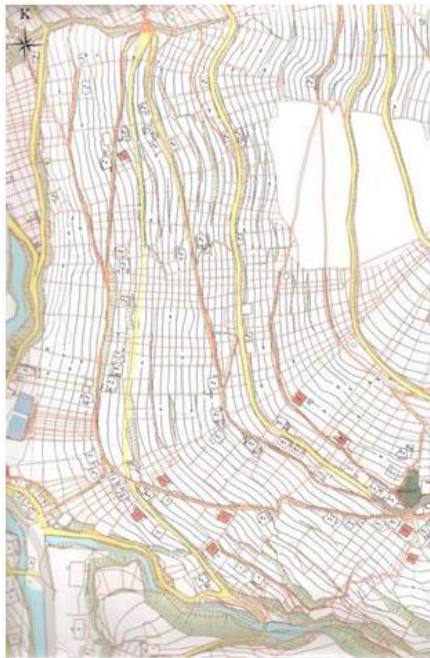
Bu tez çerçevesinde, Uzungöl beldesinin Filak Mahallesi araştırma alanı olarak seçilmiştir (Resim 26, 27). Merkezden oldukça uzakta bulunan çalışma

alanındaki konutların, iç kesimlere doğru vadi boyunca yükselen kısımlarda yer aldığı görülmektedir.

Resim 27: Uzungöl Filak Mahallesi Çalışma Alanı, Google Earth, Erişim Tarihi: 5 Ekim 2014

Taşkıran beldesindeki konutlar, Çaykara yolunun her iki tarafında vadi boyunca yükselen kısımlarında bulunur. Taşkıran beldesinin de doğu kesimi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu kısım, aynı zamanda beldenin batı tarafı ile doğrudan görsel temas halinde bulunmaktadır (Resim 28, 29).

SINIRLAR VE ALAN KULLANIMLARI

	I. Derece Yollar
	II. Derece Yollar
	Patika
	Parsel Sınırı
	Arazi Eğim Sınırı
	Tescilli Konutlar
	Tescilli Olmayan Konutlar
	Mezarlık
	Irmak

Resim 28: Taşkıran Yerleşimi, (Taşkıran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

Resim 29: Taşkiran Çalışma Alanı, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

3.2.1. Coğrafi Özellikleri:

Doğu Karadeniz’de yerleşime uygun arazinin kısıtlı olması nedeniyle, Anadolu’nun genelinde hakim olan güney, doğu, batı yamaçlara yerleşme koşulu yerine getirilmemiştir. Bu olumsuz durum doğal aydınlanmanın en uygun olduğu yerin seçilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Geleneksel özellikler taşıyan tarihi konutlar çok akılcı bir biçimde parselin yerleşime en elverişli yerine konumlandırılmıştır. Gün ışığını en iyi biçimde alabilmek için konutlar, üst kotlara yerleştirilmiştir.

Dağınık yerleşim biçimine sahip Trabzon köyleri, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin karakteristiği temsil eden örnekleridir. Dağınık yerleşim şekli, yakın akraba evlerinin kümeler halinde bulunmasına yol açmaktadır. Komşu ve uzak akraba evleri ise, birbirlerine ortalama 40-50 m. ile 300-500 m. arasında olan mesafelerini ‘silah menziline dışında olma durumu’ olarak tanımlamaktadır (Sümerkan, 1989, ss. 83-84). Bu durum, Uzungöl ve Taşkiran için de geçerlidir.

Doğu Karadeniz kırsal yerleşmeleri tümünde olduğu gibi Uzungöl ve Taşkiran’da yamaçlara konumlanmış bir yerleşim dokusuna sahiptir. Topografyadan da kaynaklanan bu yerleşim düzeni Karadeniz’de silah yapımına verilen önemi de bir ölçüde açıklayabilmektedir. Bir köyün mahalleleri arasında bile 100 – 500 m.’ye varan uzaklıklar olabilmektedir (Resim 30, 31).

Resim 30: Uzungöl birbirinden uzak konumlanmış mahalleler

Resim 31: Taşkiran birbirinden uzak konumlanmış mahalleler, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

3.2.1.1. Konum ve Ulaşım:

Trabzon'dan 76 km. uzaklıkta olan Çaykara, bölgenin kırsal kesiminde yer almaktadır. Uzungöl ve Taşkiran beldeleri arasındaki mesafe 8 km.'dir.

3.2.2. Tarihi Özellikleri:

Günümüzde, Uzungöl ve Taşkiran'da Romeika'nın Şerah / Serok lehçesi olarak adlandırılan bir dil konuşulmaktadır. Türkçe, Farsça, Arapça ve Rumca kelimeleri içinde barındıran yerel bir dildir. Şerah, Uzungöl'ün Romeika dilindeki

adıdır. Taşkiran'ın Romeika dilindeki karşılığı Coroş'tur (www.karalahana.com/karadeniz/linguistik, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2014).

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmesi sonucu Hristiyan bölgelerinde fiziksel değişiklik oluştururken, Uzungöl ve Taşkiran civarında herhangi bir kilise kalıntısına rastlanılmaması, yerel halkın Ortaçağ'dan başlayarak Müslümanlığı benimsemiş olduklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir, fakat kesin sonuca bölgede yapılacak kapsamlı bir çalışma neticesinde ulaşılabilir.

3.3. Yerleşim Dokusu:

Bölgede genel olarak organik bir yerleşim dokusu görülmektedir. Taşkiran'da göz dolgu tekniği ile yapılmış evlere rastlanırken, vadi boyunca yükselen iç kesimlere ulaştıkça kurtboğaz tekniği ile yapılan evler ağırlık kazanmaktadır (Resim 32). Genel olarak Taşkiran'da bulunan konutlarda, kurtboğaz tekniği daha çok görülmesiyle beraber iki türden yapım sistemini bazı durumlarda görmek mümkündür. Göz dolgu ve kurtboğaz tekniği ile yapılan evlerin her ikisi de “iki buçuk katlı” olarak tanımlanmaktadır.

Resim 32: Taşkiran Önde kurtboğaz tekniği arkada göz dolgu tekniği, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Zuhal Özcan tarafından yazılan bölüm, 2012-2013).

Uzungöl ve Taşkiran'daki yasal olarak tescil edilen yapılar kültür varlığı olarak koruma altına alınmıştır. Yerinde yapılan incelemelerde bölgenin dokusuna uygun olmayan betonarme yapıların sıklıkla yapıldığı görülmektedir (Resim 33). En önemli unsur ise, kurtboğaz tekniği ile yapılan evler ile benzerlik gösteren çatı

eğimleri ve balkon kullanımlarıdır. Bölgenin karakteristiklerinden yeni yapılarda da henüz uzaklaşmadığı da ilgi çekici bir konudur.

Resim 33: Uzungöl ve Taşkiran’da bulunan betonarme yapılar

Koruma amaçlı imar planının amaç ve hedeflerine göre, geleneksel yapıya zarar vermeden, yaşamla bütünleşebilecek yeni gelişme olanaklarının yaratılması, yeni yapılaşmaya olanak tanımaktadır. Bununla birlikte; boş parseller değerlendirilerek, geleneksel mimariyle bütüneşecek düzenlemeler sonucu dokunun mimari kalitesinin ön plana çıkartılması hedeflenmektedir (Koruma Amaçlı İmar Raporu, 1992, ss. 56-57).

3.3.1. Yapı, Parsel, Topografya İlişkisi:

Doğu Karadeniz’in kırsal yerleşimine özgü olan yapı, parsel, topografya ilişkisi yerleşim dokusuna yön veren önemli bir etmendir. Yapılar, eğime uygun biçimde konumlandırılır. Her biri diğerinin güneş ve rüzgarını kesmeyecek biçimde parsel içinde şaşırtmalı olarak inşa edilmişlerdir.

İki farklı yerleşim alanında gerçekleştirilen çalışmalarda, parseller arazi yapısına uygun olarak vadiye doğru uzanan dikdörtgenler şeklinde biçimlenmektedir. Çalışma alanında yapılan incelemelerde çok akılcı çözüm yollarının bulunduğu görülmektedir. Yerleşime yönelik uygun arazinin kısıtlı olması nedeniyle parselin doğal aydınlatmaya en uygun kısmının yapı yeri olarak seçilmesi öngörülmüştür (Resim 34). Bölgenin coğrafi koşullarından kaynaklanan bu olumsuz durum tamamen avantaja çevrilerek akılcı çözüm yollarının bulunduğu görülmektedir.

Resim 34: Uzungöl ve Taşkiran parcel durumu, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

Kırsal alan olması, her bir parselin aynı zamanda tarım alanı olma özelliğini de taşımaktadır. Yapı parselleri, tarım alanı olarak işlev görmektedir. Bölgede başlıca mısır ekimi yapılmaktadır. Her iki çalışma alanında, bazı tescilli konutların parsellerinin ön kısımlarında mısır yetiştirebilmek için bölüm oluşturulduğu tespit edilmiştir (Resim 35). Bu nedenle, bölgede yetişen ürünlerin konutların biçimlenmesinde önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Kısıtlı elverişli araziye değerlendirebilmek için, parseller hem yapı hem tarım alanı olarak işlev kazanmakta olup, konutların biçimlenmesinde gözardı edilemeyecek etkileri vardır.

Resim 35: Uzungöl çalışma alanında yapının ön cephesinin tarım alanı olarak değerlendirilmesi

Konutlar, eğime uygun olacak biçimde konumlandırılmaktadır. Eğimli özelliğe sahip olması ile Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan yapıların arka cephelerinin doğa ile bütünleşmesine olanak sağlanmıştır (Resim 36).

Resim 36: Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan konutların arka cephesi

3.3.2. Doku, Yapı, Parsel İlişkisi:

Konutlar, özellikle ulaşımın sağlandığı yola yakın olarak konumlandırılır. Bu düzenden, konutların parselin alt ya da üst kısmına yerleşmeleri sonucunu çıkarmak mümkündür. Genellikle bölgede yapılar parselin üst kısmında yer almaktadır. Böylelikle, her bir yapı diğerinin manzarasını, güneşten yararlanmasını engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır (Resim 37). Konutların en önemli özelliği, doğayla bütünleşmeleridir. Çevreye saygılı kalması gerektiğini düşünen insan, evrenin sadece kendisi için yaratılmadığının bilincindedir. Diğer varlıklar ile birlikte dengede olması gereken bir yaşam anlayışı vardır (Bektaş, 2013, s. 38).

Resim 37: Uzungöl ve Taşkiran'da parseller arası tedbir alınmaması, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, 2012-2013).

Toplum kültürünün sahip olduğu değerler ve dünya görüşü, konut yerleşiminin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Komşuluk hukukuna riayet edilmektedir. Kimsenin evi bir diğerrinin içine bakmamakta, kimse kimsenin havasını, güneşini, göz hakkını kesmemektedir (Bektaş, 2013, s. 37). Çalışma alanında bulunan konutların, birbirlerinin ışığını kesmeyecek şekilde yerleştirildiğı görölmektedir.

3.3.3. Yapı, Doku, Peyzaj İlişkisi:

Uzungöl ve Taşkiran’da geleneksel konutlarda ahşap işçiliğı oldukça sık görölmektedir. Doğı Karadeniz’in bitki örtüsü ile organik yerleşimin meydana geldiğı bu bölgede geleneksel konutlarda başlıca ahşap ve taş malzemenin kullanımına olanak sağlamaktadır. Böylelikle, doğa ile iç içe giren bir doku meydana gelmektedir. Taşkiran’da ağırlıklı olarak ahşap işçiliğinin yanı sıra konutların zemin katlarında kullanılan taş işçiliğı önemli ölçüde dikkat çekicidir. Yapılar adeta doğanın bir parçası, devamı niteliğindedir.

Üçüncü bölümde, Uzungöl ve Taşkiran’ın yerleşim dokusu irdelenmiştir. Her iki örneklem alanında, doğru tespitlerin alınabileceğı çalışma alanları belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Taşkiran’a özgü tespitlere geçmeden önce, Uzungöl’de bulunan konutların karakteristik özellikleri yerinde yapılan incelemeler doğrultusunda verilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN UZUNGÖL'DE MEKANSAL BİÇİMLENME

4. GELENEKSEL UZUNGÖL EVLERİNİN MEKAN KURGUSU

4.1. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri:

Uzungöl Filak Mahallesi'nde yapılan çalışmada konutların yapım tarihiyle ilgili bir bilgiye ulaşılamamaktadır. “*Aşhaneli*” ev olarak adlandırılan geleneksel konutlar kurtboğaz tekniği ile inşa edilerek bölgedeki mimari dokuyu ortaya çıkarmaktadır.

Uzungöl geleneksel evlerin incelemesinde, yerel halk, konutların yapımının 300 yıl geriye kadar gittiğini söylemekle birlikte, yapım tekniğinin kuşaktan kuşağa aktarılması neticesinde geleneksel konut mimarisinin oluşmasına olanak sağladığı bilgisine ulaşılmıştır. Uzungöl'de bulunan bir konutta, farklı kültürlere ait işlemlerin bulunduğu bir bezeme tespit edilmiştir (Resim 38). İşlemlerden biri, Yahudi inanişının sembolü olan altı köşeli yıldız (Süleyman mührü) motifidir. Bir diğeri, beş köşeli yıldızdır. Antik Yunan inanç sisteminde, beş elementi temsil eder ve oldukça kutsal sayılır (www.gizliilimler.tr.gg, Erişim Tarihi: 6 Kasım 2014). Son olarak, yine aynı yerde, Osmanlı Dönemi'ni simgeleyen ay yıldız motifi yer almaktadır. 1935 tarihi yazılan bu işlemede farklı üç inanişe ait simgelerin bir arada toplandığı görülmektedir.

Resim 38: Uzungöl geleneksel konutun kirişinde bulunan farklı kültürlere ait inaniş sembolleri

Uzungöl geçmişte birçok toplulukların yerleşim yeri olmuştur. *Görülen işlemler, Hazar ustalarının bölgede yaşamış ve çalışmış oldukları veya bölgede varlığı unutulmuş bir Yahudi cemaatinin bulunduğu hipotezini güçlendirmektedir. Ayrıca, 1935 tarihinin yanında Osmanlıca rakamlarla 1359'a karşılık gelen bir tarih tespit edilmektedir. 1935 tarihi Hicri Takvim'e göre hesaplandığında, 1351'i göstermesi zayıf bir ihtimalle yapım tarihi ile ilgili bir şifrenin olduğunu da düşündürebilir.

Yapıların yapım sistemleri ile plan kurgusu eşlenmesi göz önüne alındığında aşhaneli plan tipolojisinde kurtboğaz tekniği ile çantı ev inşa edildiği, buna karşılık sokak içi evlerin göz dolgu tekniği ile ahşap iskelet sisteminde oluşturuldukları kesin bir saptamadır. Ancak, her iki tipte de zemin katları işlev ve yapım tekniği açısından eşdeğerdir. Aynı şekilde, her iki tipte de bölme duvarlarının kurtboğaz tekniği ile yekpare ahşap duvar olarak oluşturuldukları görülmektedir.

4.1.1. Kurtboğaz Tekniği:

Aşhaneli evler, kurtboğaz tekniği ile yapılan yapılar olup, ahşap yığma sistemine sahip basit yapılardır. Aşhaneli evler, mekan kurucusunun “aşhane” olarak tanımlandığı yapılardır. Uzungöl'deki geleneksel konutların plan şeması aşhanelidir (Ek-1, Katalog No:5).

Aşhaneli Evler:

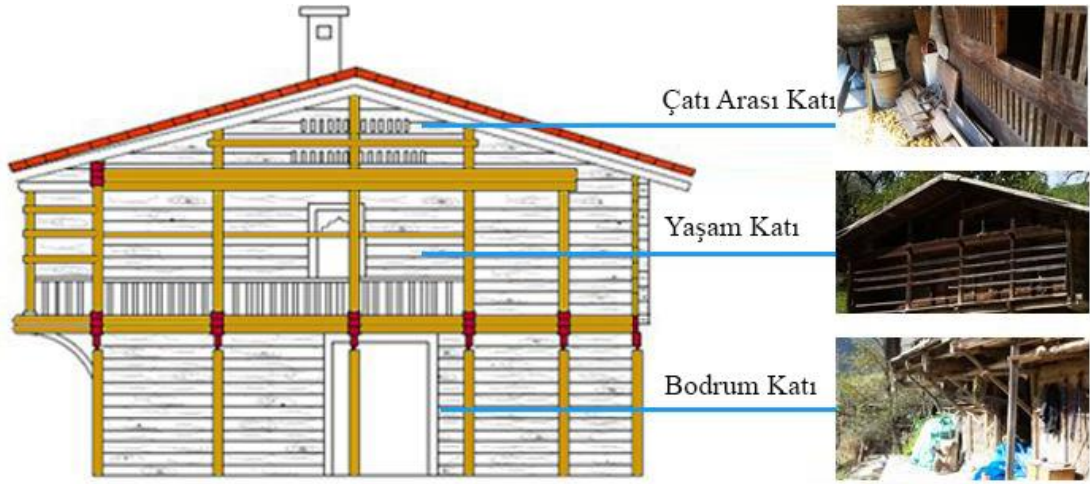
Uzungöl'de kurtboğaz tekniği ile yapılan evlerin mekan kurguları, “sofa” biçimine sahip plan kurgusuna göre oldukça farklılık göstermektedir. Bölgedeki geleneksel evlerde, sofa biçimine göre düzenlenmek yerine aşhane olarak adlandırılan toplayıcı mekan tercih edilir. Aşhane, yemek pişirilen yer olarak işlev gördüğü mutfak alanı ile birlikte bütün ailenin bir araya geldiği ortak bir alandır.

* Osmanlı sisteminden ayrılıp, konut mimarisinde değişikliğe giden ilk etnik grup Rumlar'dır. Konutlar, dışa açık bir kimlik kazanmaktadır. Antik detaylar ve bezemeleri kullanmaya başlamaktadırlar. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise, Ermeniler konut mimarisi açısından farklılaşmaya yönelmektedirler. Fakat, 20. yüzyılın başına gelindiğinde, Ermeni, Musevi ya da Rum evinden söz etmek zorlaşmaktadır (Acar, 1999, s. 238).

4.2. Cephe Düzenlemeleri:

Eğimli arazi yapısı, konutların her bir cephesinde farklı düzenlemelere gidilmesine yol açmaktadır. Çevresel faktörlerin etkisi, malzeme seçimi ile birlikte cephe düzenlemelerine de yansır.

Ön cephe, iki buçuk katlıdır ve kayma tehlikesini önlemek için tamamen ahşap kullanılarak oldukça hafif tutulması sağlanmaktadır. Ön cephede simetrik biçimde bulunan dikmeler, çatı katından zemine kadar aynı doğrultuda devam eder. Aynı zamanda bu dikmeler, bodrum katında mısır kurutabilmek amacıyla bir balkona dönüştürülmektedir (Resim 39).

Resim 39: Ön cephe ve zeminde balkon uyarlaması.

Yan cephelerin bodrum katında taş kullanılarak, hafifleştirilen ön cephe arasında denge sağlanmaktadır. Eğimli topografyası nedeniyle, yapının yüksek noktasından bakıldığında katın yarısı görülmektedir. Yan cephelerde ıslak hacim, konuta giriş veren cephede bulunmayacak şekilde düzenlenir (Ek-1, Katalog No: 1, 2, 6). Görünüm ve koku açısından uzaklaştırılıp, olumsuz faktörler en aza indirilir. Moloz taş kırmalı dökme betonun kullanıldığı ıslak hacimde, kirli su atıkları kalın kesilmiş uzun ahşaplar yardımıyla oluşturulan kare veya kareye yakın dikdörtgen kesitli borular ile giderilmektedir. Fakat günümüzde, cephe düzenlemesine uygun olmayan metal veya plastik borular ile sağlanmaktadır (Resim 40).

Resim 40: Yapıya uygun olmayan plastik borular

Eğimli arazi yapısı nedeniyle, arka cephe toprağa gömülüdür. Bu cephede taşın tercih edilmesinin bir nedeni, daha öncede belirtildiği üzere, yapıyı ağırlaştırarak ön ve yan cepheler arasında dengenin sağlanması ve kayma tehlikesinin ortadan kaldırılmasıdır. Diğer nedeni ise, toprağa dayalı alanda neme karşı en dayanıklı malzeme olmasıdır.

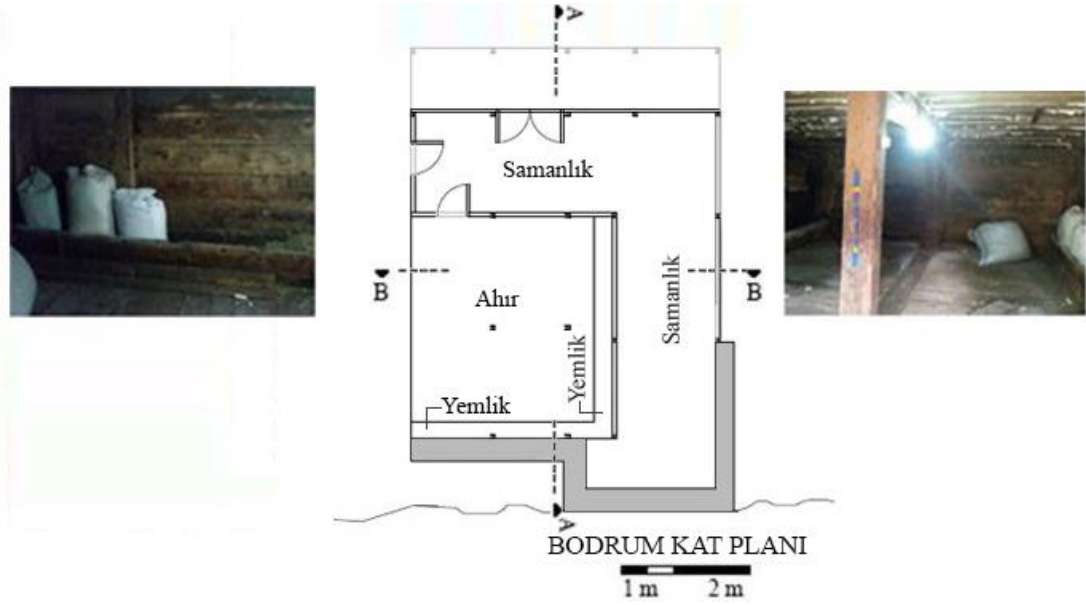
4.3. Plan Şeması:

Geleneksel Uzungöl evleri genel olarak, iki buçuk katlı olarak tanımlanmaktadır. Bodrum kat, yaşam katı ve çatı katı ile farklı amaçları karşılamaya yönelik çözümler üretilmektedir. Kırsal kesimde önemli bir yer tutan hayvancılık için ahır, günlük yaşamlarını sürdürmeye yönelik yaşam alanı ve bölgede yetişen ürünleri saklamak için depolama alanları mevcuttur.

Eğimli arazi yapısı bakımından girişler yan taraftan sağlanmaktadır. Yan taraftan dışarıya açılan iki adet dış kapı bulunmaktadır. Yan kapılardan biri, ana giriş kapısı olarak kullanılır. Evde diğer mekanlar ile bağlantı aşhane / hayat ile sağlanmaktadır.

4.3.1. Aşhaneli Evin Bodrum Katı:

Ailelerin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamasında hayvancılığın önemli bir yeri vardır. Bu durum, binek ve yük hayvanlarının barınma gereksinimlerine yol açmaktadır. Hayvanların, evlerdeki ahırlarda barındırılarak, bodrum katının tamamı ahır ve samanlık olarak kullanılır (Tuluk ve Düzenli, 2010, s. 223). Duvar uzunluğunca devam eden bölüm yemlik için kullanılmaktadır. Dikmeler arasında kalan alan ise hayvanlara ayrılmıştır (Resim 41).

Resim 41: Aşhaneli Evin Bodrum Kat Planı

Evin yaşama katından bu alana içeriden erişim olmadığı için dış taş bir merdiven ile dışarıdan evin giriş bölümüne erişim vardır (Resim 42).

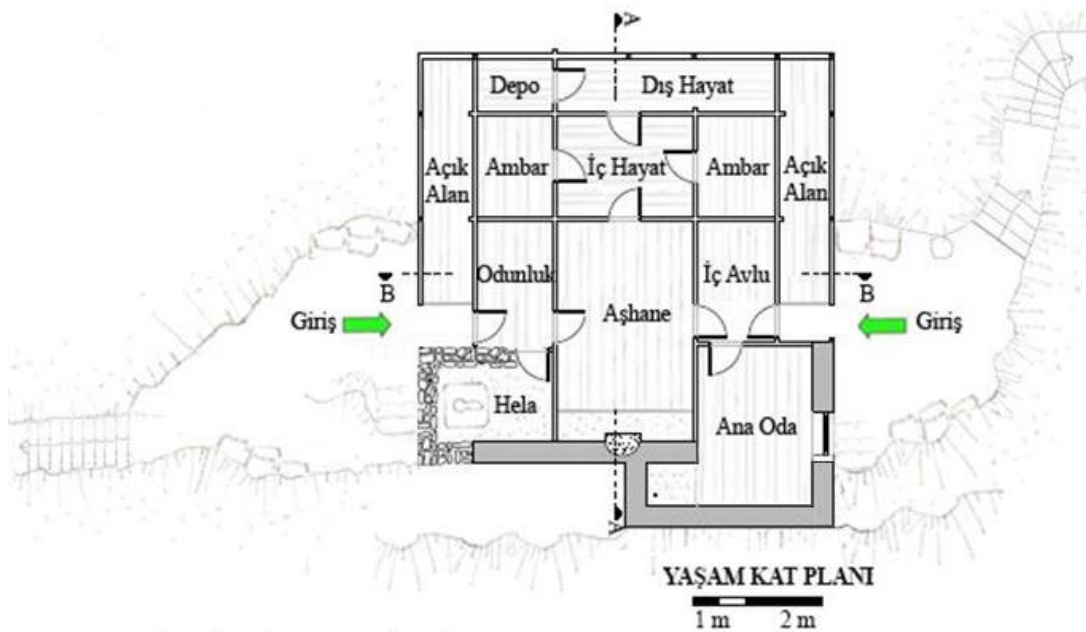
Resim 42: Yapının iki tarafından dış merdiven ile erişim

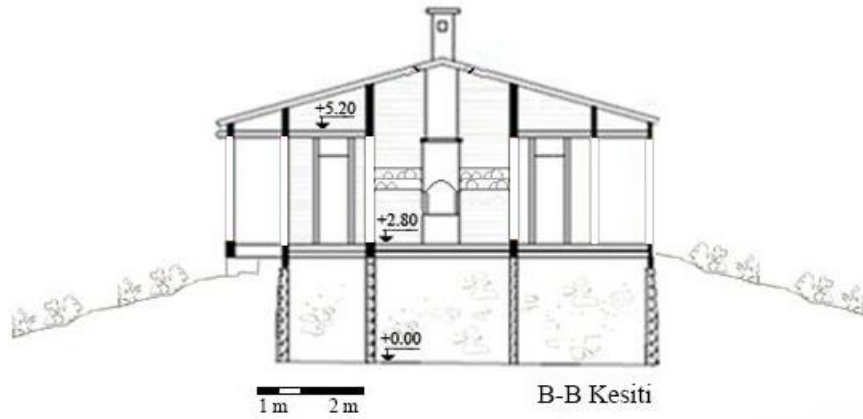
4.3.2. Aşhaneli Evin Yaşam Katı:

Geleneksel Uzungöl evleri, bölgeye özgü mimari elemanların birleşimi ile karakteristik özelliklerini ortaya çıkartan plan düzenini oluşturmaktadır. Plan kurucusu olan aşhane, mimari eleman olarak geleneksel evlerin belirleyici unsurlarından biridir. Kırsal mimari; ürünleri, odunları saklama ihtiyacına yöneltmekte bu doğrultuda mekan düzenlemeleri oluşmaktadır. Gerek açık alanlar gerek kapalı alanlar oluşturularak ürünlerin yaz ve kış saklanması sağlanmaktadır. Yapılan incelemelerde, bölgeye özgü mimari elemanların, farklı plan organizasyonlarını meydana getirdiği görülmüştür.

Giriş:

Binaya giriş, plan düzeni ile uygun olarak iki taraftandır. Yan kapılardan biri ana giriş kapısı olarak kullanılır ve diğeri odunluktan dışarıya çıkmak içindir (Resim 43).

Resim 43: Aşhaneli evin yaşam katına giriş yönleri ve kesit

Ana Oda:

Ana oda, toprağın üst seviyesinde bulunması nedeniyle duvarlarında daha dayanıklı bir malzeme tercih edilmektedir ve moloz taş uygulanmaktadır. İç duvarlarında ahşap kaplama kullanılmaktadır ve raflı kapaklı dolap bulunmaktadır (Resim 44).

Resim 44: Ahşap iç duvar ve raflar

Aynı zamanda, yıkanma yeri mevcuttur. Bu yer, sadece etrafı 10-15 cm. yükseltilmiş, içi suya karşı önceleri sıkıştırılmış toprak daha sonra beton ile kapatılmış odanın bir bölümü durumundadır. Genellikle, odanın arka köşesinde yer alır. Bu mekan, bazı örneklerde bugün mutfak olarak hizmet vermektedir (Ek-1, Katalog No: 2). Kullanıcılar ile yapılan görüşmelerden, ana odada bulunan yıkanma yerinde herhangi bir kapının veya ayırıcı bölmenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevcut olan yere günümüzde de herhangi bir ekleme görsel ayırıcı yapılmamaktadır (Mehmet Tahan, kişisel görüşme, Ekim 2014).

Odunluk:

Odunluk, ana girişin karşısında yer alır ve aşhane ile aynı eksende devam eder. Yapının plan düzeninden gelen ambarın genişliği ile aynıdır. Odunluk, oturma alanı ve dışarıyı arasında bağlantı kuran bir mekandır (Resim 45). Kışın yakacak odunu istiflemek, yazın çeşitli malzemeleri depolamak için kullanılır.

Resim 45: Aşhane ile Odunluk bağlantısı

Dış mekan ile Odunluk bağlantısı

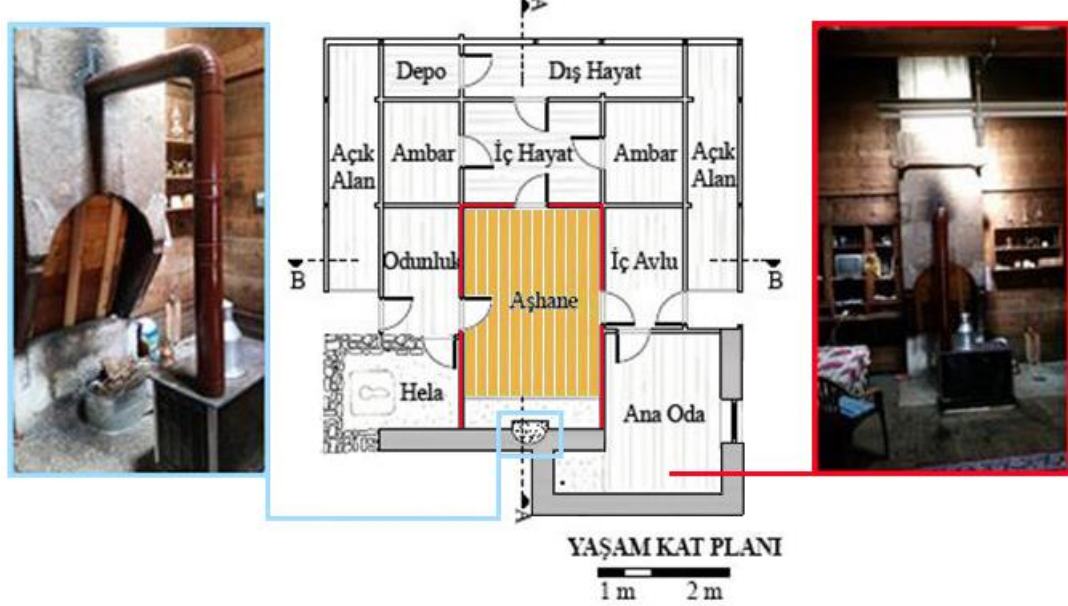
Aşhane / Hayat:

Aşhane, konutun ortak yaşam alanıdır. Yaşam katında bulunan odalar, bu mekana göre biçimlendirilir. Çalışma alanındaki konutlarda, plan kurucu olan sofa biçimlenmesine göre şekillenen düzenden oldukça farklıdır. Aşhane bölümü farklı fonksiyonlara cevap verebilecek biçimde düzenlenmektedir. Bu bölüm yemek yeme, ısınma, uyuma ve ailenin bir araya geldiği yer olarak kullanılır (Resim 46).

Resim 46: Konutun ortak yaşam alanı olan Aşhane bölümünden görünüm

Aynı zamanda, ocak ve rafların bulunduğu sabit elemanlar zeminde uygulanan taş döşemeler ile ayrılmaktadır (Ek-1, Katalog No: 2). Mutfak ve uyuma alanlarının belirlenmesi, malzeme farklılıklarının etkisiyle giderilmektedir (Resim 47).

Resim 47: Aşhane bölümünün zemininde farklı malzeme uygulamaları

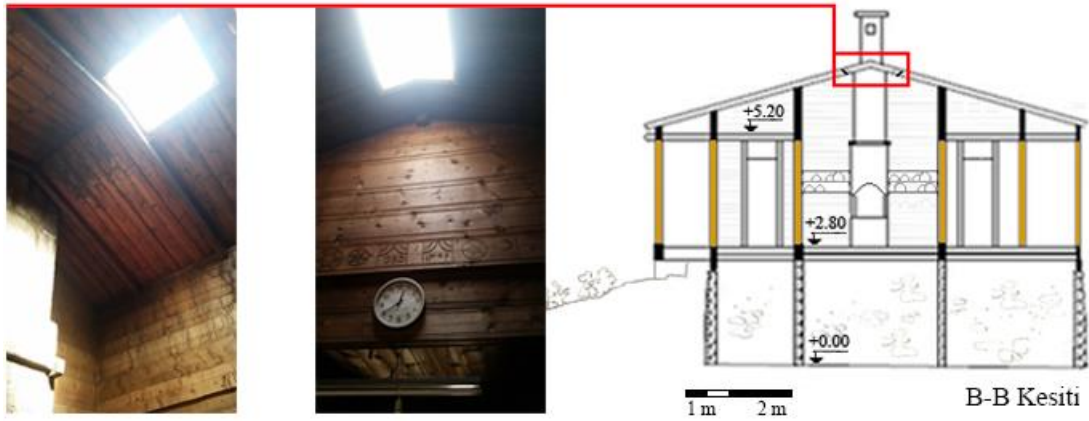
Ocak, hem ısınma hem yemek pişirme işleminin gerçekleştirmeye yarayan sabit bir elemandır. Bir düzenek ile kazan sarkıtılarak ateşte yemek pişirilirken aynı

zamanda ısınma işlemi gerçekleştirilmektedir (Ahmet Onat, kişisel görüşme, Ekim 2014).

‘Ocak, dilde de, gitgide tüm yuvayı anlatacak denli simgeleşir. Ocak yanarsa, ocak tüterse her şey yolunda demektir. Ocağın tütsün! iyi bir dilektir. Ocağın sönsün!’ en kötü ilenç biçimlerinden birisidir’ (Bektaş, 2013 s. 140).

Aşhanede dış cepheye açılan hiçbir açıklık bulunmamaktadır. Yapıya karakteristik özelliğini kazandıran çatıdaki aydınlatma boşluğu ile havalandırma ve aydınlatma işlemi sağlanmaktadır (Resim 48). Bu mekanda, ocak dışında kullanılan tüm malzemeler yerine göre biçimlendirilmiş ahşaptır.

Hareketli mobilya olarak özgün bir örneğe rastlanılmamıştır. Yerli ahşap sedir / sekilerin yeni sedirler ile değiştirildiği gözlemlenmiştir.

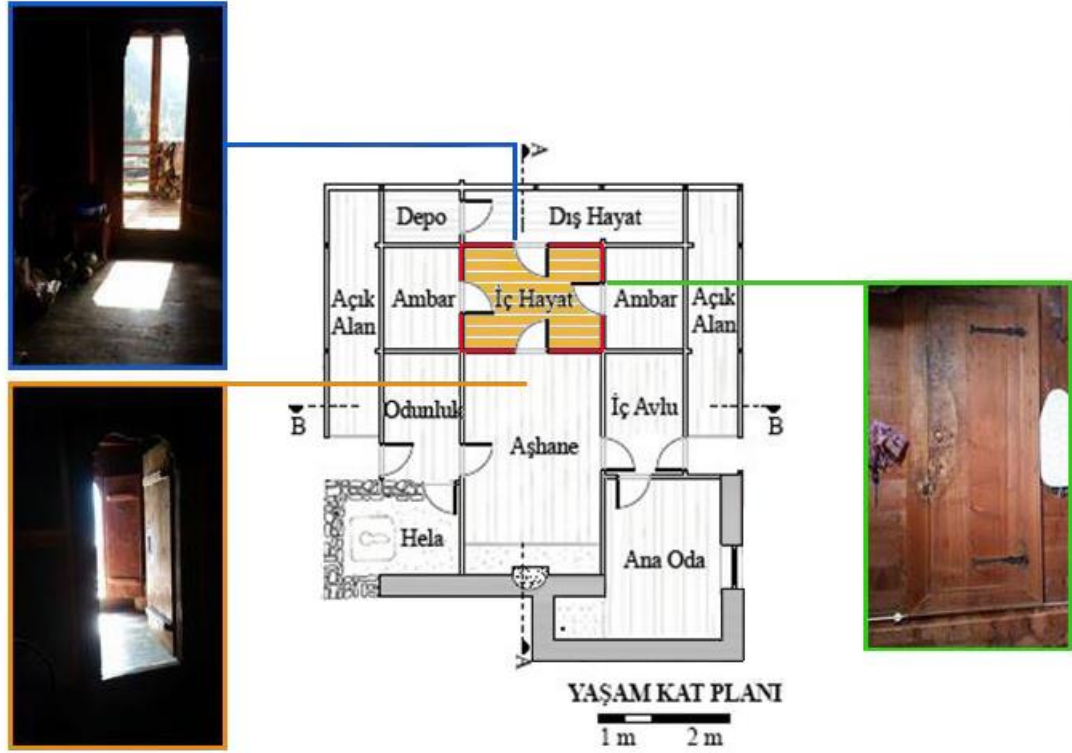

Resim 48: Aşhane mekanında bulunan pencere deliği

Evlerde yapılan incelemelerde yaşam biçimlerinin değişmesi bazı elemanlarda değişikliğe gidilmesine yol açmaktadır. Çatıdaki deliğin cam ve doğrama ile kapatıldığı gibi, ocak kısmında bir düzenek yardımı ile kazanda yemek pişirmek ortadan kalkmaktadır. Bu sistem günümüzde kullanılabilecek biçimde değiştirilmiştir.

İç Hayat:

İç hayat, aşhanenin önünde mekanın tüm eni boyunca bulunmaktadır. Bu alanların her iki kısmında iki mekan bulunmaktadır. Sağ ve sol taraflarında bulunan her iki mekan ambar olarak kullanılmaktadır. İç hayat bu mekanlara bir geçiş mekanı sağlamaktadır. İç hayatın önünde dış hayat olarak adlandırılan balkona geçilmektedir (Resim 49).

Resim 49: İç hayattan Aşhane, Dış hayat ve Ambarlarla bağlantısı

Geleneksel evlerde yapılan incelemelerde akılcı bir şekilde çözümlenen diğer mekan ise, kurutmalık / iç seranderdir. İç hayatın üstünde bulunan bu alan, özellikle ön cephede çözülmüştür. Amaç, serin tutularak bu alanda saklanan yiyeceklerin bozulmasını ve böceklenmesini önlemektir. İç hayat kısmının tavanında 1 cm. aralığında boşluklar bulunan ızgaralar yerleştirilmektedir. Bunun nedeni ise, iç seranderde doğal havalandırmayı sağlamaktır (Resim 50).

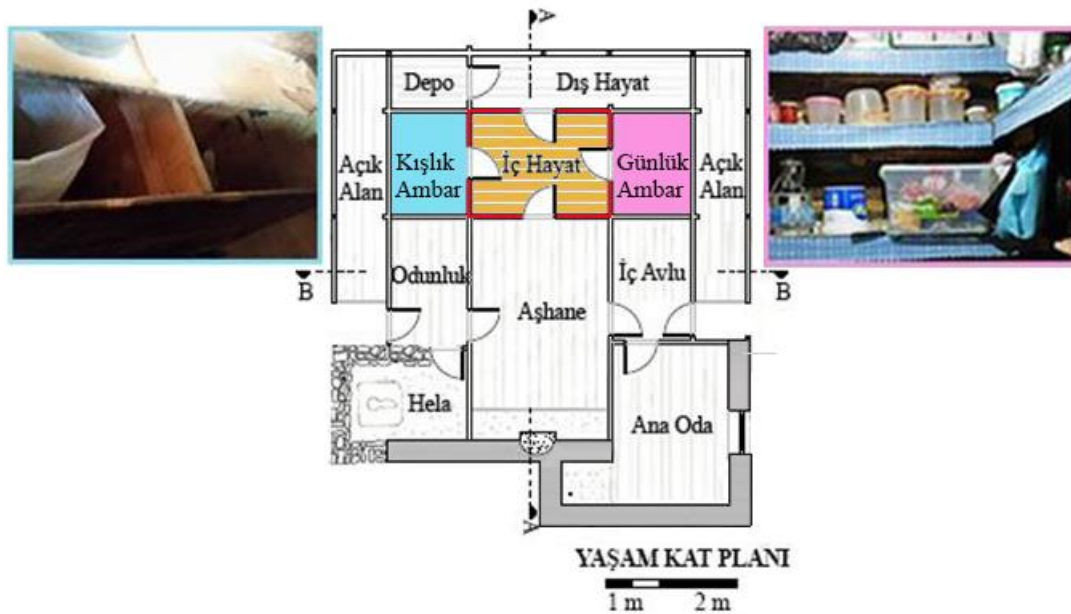

Resim 50: Izgara sistemi ile yapılan iç hayat tavanı

Ambar / Saklama Odaları:

Binanın ön cephesinde simetrik olarak iki tane mekan bulunur. Bu mekanlar ambar / saklama odaları olarak adlandırılmaktadır. Bu iki saklama odası, iç hayat denilen mekana açılmaktadır. Saklama odaları, ekinlerin muhafaza edilmeleri için kullanılmaktadır. Serander / kurutmalık alanlarında olduğu gibi, ürünlerin bozulmaması için, yapının ön cephesinde bulunur ve serin yerde saklanır.

Saklama odaları, kışlık ve günlük olmak üzere ikiye ayrılır. Bir taraf kışlık, diğer taraf ise günlük olarak kullanılır (Resim 51). Bunun sebebi ise; mahsuller, ihtiyaç durumuna göre, her iki mekanda ayrı şekilde çözümlenmiştir. Günlük ambarda, sıklıkla kullanılan ürünlerin depolandığı, buna karşılık; kışlık ambarda uzun süre muhafaza edilmesi gereken ürünlerin bulunduğu gözlenmiştir. Böylelikle, kışlık ambar sürekli açılmayarak, ürünlerin bozulması önlenmektedir. İki odanın arası geniş tutularak bozulma riski en aza indirilmektedir. Günlük olarak kullanılan odada bulunan raflar, odanın büyüklüğüne göre değişmektedir. Genellikle, 2 m.'ye varan uzunluklara sahiptir. Rafların arasındaki mesafe 40 cm. kadardır.

Resim 51: Aşhaneli Evin Ambar / Saklama Odaları

Günlük olarak kullanılan ambarda pencere yapılarak, sürekli havalandırılması sağlanır. Diğer yandan, kışlık ambarda ürünlerin hiç ışık almayacak şekilde korunması sağlanır. Bu nedenle, bu mekan 'karanlık oda' olarak adlandırılmaktadır.

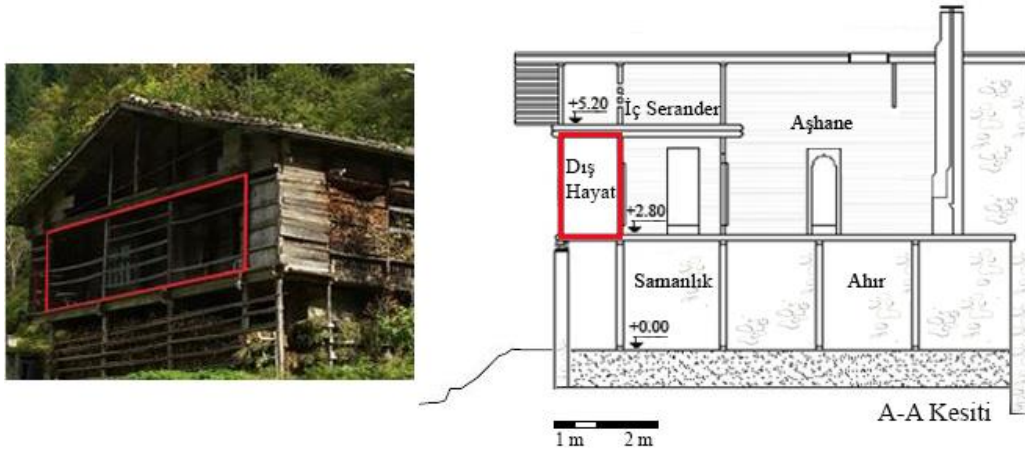
Karanlık odada, sandık biçiminde yerel olarak “ambar” şeklinde ifade edilen saklama elemanları bulunmaktadır. Uzun süre muhafaza edilmesi gereken mahsuller, bu saklama elemanlarına yerleştirilmektedir (Resim 52).

Resim 52: Pencerenin bulunduğu Günlük Ambar ve Karanlık Oda / Kışlık Ambar

Dış Hayat:

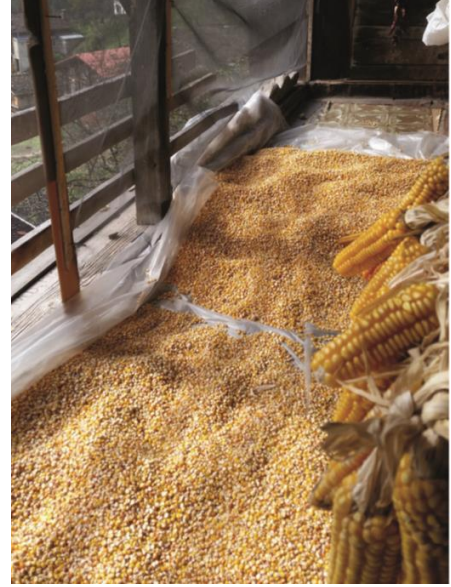
Dış hayat, binanın ön cephesinde bulunur. Ön cephesinin orta noktasından simetrik olarak yerleştirilen 14x14 cm. çapraz kesitli ahşap dikmeler tarafından desteklenir. Dikmeler, cephe uzunluğu boyunca dört eşit parçaya bölünmüştür. Dikmelerin ekseni, plan düzeninden gelen iç duvarların eksenine göredir. Yan cephelerde mevcut olan açık alanlar geniş iç duvarların eksenindeki ahşap dikmeler tarafından desteklenmektedir (Resim 53).

Resim 53: Dış hayat kesit

Binanın ön kısmında bulunan dış hayat, tüm cephe uzunluğunca devam eder. Genişliği 1.5 m.'dir. Açık alanın ön cephesi tamamen açık iken, yan tarafları

kapalıdır. Aynı zamanda, dış hayatta bulunan dikmelere mısır asılarak kurutma işlemi yapılmaktadır (Resim 54).

Resim 54: Kurutma ve Askılama

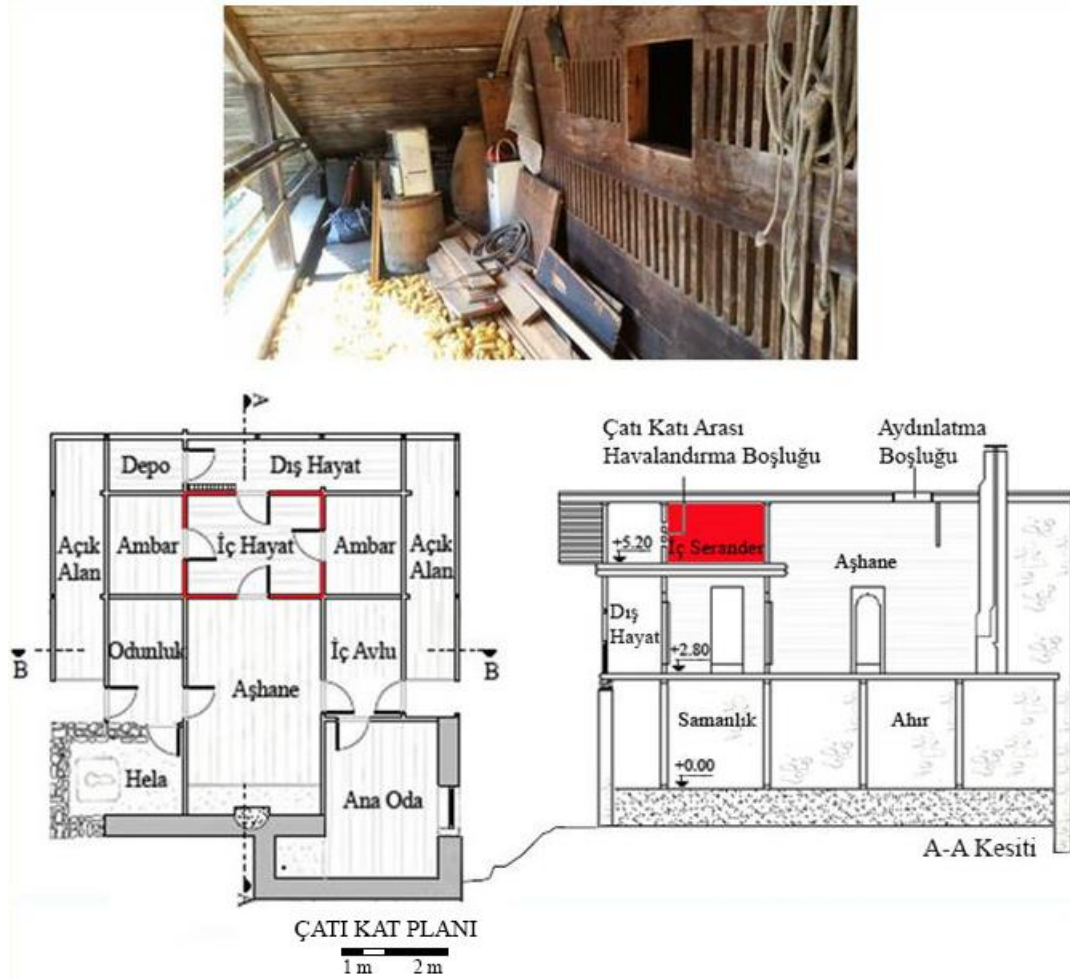
Depolama Odası:

Ön cephede bulunan oda farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Battaniye, yatak, yorgan, halı gibi eşyaları depolamayı sağlar. Bu depolarda, dolap ya da raf bulunmamaktadır. Ayrıca, kışın odunluk olarak işlev görmektedir. Ambarın genişliği ile aynıdır ve dış hayatın sadece bir köşesinde yer alır (Resim 55).

Resim 55: Dış hayatın sol köşesinde bulunan depolama odası

4.3.3. Aşhaneli Evin Çatı Arası: Kurutmalık / Serander:

Resim 56: 'Kurutmalık / Serander' Plan ve Kesit

Serander, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğal ve ekonomik şartlarının yarattığı bir ambar yapısıdır. Serander, serin yer anlamına gelir ve köy evinin en önemli yardımcı yapısı veya bölümüdür (Karpuz, 1999, s. 74).

Serander, yiyeceklerin saklandığı, depolandığı ve kurutulduğu yerdir. Yapı içinde veya dışında ayrı bir strüktür olarak biçimlendirilebilir. Uzungöl ve Taşkiran'da yapılan incelemelerde iç serander iç hayatın üzerinde, ön cephede çözümlenmiştir. Fakat bu bölgenin dışında ayrı bir yapı olarak düşünüldüğü de görülmektedir. İç hayatın tavanında bulunan ızgara sistemi, iç seranderin taban

döşemesini oluşturmaktadır. 1 cm. aralığında boşluklar ile havalandırma sağlanarak, mahsullerin korunması sağlanmaktadır (Resim 57).

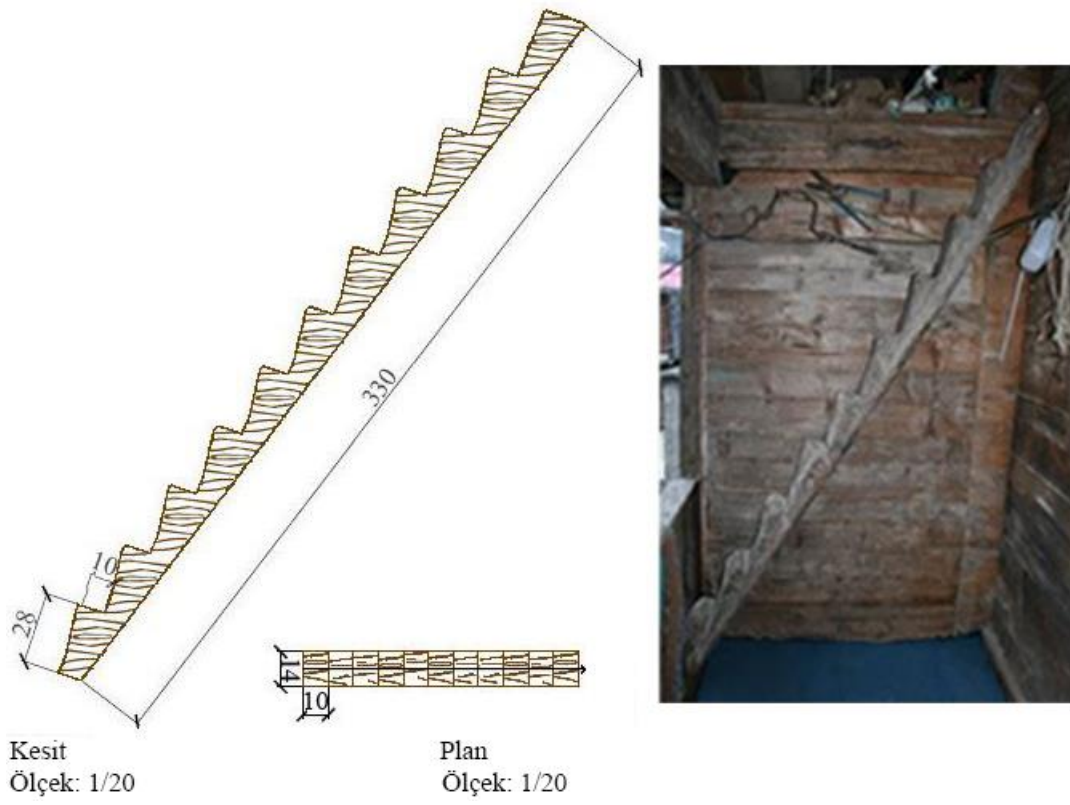
Resim 57: Izgara sistemi ile oluşturulan serander döşemesi

Tek başına bir yardımcı yapı olarak serander; fındık, mısır gibi ürünlerin muhafaza edildiği bir ambar olup, en güzel örnekleri Trabzon, Rize, ve Artvin’de görülmektedir. Çoğu zaman tek ya da iki bölmelidir (Özgüner, 1970, s. 19).

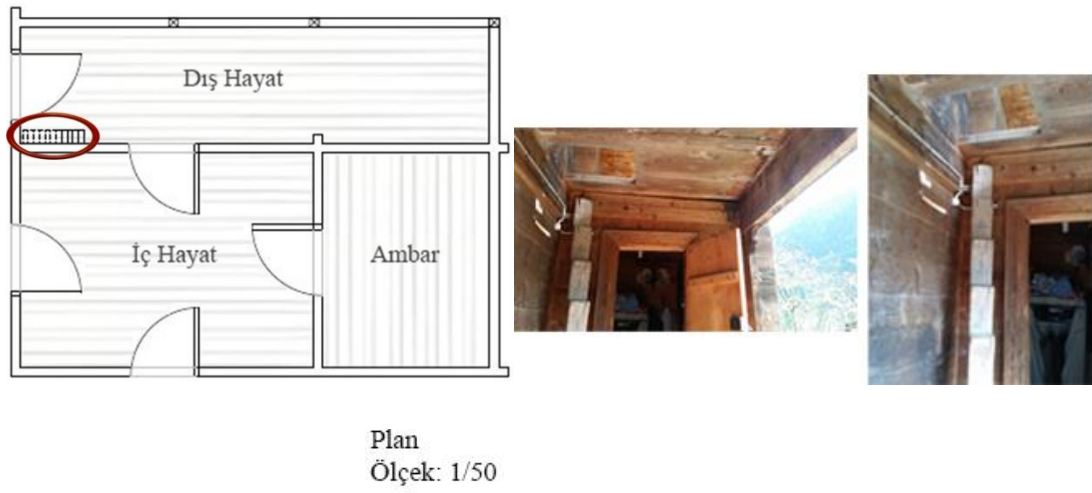
Uzungöl ve Taşkiran’da geleneksel konutlarda kullanılan iç serander ise, iki bölmeden oluşmaktadır. Arka bölmede mısırlar depolanır. Ön bölmede ise kurutma işlemi yapılmaktadır. İç seranderin içerisindeki yiyeceklerin bozulmasını önlemek, haşerat ve böceklerden korumak için evin en üst katında bulunması bölge insanı tarafından tercih edilmektedir. Yüzyıllar öncesine dayanan serander kavramında, bölge insanı yapıya evin içerisinden doğrudan çıkışı bulundurmuyarak, yer ile mesafeyi engellemiş ve gıda mahsullerinin korunmasını sağlamıştır. İç seranderde bazen 1x2 m. boyutlarında, yüksekliği 50-70 cm. olan ahşap sandıklarda yerleştirilebilir. Bu sandıklarda depo olarak kullanılır.

Yapıya, kütükten yapılmış bir merdiven ile çıkılmaktadır. Bu merdivene yerel dilde ‘iskele’ denilmektedir (Resim 58). Yukarıya sadece bir insanın sığabileceği küçük bir boşluktan ulaşılır.

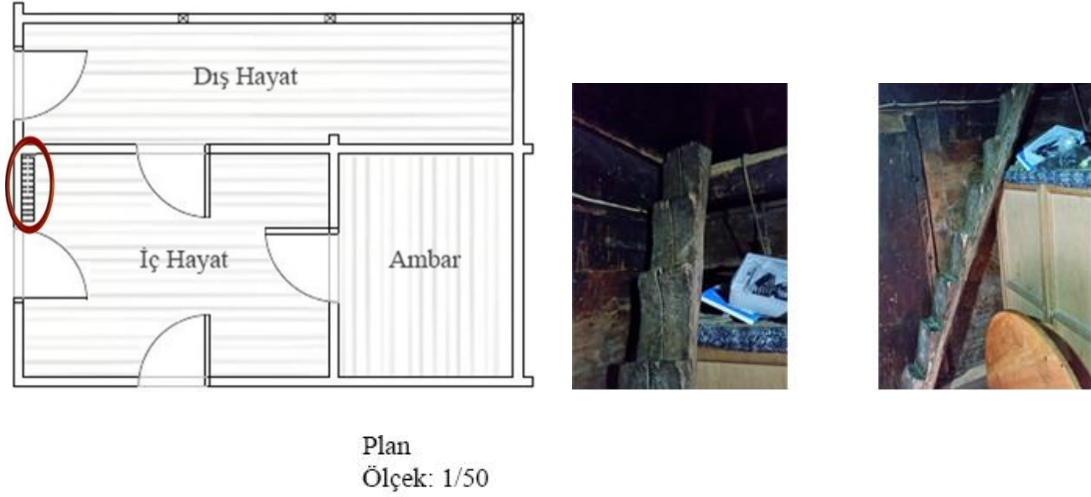
Bir kütüğü, merdiven şekline getirmek, bölgeye özgü geleneksel kullanışların bir karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Merdivenin basamak genişliği 10 cm. uzunluğu 14 cm. ve riht yüksekliği 28 cm.’dir. İç serandere, bazı evlerde iç hayattan, bazı evlerde dış hayattan erişim sağlandığı tespit edilmiştir (Resim 59, 60).

Resim 58: “İskele” Plan ve Kesit

Resim 59: İskelenin Dış hayattaki yeri

Resim 60: İskelenin İç hayattaki yeri

Uzungöl'deki çalışma alanında incelenen evlerde dış alana konumlandırılan serander tespit edilememiştir. Bu yerleşimde, ayrı bir mimari eleman olarak ele alıp yapının dışında inşa etmek yerine, yapının içerisine dahil edilmektedir.

Dördüncü bölümde değinilen bilgiler, Uzungöl'de yapılan çalışma alanından elde edilmiştir. Bu doğrultuda, yöreye özgü geleneksel konutların malzeme tercihlerine bağlı olarak yapımı, plan düzenlemeleri ve mekanlar arası ilişkileri irdelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, Taşkiran'da bulunan örneklerin tespitlerine geçilerek, iki yöredeki konutların karşılaştırılmalı analizi verilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖRNEKLEM ALAN TAŞKIRAN'DA MEKANSAL BİÇİMLENME

5. GELENEKSEL TAŞKIRAN EVLERİNİN MEKAN KURGUSU

5.1. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri:

Taşkiran'da gerçekleştirilen çalışma alanında geleneksel konutların kurtboğaz tekniği ve göz dolgu tekniği ile yapılan iki farklı yapı sistemi bulunmaktadır. Bölgedeki geleneksel konutların plan şemaları aşhaneli evler ve ‘*koridorlu / sokak içi evler*’ olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki türde geleneksel evlerin plan organizasyonları aynı bölgede bulunmalarına rağmen farklı şekilde düzenlenmiştir.

5.1.1. Kurtboğaz Tekniği:

Aşhaneli evler, Uzungöl'de bulunan geleneksel evler ile aynı yapım tekniğine sahip kurtboğaz tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Teknik ve malzeme tercihi açısından tamamen aynıdır. Bu nedenle, bölgedeki aşhaneli evlerde de aynı sistemi gerçekleştirmeleri, plan kurucusu olarak aşhaneyi tanımlayan bir plan şemasını kullanmaları anlamı ortaya çıkmaktadır.

Aşhaneli Evler:

Taşkiran'da bulunan aşhaneli evlerin plan kurucu elemanı aşhane, Uzungöl örneğinde olduğu gibi aynı işlevi görür. Aynı zamanda, aşhaneden evin diğer bölümlerine geçişi sağlama fonksiyonu bu örneklerde tamamen aynı özellikleri taşımaktadır.

5.1.2. Göz Dolgu Tekniği:

Göz dolgu tekniği ile yapılan evler, yapım tekniği açısından aşhaneli evlere göre daha geç bir döneme işaret eden yapılardır. Ancak; yerinde yapılan birebir görüşmeler sonucunda, her iki tekniğin aynı anda inşa edildiği de tespit edilmiştir. Teknik ve malzeme kullanımı açısından yeni bir düzen getirmeleri plan kurgularında da farklılaşmayı göstermektedir.

Salonlu / Selamlık Koridorlu / Koridorlu / ‘Sokak-içi’ Mekanlı Evler:

Her bir başlık, aynı plan kurgusunu tanımlamak için kullanılmaktadır. Fakat, bu plan tipinde ortak bir terimde anlaşma sağlanamamaktadır (Batur ve Gür, 2005, s. 214-220 ve Özcan rapordan alıntı). Tüm odaların koridora açılması, ‘*koridorlu ev*’ tanımını açıklamaktadır. Planda bu koridorun iki ucunda yer alan iki giriş kapısı,

farklı iki yan cephede karşılıklı olarak konumlanmış olup, aile içindeki hiyerarşik bir kullanım düzenine işaret etmektedir. Aile büyükleri ve misafirler bir yöndeki, ailenin diğer fertleri ise aksi yöndeki kapıyı kullanmaktadır. Aynı zamanda, giriş kapılarının her ikisinin koridora açılması, sokağın evin içerisinde devam etme duygusunu vermektedir. Bu nedenle, “sokak içi” terimini ortaya çıkarmaktadır. Koridorun odalar ve dışarıyla bağlantı sağlaması, plan kurucu olma özelliğinin bir göstergesidir.

5.2. Cephe Düzenlemeleri:

Taşkıran’da bulunan iki farklı geleneksel konut tipi, iki farklı cephe düzenini oluşturur. Cephe düzenlemelerine bakıldığında, yapım tekniklerinin türü ve plan kurucu elemanları anlaşılabilir (Ek-1, Katalog No: 5,6,7).

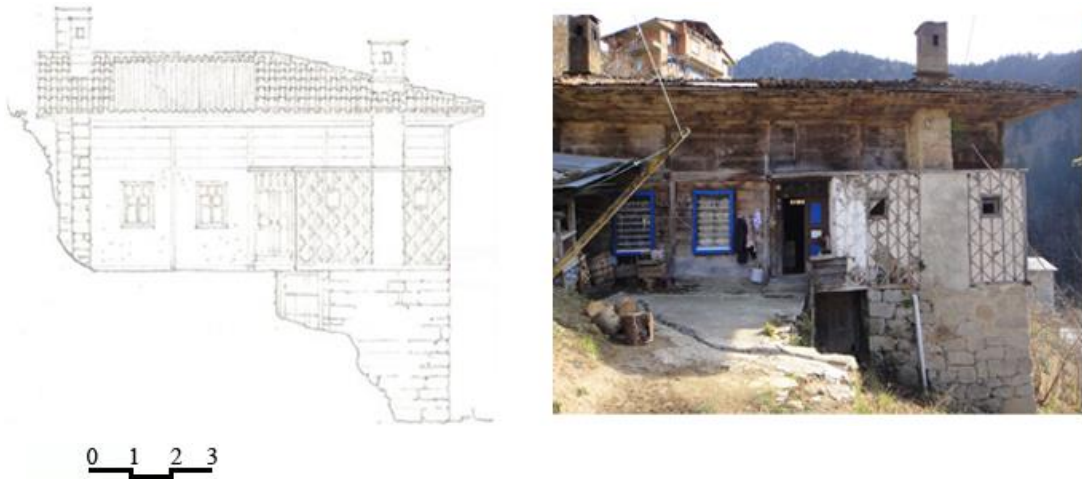
5.2.1. Aşhaneli Ev Cepheleri:

Cephe düzenlemeleri bakımından Taşkıran’da bulunan aşhaneli evler, Uzungöl örnekleriyle benzerlik göstermektedir (Resim 61).

Resim 61: Taşkıran Geleneksel Aşhaneli Evleri Ön Görünüş, (Taşkıran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama (Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

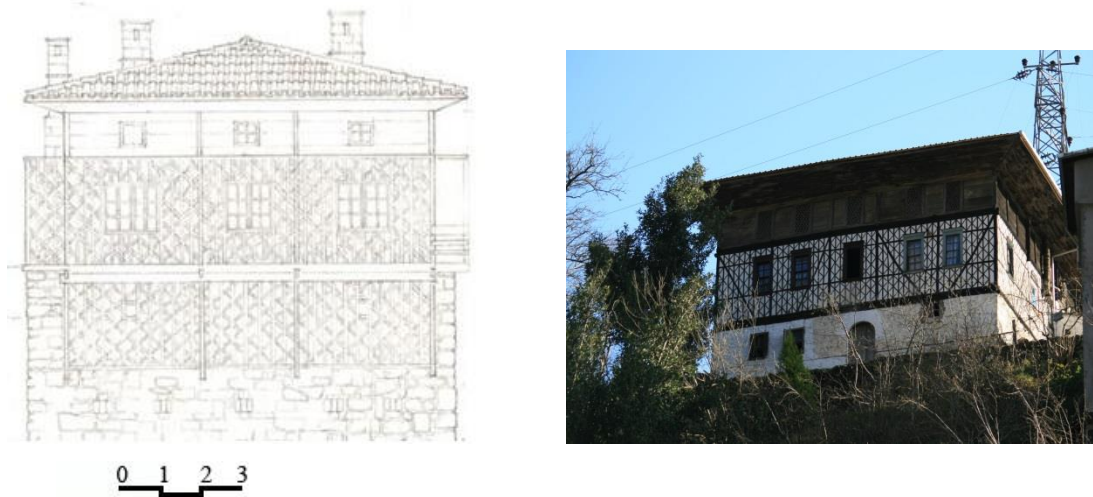
Yan cephede görülen ıslak hacimler günümüzde, pis suyun dışarı aktarımı için yapı ile uyumsuz borularla sağlanmaktadır (Resim 62).

Resim 62: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Islak Hacim Düzenlemesi, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

5.2.2. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Ev Cepheleri:

Cephe özellikleri açısından, aşhaneli evler ve koridorlu evlerin zemin katları moloz taş duvardır. Fakat, koridorlu evlerin yaşam katında taşın kullanımı devam etmektedir. Çatı katında, kurtboğaz tekniği tercih edilmesi nedeniyle ahşap malzemenin uygulandığı görülmektedir (Resim 63).

Resim 63: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Ön Görünüş, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Eğimli arazi yapısı, her iki türde geleneksel konutların arka cephelerinde toprağa gömülü olmasına neden olmaktadır. Taş kullanılarak hem neme karşı koruma sağlanmakta hem de arka cepheleri sağlamlaştırılarak, kayma riski önlenmektedir.

Arazi eğilimine bağlı olarak, arka cephesi toprağa gömülü olan evlerde, dışarıdan çatı seviyesine ulaşımı sağlayacak bir kapı bulunmaktadır. Böylelikle, çatı arasına erişimin sağlanması açısından kolaylık oluşturmaktadır.

5.3. Plan Şemaları:

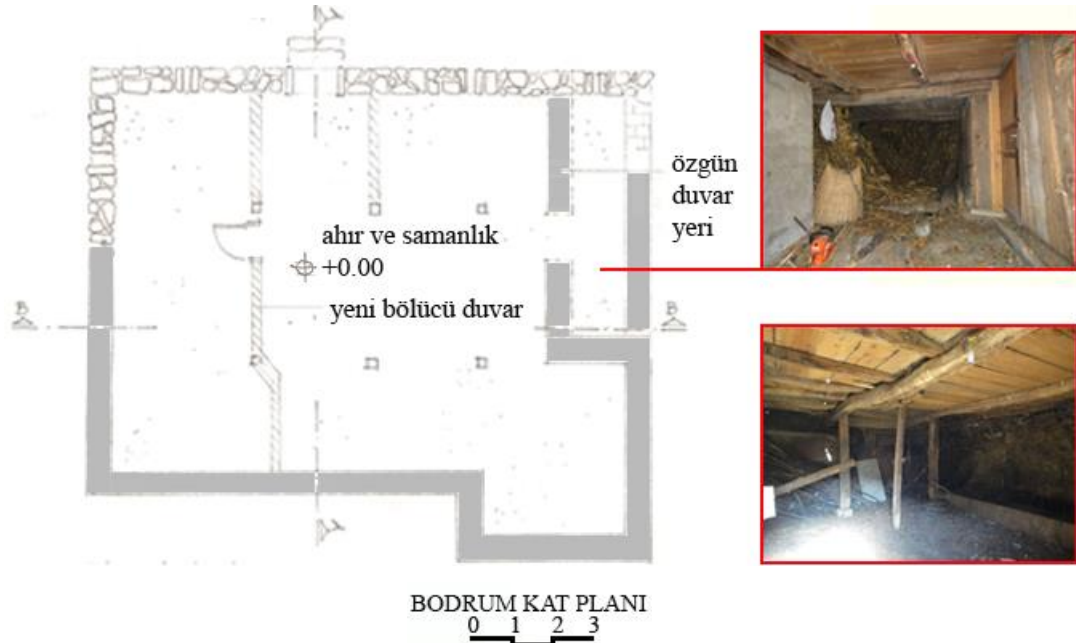
Taşkıran'da bulunan aşhaneli ev ve koridorlu ev, iki buçuk katlı olup, girişlerin her iki yan cepheden sağlanması bakımından benzer özellik gösterir. Fakat, yapı tekniklerinin ve plan organizasyonlarının tamamen ayrıldığı iki farklı konut türüdür.

5.3.1. Aşhaneli Evin Plan Şeması:

Taşkıran'da bulunan aşhaneli evlerin plan düzenlemelerinin, Uzungöl örnekleri ile aynı olduğu tespit edilmiştir (Ek-1, Katalog:5, 7).

5.3.1.1. Aşhaneli Evin Bodrum Katı:

Uzungöl'de incelenen örneklerde olduğu gibi aşhaneli evlerin bodrum katı aynı plan düzenine sahiptir. Ahır ve samanlık olarak kullanılmaktadır ve yaşam katı ile birbirlerinden ayrı olarak tutulmaktadır (Resim 64). Yaşam katından bu mekana erişim dışarıdan sağlanır.

Resim 64: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Bodrum Kat Planı, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

5.3.1.2. Aşhaneli Evin Yaşam Katı:

Plan kurucusu aşhane olan geleneksel Taşkiran evleri, Uzungöl’de olduğu gibi bölgeye özgü mimari elemanların birleşimi ile karakteristik özelliklerini ortaya çıkartan plan düzenini oluşturmaktadır. Aynı plan düzenine rağmen, işlev bakımından bazı mekanlar birbirinden ayrılmıştır (Ek-1, Katalog: 5).

Aşhane mekanı haricinde, başka bir odada da ocak bulunmaktadır. Yaşlı bireyler ile genç bireylere ait ayrı odalar kullanılmaktadır. Bu nedenle, ön cephede kışlık ve günlük ambar bulundurmak yerine, iç hole açılan oda yatma yeridir. Ön cephede bulunan diğer oda ise, ambar olarak kullanılır.

Giriş:

Geleneksel yapıların yaşam katlarına giriş yan cephelerdendir. Plan düzeninin getirdiği bir ilke olarak yan kapılardan biri ana giriş kapısı, diğeri odunluktan dışarıya erişimi sağlayan kapıdır.

Ana Oda / Arka Bölme:

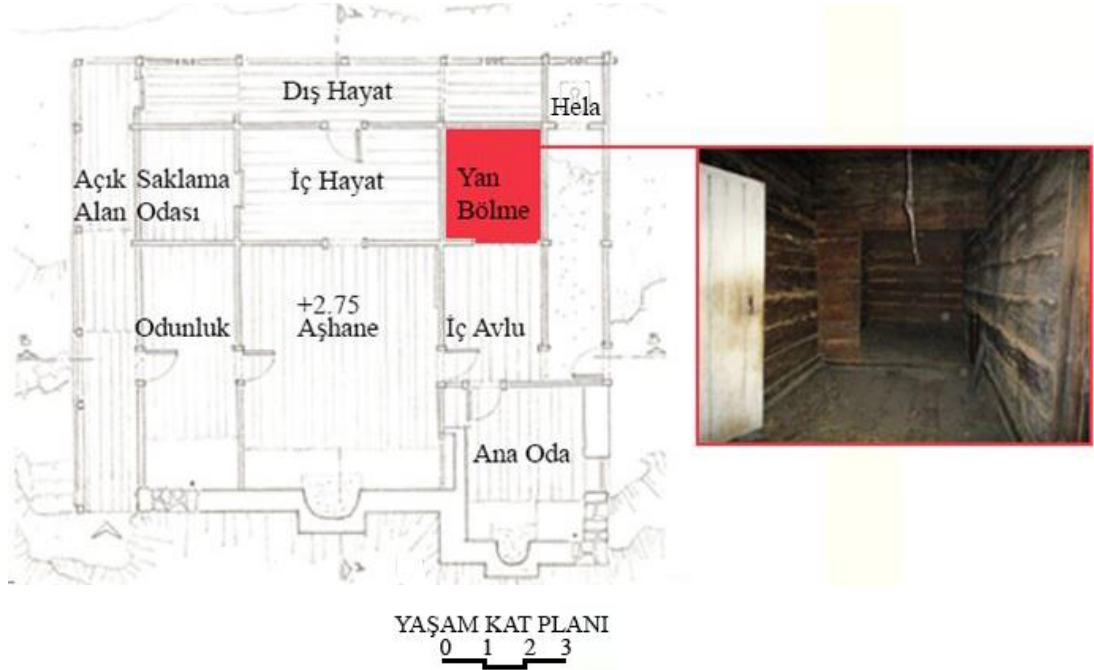
Ana oda, evin diğer ocaklı odasıdır. Özgün bir yıkanma mekanının olmaması sebebiyle, yine bu işlem mekanının arka cephesinde yer alan köşede çözümlenmektedir (Resim 65).

Resim 65: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Ana oda, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Yan Bölme:

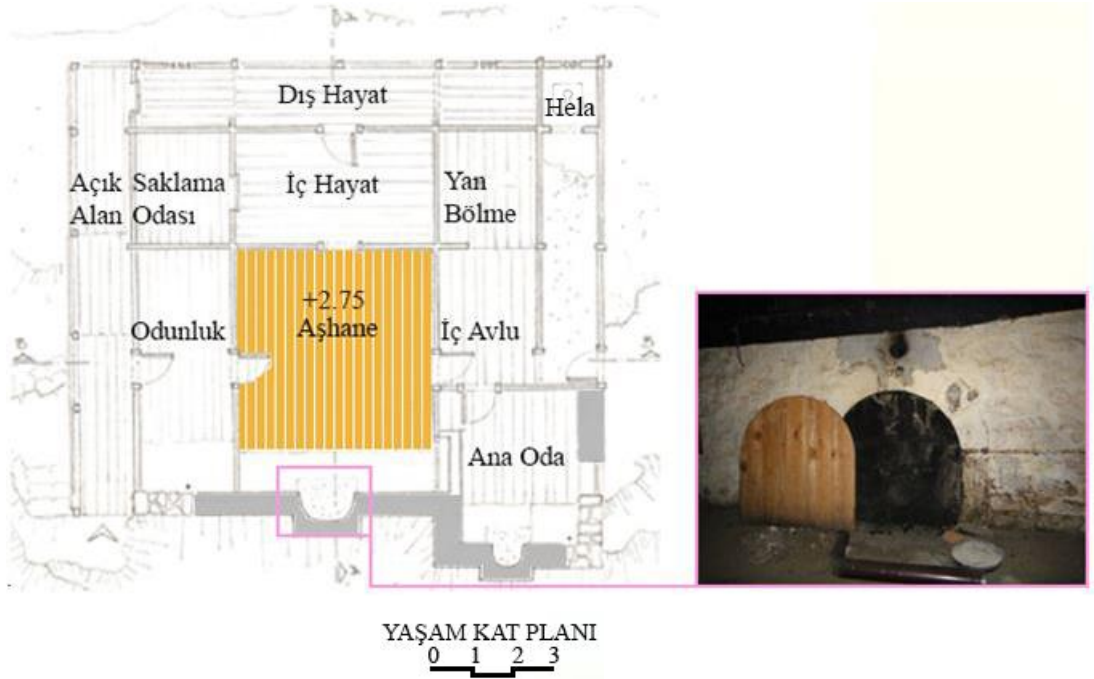
İç avluya açılan diğer oda ise, ‘*yan bölme*’ olarak adlandırılır. Uzungöl örneklerinde bu mekan, saklama odası olarak hizmet verirken, bu bölgede genç bireylerin kaldığı oda işlevini görmektedir (Resim 66).

Resim 66: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Yan bölme, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Aşhane / Hayat:

Uzungöl ve Taşkiran’da bulunan aşhaneli evlerin bu alanı birebir aynıdır. (Resim 67).

Resim 67: Aşhane bölümünde bulunan ocak, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

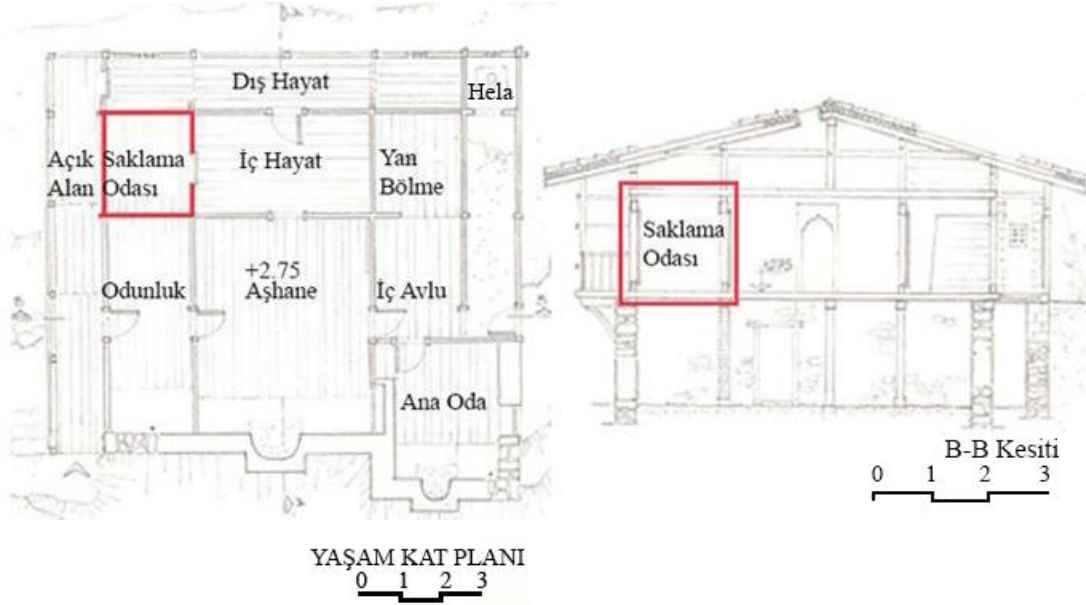
İç hayat:

İç hayatın üzerinde bulunan serander / kurutmalık mekanında doğal havalandırmayı sağlamak için 1-3 cm. arasında değişen boşluklar bulunmaktadır.

Ambar / Karanlık Oda:

Taşkiran örneklerinde ürünlerin saklandığı bu oda, yapının ön cephesinde her iki tarafta bulunmaz. Bu odalardan biri iç hole açılan genç bireylerin kaldığı oda hizmetini verir.

Ön cephede yer alan diğer oda ise, ekinlerin muhafaza edilmeleri için kullanılır. Kışlık ve günlük ambar olarak ayırmak yerine, ürünlerin bozulmasını önleyebilmek için, yapının ön cephesindeki odunluk tarafına yerleştirilerek serin yerde tutulur (Resim 68).

Resim 68: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Saklama Odası, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Dış Hayat:

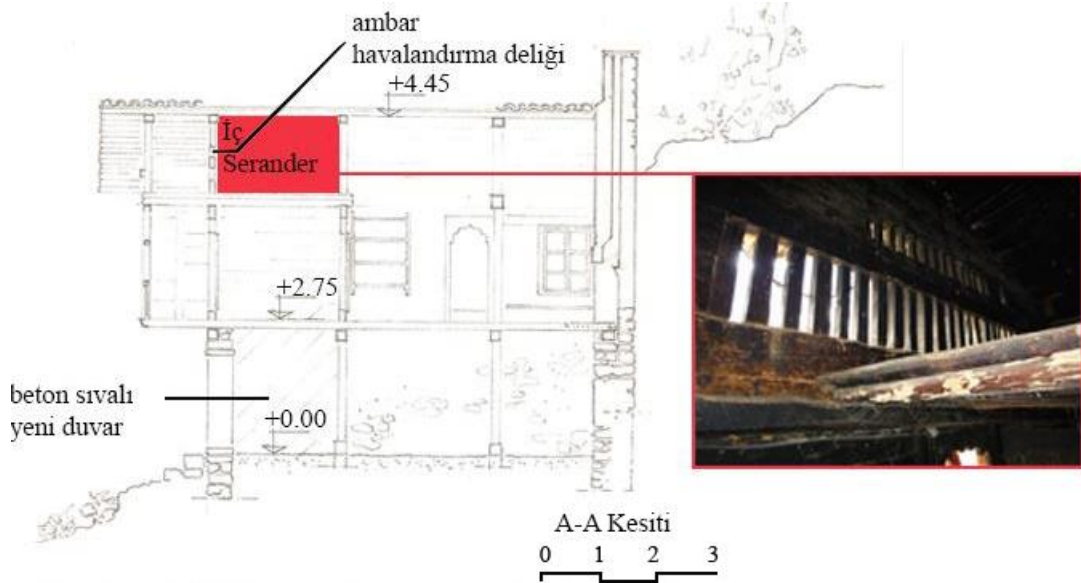
Genişliği 1.5 m. olan dış hayat, binanın ön kısmında bulunur ve tüm cephe uzunluğunca devam eder.

Odunluk:

Aşhaneli evlerin plan düzeninden gelen bir prensip sonucu odunluk, ana girişin karşısında bulunur. Tüm örnekleri ile aynı özelliklere sahip olan mekan, oturma alanı ve dışarı arasındaki bağlantıyı sağlar. Kışın odunluk, yazın ise çeşitli malzemeleri depolama işlevini görür.

5.3.1.3. Aşhaneli Evin Çatı Arası:

Geleneksel Taşkiran evlerinin çatı arası, Uzungöl örnekleri ile birebir aynı özelliklere sahiptir (Resim 69).

Resim 69: Taşkiran Geleneksel Aşhaneli Evleri Çatı Katı Kesiti, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

5.3.2. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Plan Şeması:

Yapının her iki tarafında bulunan giriş kapılarının plan kurucu eleman olan koridora açılması, dışarısı ve içerisi arasında devam oluşturmaktadır (Resim 70).

Resim 70: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Koridor, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

5.3.2.1. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Bodrum Katı:

Koridorlu evin bodrum katı, aşhaneli evlerde olduğu gibi ahır ve samanlık olarak kullanılmaktadır. Plan kurgusu aynıdır (Ek-1, Katalog 6).

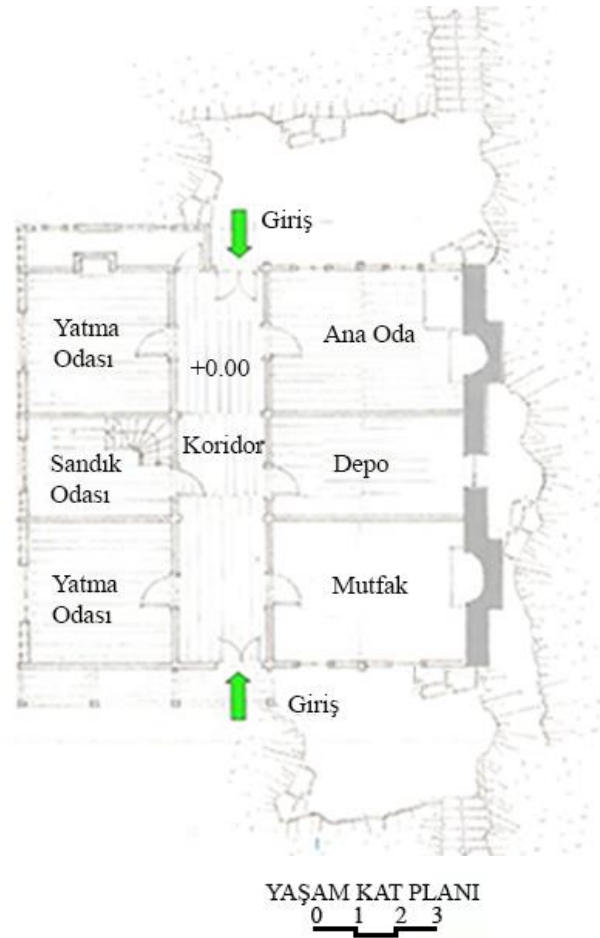
5.3.2.2. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Yaşam Katı:

Yapının her iki yan cephesinde iki kanatlı ahşap giriş kapıları bulunmaktadır. Her iki giriş kapısı da aynı koridora açılmaktadır (Ek-1, Katalog: 6). Kullanılan ortak

alanlar, uyuma, depolama, kurutma, yıkanma aktivitelerinin gerçekleştiği mekanların plan organizasyonları bu evlerde farklılık göstermektedir. Yaşam katı, ön cepheye yatma mekanları ve arka cepheye ocaklı odalar yerleştirilerek birbirinden ayrılır. Ekinlerin kurutulmasına yönelik bir işlem bu katta gerçekleştirilmez. Çatı katına erişim için ayrı bir mekan ayrılmaktadır. Bölgeye özgü mimari elemanların, aşhaneli plan düzeninden farklı plan organizasyonlarını meydana getirdiği ikinci plan tipinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Giriş:

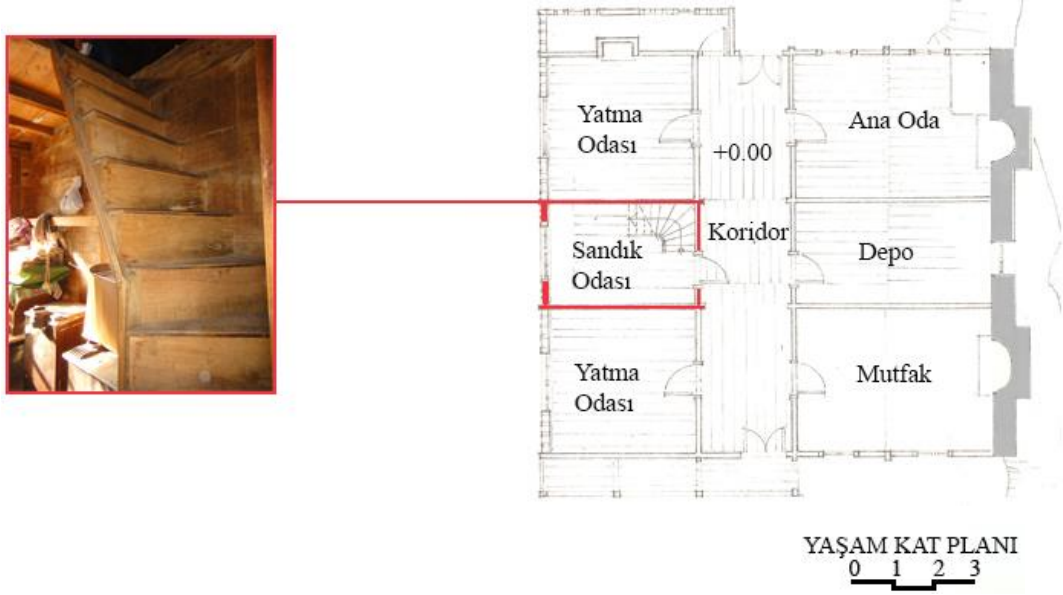
Her iki yan cephede giriş kapılarının olması, aşhaneli evler ile benzerlik göstermektedir. Fakat, koridorlu evlerde, daha büyük ailelerinin bir arada yaşadığı görülmektedir. Özellikle, aynı aileden iki birey ayrı giriş kapılarını kullanmaktadır. Batur (2005), genç ve yaşlı bireylere ait kapıların ayrı olduğunu söylemektedir (Resim 71).

Resim 71:Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri giriş yönleri, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Sandık Odası:

Yatma mekanlarının arasında kalan oda, çatı katına erişimi sağlamaktadır. Yerel dilde ‘iskele’ olarak adlandırılan bir kütük yardımı ile çıkmak yerine sabit olarak düzenlenmiş 50 cm. genişliğinde bir merdiven kullanılmaktadır. Aynı zamanda, bu odada 50 cm. derinliğinde rafların yer alması nedeniyle ‘sandık odası’ olarak tanımlanır (Resim 72).

Resim 72: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Sandık Odası, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

Yatma Odası:

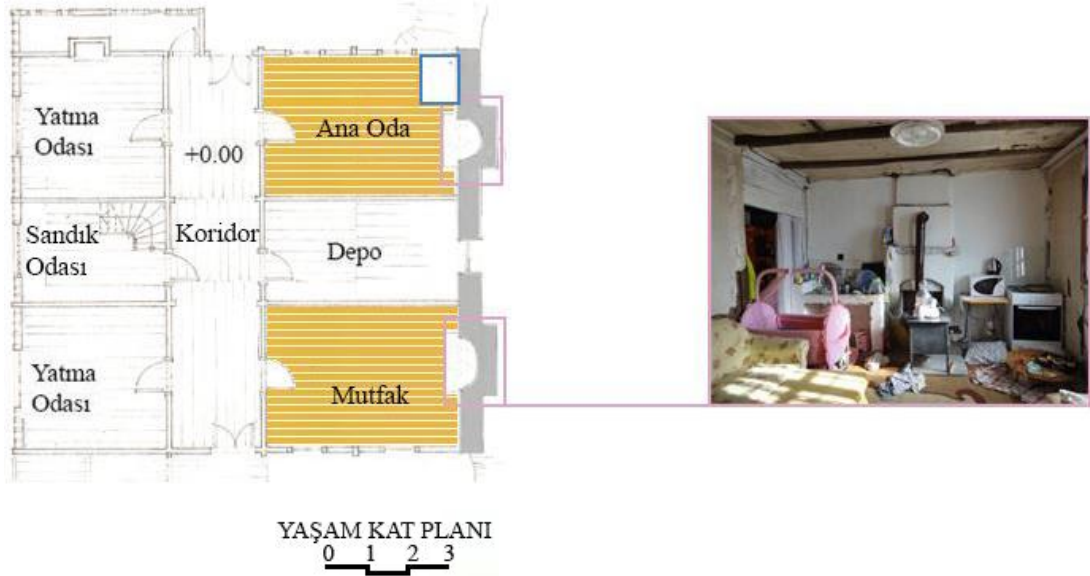
Sandık odasının her iki tarafında ve yapının ön cephesine yer alır. Aşhaneli evlerin aksine, her iki oda da manzaraya bakmaktadır.

Mutfak:

Ocaklı odalar, yapının toprağa dayandırılan arka cephesinde yer alır. Birden çok ocaklı oda bulunabilir. Özellikle, mutfak ortak yaşam alanı olarak kullanılmakta olup, evin en çok zaman geçirilen bölümüdür. Dış etkenlerden korumak amacıyla, arka cepheye yerleştirilmiştir.

Yıkanma Mekanı:

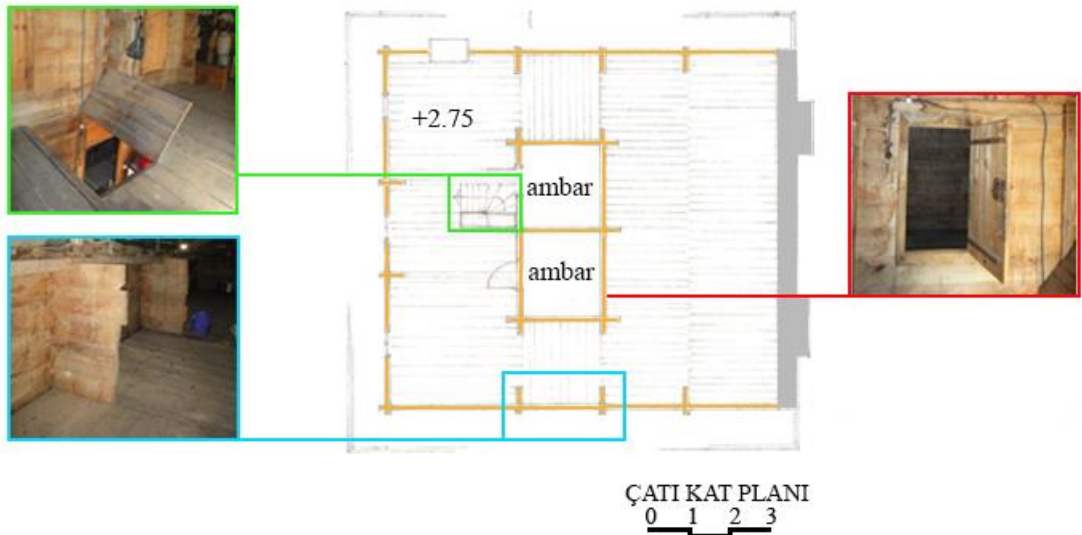
Özgün bir yıkanma mekanı olmaması nedeniyle, arka cephede bulunan bir ocaklı odada çözümlenmiştir. Her iki ocaklı oda, olumsuz faktörlerin en aza indirildiği arka cephede yer almaktadır (Resim 73).

Resim 73: Taşkiran Geleneksel Koridorlu evin ocaklı odaları, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

5.3.2.3. Selamlık Koridorlu / Sokak-içi Evin Çatı Arası:

Çatı arasına erişim dışarıdan değil, sandık odasından yapılır. Dolayısıyla, herhangi bir dış hayat çözümlemesine ihtiyaç duyulmaz. Koridorlu evlerde, depolama ve kurutma alanları tamamen çatı arasına aktarılmıştır. Geçme detaylar ile bölmeler oluşturularak kurutma alanları çözümlenmiştir. Aynı zamanda, mekanın ortasında geçme detaylar ile ambarlar yerleştirilerek tahılların depolanması sağlanmıştır. (Resim 74).

Resim 74: Taşkiran Geleneksel Koridorlu Evleri Çatı Kat Planı, (Taşkiran-Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu Kutluay Planlama, Z. Özcan Bölümü, 2012-2013).

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR:

6.1. Değerlendirme:

Aşhaneli evler ve koridorlu evlerin plan şemalarının karşılaştırmalı analizi Tablo 4’de verilmektedir.

AŞHANELİ EVLER		KORİDORLU EVLER	
Plan Kurucu Mekan		Plan Kurucu Mekan	
Aşhane		Koridor	
Kat Dağılımı	Malzeme	Kat Dağılımı	Malzeme
✓ Bodrum Kat	Yığma Taş	✓ Bodrum Kat	Yığma Taş
✓ Yaşam Katı	Ahşap	✓ Yaşam Katı	Ahşap / Taş
✓ Çatı Ara Kat	Ahşap	✓ Çatı Ara Kat	Ahşap
Yapım Tekniği	Malzeme	Yapım Tekniği	Malzeme
✓ Ahşap Yığma Sistemi ↳ Kurtboğaz Tekniği	Ahşap	✓ Ahşap Çatkı Sistemi ↳ Göz Dolgu Tekniği	Ahşap / Taş
ALAN KULLANIM BİÇİMLERİ			
Ortak Alan		Ortak Alan	
Aşhane		Mutfak	
Depolama Alanları	Malzeme	Depolama Alanları	Malzeme
✓ Ambar Kışlık Günlük	Ahşap	✓ Çatı Ara Katı Bölme Ambar	Ahşap
✓ İç Serander			
✓ Dış Hayat			
Sabit Elemanlar	Malzeme	Sabit Elemanlar	Malzeme
✓ Ocak { Aşhane Ana Oda	Taş	✓ Ocak { Mutfak Ana Oda	Taş
✓ Raf { Aşhane Ambar	Ahşap	✓ Raf → Sandık Odası	Ahşap

Tablo 4: “Aşhaneli Evler” ile “Koridorlu Evler” karşılaştırmalı analiz

Uzungöl ve Taşkiran’da yapılan çalışmalar sonucunda organik bir yerleşim dokusunun olduğu görülmektedir. Bölgenin eğimli yapısı yerleşime yönelik arazi yetersizliğine yol açtığı için, parseller hem tarım alanı hem yapı yeri olarak kullanılmaktadır.

Her bir yapının güneş ve manzarasını kesmeyecek şekilde yerleştirilmesi söz konusudur. Bölgede yaşayan toplumun getirdiği kültür bakımından komşuluk ilişkisine saygı gösterilmektedir. Bu bakımdan, konutlar birbirlerinin ışığına engel olmayacak biçimde parsel içerisine konumlandırılmaktadır. Coğrafi etmenlerin yanında, bir toplumun sahip olduğu değerler ve dünya görüşü gibi sosyal etmenler de yaşadığı bölgenin dokusuna yön vermektedir.

Her bölgeye göre farklılık gösteren malzeme, birbirinden ayrı geleneksel konutları ve doğal dokuları oluşturur. İklim, bölgeye uygun malzemeleri meydana getiren önemli bir faktördür. Uzungöl ve Taşkiran’da bulunan konutlarda başlıca iki malzeme türü kullanılır. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ağaç sayısının fazlalığı, konutların yapımında oldukça sık tercih edilmesine neden olmaktadır. Özellikle, rakımın giderek arttığı Uzungöl ve Taşkiran beldelerinde, iklimin yapısına uygun olarak yetişen ladin ve kestane ağaç türleri ağırlık kazanmaktadır. Taş, çevreden kolaylıkla temin edilebilen diğer bir malzemedir. Bol yağışlı olan yörede, suya ve neme dayanıklı olan bazalt ve andezit taşları sık bulunur. Bu doğrultuda, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan bir taşın cinsi diğer bölgelere göre değişiklik göstermesinden dolayı, yapılardaki taşıyıcı sistemin dayanıklı olmasını sağlamaktadır.

Bölgede yaşayan ustaların malzeme özelliklerini tanımaları ve uygulama biçimindeki farklılıklar sonucunda, yerleşim dokusunun karakteristik özelliğini kazandıran yapım tekniklerini ortaya çıkarmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan yapım teknikleri, ait olduğu yörenin coğrafi, iklim, ekonomik özelliklerine göre biçimlenmektedir. Bu bakımdan, her bölgeye göre değişen birbirinden ayrı konut tipleri meydana gelmektedir. Kırsal mimarinin plan düzenine getirdiği farklılık açıkça görülmektedir. Bölge insanı yüzyıllar önce yaşam şartlarına, coğrafi özelliklere bağlı kalarak malzemenin kullanımını geliştirmesini ve işlemesini göz önünde bulundurmuştur. Bölgedeki ağaç sayısının fazlalığı, malzemenin plan düzenine etkisini yüzyıllar önce ortaya konulmasına neden olmaktadır.

Ahşap yığma sistemi, kurtboğaz tekniğini oluşturmaktadır. Kurtboğaz tekniği, ahşapların birbirlerine geçirilerek uygulanan bir tekniktir. Bu teknik ile yapılan konutlar, insan gücünün ve el işçiliğinin bir ürünüdür. Ahşap çatki sistemine ait göz dolgu tekniği ise, yatay ve düşey taşıyıcı dikmeler ile oluşturulan boşlukların içerisine taş malzeme ile doldurumaktadır. Bu teknik, malzemenin kullanım biçimi bakımından daha hızlı ve pratiktir. Konutlarda daha fazla aydınlık mekan elde edilmesi ve daha ekonomik olması nedeniyle tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Uzungöl ve Taşkiran'da bulunan konutların çatı formları, konutların karakteristik özelliğini net olarak göstermektedir. Aşhaneli evlerde semer / beşik çatı, selamlık koridorlu evlerde ise üç omuz çatı uygulanmaktadır. Bölgenin yağışlı olması, çatıda biriken suyun hızlı biçimde yapıdan uzaklaştırma ihtiyacını doğurmaktadır. Bu nedenle, yapı tekniğinden kaynaklanan farklılık, çatı formlarını belirgin biçimde etkilemektedir. Beşik çatı, depolamaya elverişlidir. Konutun içerisinden direkt olarak bir merdiven ile erişilmez. Bir kütüğün merdiven haline getirildiği eleman yardımıyla ulaşım sağlanmaktadır. Genellikle, yüksek kesimlerde rastlanılır. Üç omuz çatı, depo mekanı oluşturmakta olup, konut içerisinden bir sabit merdiven ile erişilmektedir.

Yapım tekniklerinin birbirlerinden ayrılması, farklı plan tiplerini oluşturmaktadır. Kurtboğaz tekniği aşhaneli ev tipini, göz dolgu tekniği koridorlu ev tipini meydana getirmektedir. Ancak, her ikisinde de yapıya erişim yan cephelerden sağlanmakta, benzer bir yaşam biçimi tanımlanmaktadır.

Kırsal bölgede bulunan yapılar, barınma işlevi ile birlikte ürünlerin depolama ve kurutma işlemlerini gerçekleştirebilmek üzere biçimlenmektedir. Aşhaneli evlerde yaşam katı ve çatı arası depolama ihtiyacına göre düzenlenmektedir. Yaşam katının ön cephesinde her iki köşesine konumlandırılan ambarlar, kışlık ve günlük olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bakımdan, serin yerde bulunan iki mekanın arası geniş tutularak ürünlerin bozulması engellenir. Çatı arası ve yaşam katı arasında doğrudan temas kesilmiş olup, "iskele" ile erişim sağlanmaktadır. Taban döşemeleri ve duvardaki boşluklar yardımıyla havalandırma sirkülasyonunun sağlanması amaçlanmaktadır. Buna karşılık, sokak içi evlerde depolama işlemi sadece çatı katında yapılmaktadır. Koridorlu evlerde, yaşam katında iç bölme duvarlarda ve çatı katında kurtboğaz tekniği uygulanmaktadır. Konutların çatı katında kurtboğaz

teknikinde yapılan sandık biçimli ambarlar olarak tasarlanması plan çözümlemesinde ayrı bir yenilik getirmektedir. Geçme detaylar ile bölmeler ve ambarlar oluşturularak düzenli kurutma ve saklama alanları elde edilmektedir. Ayrıca, yaşam katı ile çatı katında doğrudan temas olup, bu sandık odasında bulunan bir merdiven ile sağlanmaktadır.

Mekan kullanımındaki en önemli sorun, işlevsel açıdan yıkanma alanının bulunmamasıdır. Her iki tip evde, ocaklı odaların bir köşesinde çözümlenmiştir. Helalar ise, konutların yan cephesine yerleştirilmektedir. Böylelikle, konutun içerisi ile teması tamamen kesilmesi neticesinde, sağlık açısından olumlu olduğu görülmektedir. Ahşap veya boru giderler ile foseptik çukuruna bağlanmışlardır.

Aşhaneli evlerin aşhane mekanında sabit mobilyalardan biri ahşap sekiler olmasına rağmen, konutlarda yapılan incelemelerde yeni sedirlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Uzungöl ve Taşkiran'da mevcut olan aşhaneli evler, yapım şekli ve plan şemasında yapılan düzenlemeler ile inşa edildiği dönemin yaşam şartlarının biçimlendirilmesiyle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Aşhane, aile bireylerinin ortak mekanıdır. Yemek yeme, uyuma, sohbet etme aktivitelerinin tamamı aşhanede yapılır. Bu bakımdan, ocak ve raflar diğer bir sabit elemanlardır. Koridorlu evlerde uyuma yemek yeme aktiviteleri birbirlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca, merdivenin yer aldığı sandık odasında mekan boyunca devam eden raflar bulunmaktadır.

Dış cepheye hiçbir açıklığı olmayan aşhane çatıdaki bir dikdörtgen delikten aydınlatılmaktadır. Buna karşılık, sokak içi evlerin duvarlarında düzenli olarak yerleştirilmiş pencereler ile aydınlık mekanlar elde edilmiştir.

Uzungöl ve Taşkiran yerleşim dokusu biçimi ve doğa ile bütünleşen geleneksel konutları bakımından, Doğu Karadeniz kırsal mimarisinin önemli örnekleri arasındadır.

6.2. Sonuçlar:

Bu tez çalışmasında, Doğu Karadeniz kırsal mimarisi içerisinde, Uzungöl ve Taşkiran geleneksel konutları incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, Uzungöl ve Taşkiran beldelerinin birbirlerine olan yakınlığına rağmen, farklı konut tiplerinin bulunduğu gözlenmiştir. İki farklı yapım tekniğinin birlikte kullanılması da dikkate değer bir özelliktir.

Malzemenin çevrede giderek azalması, uygulama aşamasında doğru bir biçimde değerlendirme gereksinimini doğurmaktadır. Ekonomik olmasının yanında, insan gücü ve el işçiliği yerine hızlı ve pratik çözümlerlerin yapıldığı tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan, göz dolgu tekniği ile ağırlıklı olarak taş malzemenin uygulanmasına geçilmektedir. Aynı zamanda; malzeme tercihi mekanı etkilediği gibi malzeme ve gelişen teknik, plan organizasyonlarında da değişikliklere yol açmaktadır.

Uzungöl ve Taşkiran'da yaşam biçimlerindeki benzerlik, konutların mekan kullanımlarını doğrudan etkilemektedir. Her iki beldede görülen aşhaneli evler, Anadolu genelinde yaygın olan sofalı plan şemasının dışında gelişmiş, bölgesel özellikler taşıyan bir iç mekan düzenini göstermektedir.

Bölgenin eğimli arazide bulunması, farklı bir yapım sisteminin oluşmasına neden olmuştur. Aşhaneli ev tipi, her iki beldede bulunmaktadır. Fakat, ikinci tip plan düzenini oluşturan koridorlu evlere sadece Taşkiran'da rastlanılmaktadır. Uzungöl'ün Taşkiran'a göre iç kesimlere doğru vadi boyunca yükselen yapısı, göz dolgu tekniğinin uygulanmasına olanak vermez. Bu doğrultuda, ön cephesi hafif tutularak kayma riskini önleyen ahşap yığma tercih edilir.

Koridorlu evler, aşhaneli evlere göre daha organize ve gelişmiş bir yaşam düzenine işaret etmektedir. Katların ayrı fonksiyonları karşılayacak şekilde düzenlenmesi, mutfak ve yatma mekanlarının ayrılması plan düzenlemelerindeki gelişmişlik bakımından önemli bir göstergedir. Bu mekânsal düzenlemeler, ekonomik durumun ve değişen sosyal hayatın bir yansımasıdır.

Yerel özelliklerin geleneksel mimariyi biçimlendirmesinin bir örneği olarak korunarak yaşatılan geleneksel konutlar, bölgedeki yeni ihtiyaçlara cevap verecek yeni konut yapıları için tasarımıyla yol gösterici ipuçlarını hala yaşatmaktadırlar. Özellikle; Uzungöl ve Taşkiran'da yapılan incelemelerde, bölgenin doku bütünlüğüne aykırı betonarme yapıların sayısı artmaktadır. Çok katlı apartmanların çatı katı depolama hizmeti vermesi bakımından, geleneksel konutların çatı biçimleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak; bazı örneklerde çatı arası katının, yaşam katına dahil edildiği de görülmektedir. Buna karşılık, bölgenin dokusuyla

uyumsuz yeni malzemeler kullanılmaktadır. Gerek ekonomik bakımdan uygun olması, gerek uygulama aşamasında kolaylık sağlaması yeni malzemelerin kullanıcı tarafından tercih edilmesine neden olmaktadır.

Bu tez kapsamında, Uzungöl ve Taşkiran geleneksel konutlarının günümüzdeki durumu, yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve mekan düzenleri ile ilgili detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında, Trabzon - Çaykara'ya bağlı Uzungöl ve Taşkiran beldelerinde geleneksel konutların mekansal farklılıkları, iki yerleşim arasında plan ve yapım sistemleri farklılıkları ve benzerlikleri ve yapı malzemeleri ile doğrudan ilişkileri ele alınmış ve ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, yerleşim dokusu düzeni, coğrafi ve iklimsel verilere bağlı olmak üzere her yapı için aynı esasları göstermektedir. Aynı şekilde, kullanılan malzemeler de aynıdır. Ancak, yapım tekniği değişmekte buna bağlı olarak malzeme kullanım oranları değişmektedir. Strüktür sisteminden kaynaklanan malzemenin kullanım farklılığı plan şeması farklılıklarını da desteklemektedir. İç mekan organizasyonu farklılıkları değişen sosyal yaşam koşulları ile birlikte aynı yörede aynı malzemenin farklı strüktür sistemleri ve mekan organizasyonu ile beraber geliştiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA:

Acıpayamlı, O. (1978). Halkbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Alemdağ, E. L. (2014). Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sürdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 394-411.

Altınoluk, Ü. (1998). Binaların Yeniden Kullanımı (1. basım). İstanbul: Yem.

Aran, K. (2000). Barınaktan Öte Anadolu Kır Yapıları (1. basım). Ankara: Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi.

Akyüz, E. (1995). Geleneksel Konut Mimarisine İlişkin Kavramlar, *Ege Mimarlık*, 17, 38-40.

Başgelen, N. (1993). Çağlar Boyunca Anadolu'da Duvar (1. basım). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Batur, A. ve Gür, Ş. Ö. (2005). Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari (3. basım). İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.

Bektaş, C. (2014). Türk Evi, (2. Basım). İstanbul: Yem.

BURAT, E. Ş. (2012). Taşı Taş Gibi, Ahşabı Ahşap Gibi Göstermek: Frank Lloyd Wright'ın Malzeme Teorisi. *ODTÜ Mimarlık Dergisi*, 29(1), 321-338. Doi: 10.4305 / METU.JFA.2012.1.18.

Çakır, A. F. (2000). Doğu Karadeniz Mimari Dokusunun Özgün Seramik Form ve Yüzeylerde Yorumu, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demir, N. (2004). Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 29, 168-188.

Doğruel, F., Tekeli, İ., Akder, H., Doğruel, S., Ersun, C., Ok, S. T. ve diğerleri. (1996). Göç Veren Yörel Bölgesel Gelişim Araştırmaları. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Duran, F. S. (2010). Büyük Atlas. İstanbul: Kanaat.

Erinç, S. M. (2004). Kültür Sanat, Sanat Kültür (2. basım). Ankara: Ütopya

Eruzun, C. (1989). Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi. *Mimarlık Dergisi*, 4(89), 68-71.

Genç, Ö. (2001). Karadeniz Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Koruma Amaçlı Araştırma Raporu. (1992). Ortamahalle. Ankara: İller Bankası Genel Müdürlüğü.

İslam Ansiklopedisi. (1974). Trabzon maddesi, (12. cilt). İstanbul: MEB.

Kaptan, B.B. (2013). Kültür ve İç Mimarlık (1. basım). Ankara: Seçkin.

Karpuz, H. (1990). Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler. *Vakıflar Dergisi*, 21, 281-299.

Karpuz, H. (2003). Serander ve Loft: Türk ve Norveç Halk Mimarisinde Eşdeğerli İki Yapı. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(1-2), 71-82.

Kongar, E. (1995). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği (5. basım). İstanbul: Remzi.

Leloğlu, S. (1984). Anadolu Türk Mimarisinden Karakteristik Bir Örnek: Rize Evleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). AÜDTCF Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Leloğlu, S. Ü. (1987). Anadolu Türk Evi'nden Yerel Bir Örnek: Rize Evi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7, 239-248.

Lowry, H. W. (2010). Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi (1461-1583). Demet ve Heath Lowry (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Öcal, A. D. ve Dal, M. (2012). Doğal Taşlardaki Bozunmalar (1. basım). İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.

Özgüner, O. (1970). Köyde Mimari, Doğu Karadeniz (13. cilt.) Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Gür, Ş. Ö. (2000). Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü (1. basım). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Sey, Y. (Ed.) (1999). Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. İstanbul: Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi.

Sözen, M. ve Eruzun, C. (1992). Anadolu'da Ev ve İnsan. İstanbul: Creative.

Sözen, M. ve Eruzun, C. (yayımlama tarihi) .Evlerin Bölgesel Özellikleri, Karadeniz Evlerinin Tipolojisi. Erişim Tarihi: 26.01.2011, <http://www.evkultur.com/evler/aciklamalar/karadeniztiplojisi>.

Sümerkan, M. R. (1989). Gelenekselden Betonarmeye Trabzon Kırsal Mimarlığı. *Mimarlık Dergisi*, 234, 82-86.

Sümerkan, M. R. (1990). Biçimlendirilen Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri. (Yayımlanmamış doktora tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Sümerkan, M. R. ve Okman, İ. (1999). Kültür Varlıklarıyla Trabzon: İlçeler ve Köyler (1. cilt). Trabzon: Trabzon Valiliği ile Kültür Müdürlüğü.

Şenoğlu, N. (2003). Geleneksel Mimarlık. *Ege Mimarlık Dergisi*, 4(48), 45-48 .

Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı. (2013-2017). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü

Taşkıran – Trabzon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu. (2012-2013). Kutluay Planlama.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.(2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Tuluk, Ö. İ. ve Düzenli, H. İ. (Ed.) (2010). Trabzon Kent Mimarisi: Yer, Yapı, Hafıza. İstanbul: Klasik.

Tursun, (2007). 16 Kasım 2014 tarihinde <http://www.karalahana.com/karadeniz/linguistik> adresinden erişildi.

Trabzon İl Raporu. (2013). Giresun: T.C. Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

Uluengin, N. Y. (1998). Osmanlı - Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi (1. basım). İstanbul: Yem.

Vitruvius, P. (1998). Mimarlık Üzerine On Kitap. Suna Güven (Çev.). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.

Wright, F. L. (1975). In the Cause of Architecture. New York: Architectural Record Books.

Yurt Ansiklopedisi. (1984). Trabzon maddesi, (10. cilt). İstanbul: Anadolu.

Yücesoy, L. (1998). Temeller, Duvarlar, Döşemeler (1. basım). İstanbul: Yem.

Zorlu, T. ve Faiz, S. (2012). Ekolojik Mimarlık: Doğu Karadeniz Kırsal Konutu. *Mimarlık Dergisi*, 367, 56-60. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=381&RecID=3038>

<http://caykara.page.tl/CAYKARA.htm>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2014

<http://www.gizliilimler.tr.gg>, Erişim Tarihi: 6 Kasım 2014

İNTİHAL RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Gamze Akbaş tarafından

Tez Tarama (SBE tez) den

- 19-Ağu-2015 11:10 EEST’de işleme konu
- NUMARA: 562153592
- Kelime Sayısı: 15885

Benzerlik Endeksi:

%3

Kaynağa göre Benzerlik:

Internet Sources:

%3

Yayınlar:

%0

Öğrenci Ödevleri:

%1

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı:** Gamze AKBAŞ**Doğum Yeri ve Tarihi:** 01.05.1987 / Ankara**Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İç Mimarlık	Lefke Avrupa Üniversitesi	2007-2012

Yabancı Diller: İngilizce**E-posta:** gamzeakbas87@gmail.com**Telefon:** 0536 3319370

